

**VAASAN YLIOPISTO**  
**FILOSOFINEN TIEDEKUNTA**

Ilona Koitto

**ELÄMÄKERRALLINEN ASUINYMPÄRISTÖJEN SUUNNITTELU**

Tarkastelussa Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolut ja paikkaan kiinnittymisen tavat

Aluetieteen  
pro gradu -tutkielma

**VAASA 2017**

## SISÄLLYSLUETTELO

	<b>sivu</b>
<b>KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO</b>	3
<b>TIIVISTELMÄ</b>	5
<b>1. JOHDANTO</b>	7
1.1. Osallistaminen ja osallisuus asuinympäristöjen suunnittelussa	8
1.2. Kortepohjan Senja-seniorikortteli	11
1.3. Tutkimuksen rakenne	14
<b>2. PAIKAN, KODIN JA MUISTOJEN MAANTIEDE</b>	15
2.1. Maantieteen humanistinen metodologia teorian perustana	15
2.2. Lähtöpisteenä paikka	18
2.3. Koti lähtemisen ja palaamisen paikkana	27
2.4. Paikat osana elämäkerta	31
<b>3. MENETELMÄ JA AINEISTO</b>	37
3.1. Aineiston hankinta	38
3.2. Aineiston analyysi	40
<b>4. KORTEPOHJAN KOTOISA SENJA</b>	42
4.1. Hektisyys ja seesteisyys asuinympäristössä	42
4.2. Asuinympäristön subjektiivisuus ja kollektiivisuus	48
4.3. Kodin monimerkityksellisyys	55
<b>5. ELÄMÄKERRALLINEN ASUINYMPÄRISTÖJEN SUUNNITTELU</b>	63
5.1. Aiemmat asuinpaikat	66
5.2. Asumisen odotukset	67
5.3. Paikkaan kiinnittyminen	68
5.4. ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvila	70
<b>6. JOHTOPÄÄTÖKSET</b>	75

<b>LÄHDELUETTELO</b>	79
----------------------	----

**LIITTEET**

LIITE 1. Haastattelurunko	88
LIITE 2. Haastateltaville annettu informointilomake	90

**KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO**

Kuvio 1. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin sijainti	12
Taulukko 1. Elämäkerrallinen asuinympäristöjen suunnittelu	64



---

**VAASAN YLIOPISTO****Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Ilona Koitto

**Pro gradu -tutkielma:**Elämäkerrallinen asuin ympäristöjen suunnittelu: Tarkaste-  
lussa Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuin-  
polut ja paikkaan kiinnittymisen tavat**Tutkinto:**

Hallintotieteiden maisteri

**Oppiaine:**

Aluetiede

**Työn ohjaaja:**

Ilkka Luoto

**Valmistumisvuosi:**

2017

**Sivumäärä: 90**

---

**TIIVISTELMÄ:**

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan Jyväskylän Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolun vaikutusta nykyisen asuinpaikan valintaan ja eritellään seniorikorttelin asukkaiden paikkaan kiinnittymisen tapoja. Keskeisiä käsitteitä ovat paikka, koti, topophilia ja topobiografia. Tutkielmassa paikan luonteen ydinsisältönä on sen kokemuksellisuus ja arkipäiväisyys. Topophilia kuvaa paikkojen aistillista kokemista ja tunnesidettä ihmisen ja paikan välillä. Koti taas on erityinen, turvan ja rauhallisuuden paikka. Topobiografia tarkoittaa eletyistä paikoista kertomista ja niiden kuvailua. Topobiografiassa elämänsä elämisen paikat ovat temporaalisia ja minuutta rakentavia. Muistoilla on keskeinen merkitys elämäkerrallisten paikkojen kuvaamisessa.

Tutkimus perustuu maantieteen humanistiseen metodologiaan. Tutkimusongelmana on selvittää humanistisen maantieteen teemojen hyödyntämistapoja asuin ympäristöjen suunnittelussa. Teoreettisen viitekeh-  
yksen perustana on Pauli Tapani Karjalaisen luoma paikkojen elämäkerrallisuutta korostava topobiografia.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, ja aineisto on kerätty haastattelemalla neljätoista Jyväskylän Kortepoh-  
jassa sijaitsevan Senja-seniorikorttelin asukasta. Haastattelut ovat viiden teeman varaan rakentuvia puo-  
listrukturoituja haastatteluita. Laadullinen menetelmä on tarkoituksenmukainen valinta tutkittaessa ihmis-  
ten sisäistä kokemusmaailmaa ja ihmisten paikoille antamia merkityksiä.

Aiemmat asuinpaikat ovat vaikuttaneet asuinpaikalle merkityksiä tuottaviin ominaisuuksiin, joita halutaan  
uudessa asuinpaikassa toistaa tai välttää. Senja-seniorikorttelin asukkailla asuinpolun vaikutus näkyy asuin-  
ympäristön rinnakkaisena seesteisyyden ja hektisyyden arvostamisena. Paikkaan kiinnittävät tekijät ovat  
luonteeltaan niin subjektiivisia kuin kollektiivisia. Paikkaan kiinnittyminen perustuu asukkaiden subjektiiv-  
iseen ja kollektiiviseen kokemuksellisuuteen sekä arvojen toteutumiseen asuin ympäristössä.

Tutkimusaineiston ja teorian pohjalta tutkielmassa hahmotetaan elämäkerrallinen asuin ympäristöjen suun-  
nittelun malli. Elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun keskeinen ulottuvuus on keskenään mah-  
dollisimman erilaisten ihmisten osallistaminen asuin ympäristöjen suunnitteluun. Osallistamiskeinona hyö-  
dynnetään deliberatiiviseen demokratiaan pohjautuvaa world café -metodin sovellutusta: ”Tunne muistosi,  
muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvilaa.

---

**AVAINSANAT:** paikka, elämäkerrallisuus, asuin ympäristöjen suunnittelu, osallistami-  
nen, senioriasuminen, Jyväskylä



## 1. JOHDANTO

Asuinpaikat ovat joka päivä läsnä ihmisten arjessa. Ne eivät ole vain yksiulotteisia elämisen ja arjen rutiinien paikkoja, vaan niihin liittyy muistoja ja merkityksiä. Asuinpaikka käsittää asuinympäristön ja kodin ja on asumisen, tuntemisen ja muistamisen paikka. Asuinympäristön ja kodin tunteminen miellyttäväksi perustuu ihmisen subjektiiviseen kokemusmaailmaan eli tunteisiin ja asuinpaikalle annettuihin merkityksiin.

Tässä tutkimuksessa keskitytään Jyväskylän kaupungin Kortepohjan kaupunginosassa sijaitsevan Senja-seniorikorttelin asukkaiden elämänsä asuinpaikkoihin. Tutkimuksen lähtökohtana on, että elämänsä asuinpaikat, muistot ja havainnot vaikuttavat asuinpaikan valintaan. Senioreiden muistot ja kertomukset valottavat asioita, jotka tekevät asuinpaikasta ja kodista merkityksellisen. Tutkielma sijoittuu maantieteen humanistiseen metodologiaan, mikä on vaikuttanut tutkimuksessa sovellettuihin teorioihin, käytettyyn tutkimusmenetelmään ja tapaan analysoida aineistoa.

Tutkimuksen tutkimusongelmana on humanistisen maantieteen teemojen soveltaminen asuinympäristöjen suunnittelussa. Tutkielman tavoitteena on luoda elämänsä asuinympäristöjen suunnittelun malli, jonka perusajatuksena on korostaa elämänsä asuinpaikoista kerrostuneiden ajallisten, paikallisten ja aistillisten muistojen, kokemusten ja merkitysten vaikutusta asuinympäristöjen suunnittelussa. Tutkielmassa hahmotellun elämänsä asuinympäristöjen suunnittelun perustana on Pauli Tapani Karjalaisen luoma topobiografia, joka kuvaa paikkojen elämänsä asuinpaikallisuutta.

Toinen tutkielmassa hyödynnetty humanistisen maantieteen teoria on Yi-Fu Tuanin (1974) esittelemä topophilia, joka kuvaa ihmisen ja asuinpaikan välille muodostuvaa tunnesidettä ja paikkojen aistillista kokemista. Ihmisen mieleen kerrostuneet muistot asuinpaikoista ovat aistillisia: esimerkiksi luonto- tai kaupunkimaisema havaitaan niin näkö-, kuulo-, haju- kuin tuntoaisteilla. Asuinpaikkojen aistillinen havainnoiminen ja kokeminen tuottavat asuinpaikalle merkityksiä, vaikuttavat asuinpaikan valintaan ja tukevat asukkaan paikkaan kiinnittymistä.



Tutkimuskysymyksillä piiritetään asuinpaikkojen elämäkerrallisuutta sekä aistihavaintojen ja muistojen merkitystä asuinpaikan valinnassa ja paikkaan kiinnittymisessä. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten aiemmat asuinpaikat ovat vaikuttaneet Kortepohjan seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan?
- 2) Kuinka Kortepohjan seniorikorttelin asukkaat kiinnittyvät paikkaan?
- 3) Millä tavoilla paikkakokemuksien elämäkerrallisuutta voitaisiin hyödyntää asuinympäristöjen suunnittelussa?

Tutkielma on tehty yhteistyössä Jyväskylän kaupungin kaupunkirakennepalveluiden kanssa. Tutkimus on ensisijaisesti akateeminen lopputyö, mutta yhteistyö mahdollisti käytännön suunnittelutyön näkökulman tarkastelun. Haastattelin neljäätoista Jyväskylän Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukasta. Mielenkiinto kohdistui eritoten senioreiden asumispolkuihin sekä paikkaan kiinnittymisen ja asunnon kodiksi tuntemisen tapoihin. Topobiografiaa ja topophiliaa hyödynnetään senioreiden asuinpaikan valintaan ja paikkaan kiinnittymisen liittyvien tekijöiden erittelyssä. Tässä tutkimuksessa seniorilla tarkoitetaan yli 55-vuotiasta aktiivista elämänvaihetta elävää kansalaista.

### 1.1. Osallistaminen ja osallisuus asuinympäristöjen suunnittelussa

Asuinympäristön käsite liittyy läheisesti niin elinympäristön kuin ympäristön käsitteisiin eikä siitä ole olemassa tarkkaa määritelmää, minkä vuoksi on tarkoituksenmukaista kuvata asuinympäristöä tutkimusaineiston pohjalta. Seniorikorttelin asukkailla asuinympäristö määrittyi päivittäisten toimintojen, kuten ulkoilun ja kaupassakäynnin sekä vuorovaikutuksen kautta. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaat mielsivät asuinympäristökseen koko Kortepohjan kaupunginosan seniorikorttelin ohella. Asuinympäristön rajat määritellään subjektiivisesti, jolloin se laajenee hallinnollisesti määriteltyjen kaupunginosien rajojen yli. Senja-seniorikorttelin asukkaat kokivat asuinympäristönsä miellyttäväksi muun muassa liikkumisen helppouden, luonnonläheisyyden, helposti saatavilla olevien peruspalveluiden, sosiaalisten suhteiden ja esteettisesti miellyttävän ympäristön takia.

Asuinympäristöjen suunnittelussa tärkeää on huomioida rakennetun ja luonnontilaisen ympäristön välinen tasapaino, suunnittelukohteen sijoittuminen kaupunkirakenteessa, sujuvan arjen kannalta tärkeät toimivat liikenneyhteydet tärkeisiin työssäkäyntikeskuksiin, lähipalveluiden saatavuus sekä asuinympäristön visuaalisuus ja esteettömyys.

Ihmisten asuinympäristöön liittämien arvostuksien ja mieltymyksien elämäkerrallisuus vaatii asuinympäristöjen suunnittelulta ihmisten asuinpolkuihin perehtymistä, minkä vuoksi tutkielmassa muodostetussa elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa osallistetaan eri elämänvaiheessa olevia ja eri sukupolveen kuuluvia henkilöitä. Elämäkerrallisen asuinympäristön suunnittelun perusajatuksena on, että samassa elämänvaiheessa olevilla tai samaan sukupolveen kuuluvilla on samankaltaisia asuinpaikkoihin ja asuinympäristöön liittyviä muistoja, mieltymyksiä ja odotuksia. Osallistamisen tapana hyödynnetään deliberatiivisen demokratian world café -metodia, joka perustuu osallistujien tasa-arvoiseen asemaan ja vuorovaikutukseen. Esittelen world café -metodia sovelletavan Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi -kertomuskahvilan seikkaperäisesti tutkielman kolmannessa pääluvussa.

Osallistaminen on ”*hallinnosta kuntalaisiin päin tapahtuvaa toimintaa*” (Parjanen, Hennala, Hyypiä & Martikainen 2016). Tulkitsemalla edellä olevaan määritelmään olevan sisäänkirjoitettuna kunnan hallinnon asiantuntijoiden ja kuntalaisten välille muodostuva valtasuhde, ”me osallistamme teidät”, minkä vuoksi Parjasen ym. (2016) määritelmään ei voi suhtautua kritiikittä. Suunnittelijoiden ja kuntalaisten välisen valtasuhteen minimointi on yksi elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun teemoista, minkä vuoksi osallistamisen käsitteen käyttäminen on suunnittelutavan yhteydessä kyseenalaista. Kuitenkin osallistaminen ja viime aikoina noussut käsite osallistava suunnittelu ovat vakiintuneita käsitteitä, mitä ei ole tarpeellista tässä yhteydessä muuttaa (ks. osallistavasta suunnittelusta esimerkiksi Helsingin keskustakirjaston 2018 suunnittelu). Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa käytetään siis osallistamisen käsitettä yllä esitettyin rajoituksin.

Osallistamiseen liittyy kiinteästi osallisuuden käsite, jota on Nivalan ja Ryytäsen (2013: 9–10) mukaan mahdotonta määritellä yksiselitteisesti mutta keskeistä siinä on ihmisen ja

yhteisön suhde. Osallisuuden määritelmässä on kolme ulottuvuutta: ihmisen kuuluminen yhteisöön, yhteisössä toimiminen ja yhteisöön kuulumisen kokeminen (emt. 26).

Kuntien kaupunkisuunnittelua ja kaavoitusta ohjaava maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa kuntia kuulemaan asukkaita ja muita kaavan osallisia kaavoitusmenettelyn eri vaiheissa (MRL 62 §). Maankäyttö- ja rakennuslaki asettaa vähimmäisvelvoitteet kunnan asukkaiden ja osallisten kuulemiseen. Aloitusvaiheessa kaavasta tehdään osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jossa muun muassa pohditaan osallistumisen järjestämisen tapaa. Ensimmäistä kertaa osalliset saavat mahdollisuuden esittää mielipiteensä valmisteluvaiheessa, jolloin kaavaluonnos ja valmistelumateriaalit asetetaan nähtäviksi ja kommentoitaviksi. Ehdotusvaiheessa osalliset ja kunnan asukkaat voivat tehdä muistutuksen ja esittää näin mielipiteensä. (Ympäristöministeriö 2007: 17–21.)

Kaupunkisuunnittelussa laadittuihin osallistumis- ja arviointisuunnitelmiin perehtyessä käy hyvin ilmi, miksi Leskinen (2016) kritisoi kaupunkisuunnittelun tiedottavan osallistamisen sijaan. Kaupunkisuunnittelussa tiedotetaan kaavaprosessin vaiheista ja kuntalaiset saavat osallistua suunnitteluun jättämällä huomautuksia tai valituksia. Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa kuntalaiset osallistetaan suunnitteluun heti kaavoitusprosessin aluksi, jolloin kuntalaisten kokemuksia voidaan hyödyntää heti suunnittelutyön alusta alkaen.

Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa vahvistetaan osallistamisen merkitystä suunnittelutyössä ja panostetaan aiempaa vuorovaikutteisempaan osallistamisen muotoon. Ajatus kuntalaisten osallistamisesta asuin ympäristöjen suunnitteluun perustuu maankäyttö- ja rakennuslain asettamaan kuntalaisten kuulemisvelvoitteeseen. Elämäkerrallinen asuin ympäristöjen suunnitteluprosessi alkaa eri sukupolviin kuuluvien ja eri elämänvaiheissa olevien kunnan asukkaiden osallistamisella, jolloin suunnittelun pohjana ovat asukkaiden kokemukset ja kertomukset. Kaavaluonnos valmistellaan osallistamisympäristön kokemusten pohjalta, jolloin suunnittelutavan hyötynä on aiempaa voimakkaampi kuntalaisten ja suunnittelijoiden vuoropuhelu ja kuntalaisten kokemusten huomiointi.

## 1.2. Kortepohjan Senja-seniorikortteli

Tutkielma keskittyy Jyväskylän Kortepohjan kaupunginosassa sijaitsevan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolkujen ja paikkaan kiinnittymisen tapojen tutkimiseen. Kortepohjan Senja-seniorikortteli on toinen Jyväskylän kaupunkiin valmistuneista seniorikortteleista. Senja-seniorikortteli valikoitui tutkimusalueeksi, koska sen suunnittelussa mukana ollut Jyväskylän kaupunki halusi saada tietoa seniorikorttelissa asumisesta.

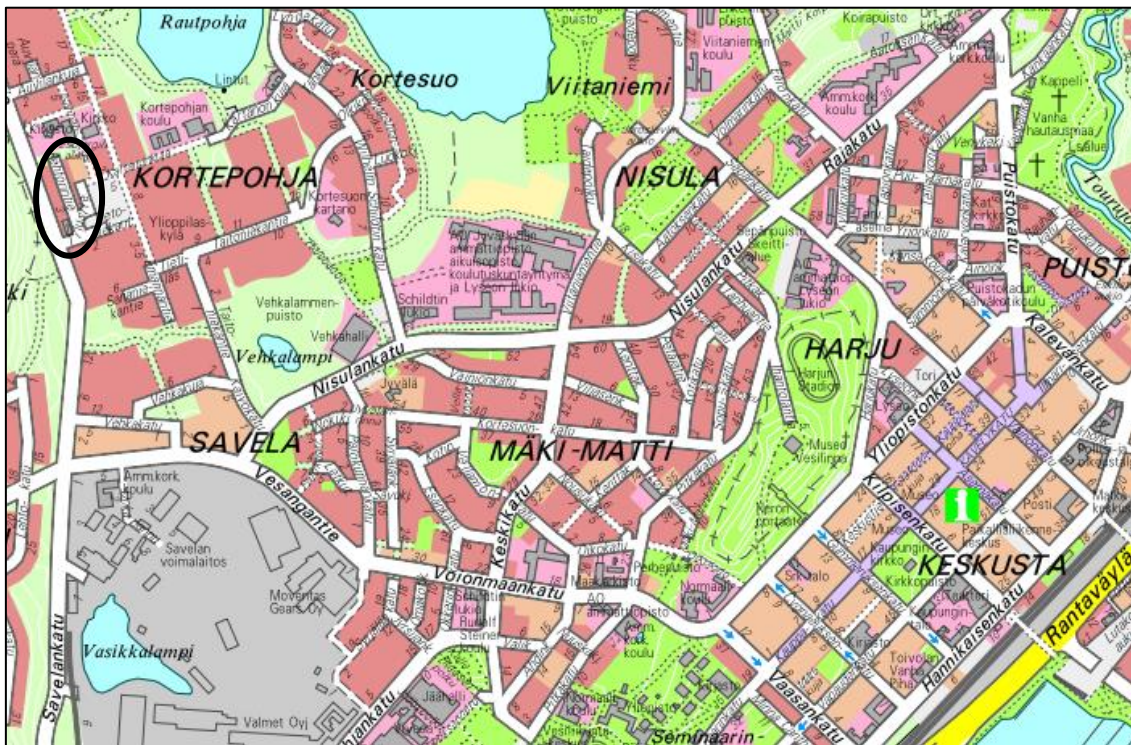
Seniorikortteli sopi erittäin hyvin tutkimuskohteeksi, koska tutkielman aiheena on tarkastella elämänsä aikana asuinpaikkojen vaikutusta asuinpaikan valintaan ja paikkaan kiinnittymiseen. Senioreilla asuinpolut ovat pitkiä, ja heillä on paljon muistoja, kokemuksia ja kertomuksia aiemmista asuinpaikoista. Senioreiden asuinpolku on läpileikkaus maailman paikoista ja muodostaa paikkojen ketjun, jossa senioriasuminen on yksi silmukka. Senioriasumisessa kiteytyvät elämänsä aikana asuinpaikkojen havainnot, muistot, kokemukset ja merkitykset.

Senioriasuminen on itsenäisen asumisen ja palveluasumisen välimalli. Suomessa ensimmäiset senioritalot rakennettiin 2000-luvun alussa suurimpien kaupunkien keskusten läheisyyteen. Yleensä senioritalot suunnitellaan lähelle palvelutaloja, jolloin ne tukevat toinen toisensa pysyvyyttä. Senioriasunnot ovat esteettömiä ja usein muunneltavissa asukkaiden tarpeiden mukaan. (Özer-Kemppainen 2005: 22–23.) Senioriasuminen on kohdennettu niin sanotussa kolmannessa iässä oleville, ja senioriasuntoon muutetaan ennen toimintakyvyn ja terveydentilan merkittävää huononemista. Suomessa useissa senioritaloissa on 55 vuoden ikäraja. (Tulevaisuuden senioriasuminen 2006: 18.)

Kortepohjan Senja-seniorikorttelin suunnittelu alkoi vuonna 2009 Jyväskylän kaupungin kaupunkirakennepalveluiden aloitteesta. Korttelin suunnittelu vastasi kaupungin arvion palvelu- ja senioriasuntojen kysynnän kasvusta. Kaupunkirakennepalveluiden toiveissa oli suunnitella yhteisöllinen seniorikortteli. Kehittämiskumppaniksi kaupunkirakennelautakunta valitsi TA- Rakennuttaja Oy:n, Jyväskylän Nuoris- ja Palveluasunnot ry:n, NCC Rakennus Oy:n ja Jyväskylän Hoivapalveluyhdistys ry:n muodostaman työyhteisöliityntä. (Jyväskylän kaupunkirakennelautakunta 2009.) Korttelin rakentaminen alkoi

vuonna 2013, ja viimeinen asuintalo valmistuu loppuvuodesta 2016. Ensimmäiset asukkaat muuttivat alueelle kesällä 2014.

Kortepohjan kaupunginosa sijaitsee noin kolmen kilometrin päässä Jyväskylän keskustasta (kuvio 1). Kortepohjan rakentaminen aloitettiin 1960-luvulla ja alueen rakennuskanta on monipuolinen, sillä siellä on niin pien-, kerros- kuin rivitaloja. Alueen erikoisuus on 1970-luvulla rakennetut kaksikerroksiset rivitalot. Lisäksi alueella on laaja opiskelija-asuntojen keskittymä. Kortepohjan läheisyydessä ovat Laajavuoren ulkoilualue ja Tuomiojärvi. Kortepohjassa on päivittäistavarakauppa, kirjasto ja seurakuntasali. Kortepohjasta on hyvät julkiset kulkuyhteydet Jyväskylän keskustaan. Senja-seniorikorttelin asukkaat olivat tyytyväisiä Kortepohjan kulkuyhteyksiin ja lähipalveluihin.



Kuvio 1. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin sijainti (Jyväskylän karttapalvelu 2012).

Senja-seniorikorttelissa on noin 200 asukasta, joista noin 40 prosenttia on 65–74-vuotiaita. Korttelissa on vuokra-, asumisoikeus- ja omistusasuntoja. Asukkaaksi hyväksyttävien on pääsääntöisesti oltava yli 55-vuotiaita. Kortepohjan Senja-seniorikorttelissa senioreilla on mahdollisuus pysyä tutulla alueella toimintakyvyn heiketessä, sillä yhdessä korttelin taloista on hoiva-asumista. Yli 65-vuotiaat kokevat usein turvattomuutta asuinympäristössään (Milligan, Bingley & Gatrell 2007: 53). Seniorikortteli on sen sijaan turvallinen ympäristö, jossa asukkaat voivat liikkua vaivatta eikä heidän tarvitse pelätä naapureita tai muita lähistöllä asuvia. Asukkaat totesivatkin haastatteluissa saman ikäisten asukkaiden luovan turvaa asumiseen ja arkeen.

Seniorikortteli muodostuu kuudesta kerrostalosta, joissa jokaisessa on asukkaiden vapaaseen käyttöön tarkoitettut yhteistilat ensimmäisessä kerroksessa. Lisäksi korttelialueella toimii Jyväskylän kaupungin päiväkeskus, ruokala ja hoivapalvelutalo. Senja-seniorikorttelissa on panostettu asumisen yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisen toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta sekä asukkaiden ohjauksesta vastaa palkattu palveluohjaaja.

Pidin Jyväskylän kaupunkisuunnittelun työntekijöille työpajan senioriasumisesta kesäkuussa 2016, jolloin olin tehnyt kaikki haastattelut ja hahmotellut tulkintaa. Esittelin haastatteluista poimimiani näkökohtia seniorikorttelin tai -alueen suunnittelusta. Työpajassa todettiin, ettei seniorikorttelin suunnittelu kaupunkisuunnittelun näkökulmasta eroa merkittävästi minkään muunlaisen asuinympäristön suunnittelusta, sillä kaikki ihmisryhmät arvostavat esteetöntä ja viihtyisää asuinympäristöä. Seniorikorttelin suunnittelussa tulisi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota asuinympäristön yhteisöllisyyteen, arjen toiminnallisuuteen ja sujuvuuteen. Työpajassa todettiin elävän kaupungin syntyvän eri väestöryhmien aidosta sekoittumisesta, kohtaamisesta ja jouhevasta arjesta. Asuinympäristön suunnittelussa huomioidaan risteyksien ja puistojen merkitys arjen luonnollisina kohtaamispaikkoina. Lisäksi asuinympäristössä huomioidaan yksityisen ja jaetun tilan tasapaino suunnittelemalla esimerkiksi puistomaisia umpikortteleita.

### 1.3. Tutkimuksen rakenne

Kirjallisuus muodostuu kotimaisista ja ulkomaisista artikkeleista ja teoksista. Teorialuvussa eritellään paikkaan kiinnittymisen ja asunnon kodiksi tuntemisen elementtejä ja luodaan perusta viidennessä pääluvussa esitellylle elämäkerralliselle asuinympäristöjen suunnittelun mallille.

Tutkimus on laadullinen ja empiria on kerätty puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Aineiston keräys- ja analysointiprosessi esitellään yksityiskohtaisesti kolmannessa pääluvussa. Tutkimusaineiston ja teorian suhde on kaksisuuntainen, sillä toisaalta aineiston tulkinta perustuu vahvasti teoreettiseen viitekehykseen ja toisaalta teoreettisen viitekehysten luomisessa on hyödynnetty kerättyä aineistoa. Viimeisen luvun johtopäätökset ja pohdinta perustuvat neljännessä pääluvussa tehtyyn haastattelujen tulkintaan.

## 2. PAIKAN, KODIN JA MUISTOJEN MAANTIETIEDE

### 2.1. Maantieteen humanistinen metodologia teorian perustana

Maantieteen humanistinen metodologia on tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kivi-jalka. Ensimmäisessä alaluvussa selvennän humanistisen maantieteen perussisältöä, minkä jälkeen käsittelen metodologian ja tutkielmani yhteisiä peruslähtökohtia osoittaakseni, kuinka tutkimus kiinnittyy maantieteen humanistiseen metodologiaan.

1900-luvun alun ensimmäisten vuosikymmenten jälkeinen maantiede oli maantiedettä ilman ihmistä – ilman keskittymistä ihmisten, maan ja paikkojen välisiin suhteisiin (Ley 1980: 3–4). Toiseen maailmansotaan asti maantieteen metodologista keskustelua ohjasi alueiden ja paikkojen kuvailuun keskittynyt aluemaantiede. 1950-luvulla maantieteellisessä tiedossa arvostettiin mitattavuutta ja kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä, mikä tarkoitti maantieteessä spatiaalisen ajanjakson alkua. (Häkli 1999: 27–28.) Maantieteen maailma kaipasi konkretiaa ja ihmisen subjektiivisen kokemusmaailman ymmärtämistä pitkän abstraktin ja luonnontieteiden kvantitatiivisuuteen perustuneen kauden jälkeen (ks. esimerkiksi Häkli 2006; Ley 1980). Humanistisen maantieteen juuret ovat 1900-luvun alussa (Koskela 1994: 5), mutta varsinaisesti sen alkuna pidetään Yi-Fu Tuanin (1976) julkaisemaa artikkelia *Humanistic Geography* (Relph 1981: 131). Tuanin julkaiseman artikkelin myötä humanistinen maantiede sai jalansijaa maantieteellisessä keskustelussa 1970-luvulla (emt. 17).

Humanistisen maantieteen filosofinen perusta on idealismissa, fenomenologiassa ja eksistentiaalismissa. Näiden yhteiset lähtökohdat yksilökeskeisyys, kiinnostus subjektiivisiin merkityksiin ja kokemusmaailmoihin, ihmisen aktiivinen rooli todellisuutensa luojana sekä kiinnostus inhimilliseen elämään luovat humanistisen maantieteen perustan. (Häkli 1999: 67.) Maantieteen peruskäsitteistä keskeiseksi subjektiivisen maailman kuvaamisen käsitteeksi nousi paikka (Häkli 2006: 130), jonka merkityssisältöä tarkennetaan jäljempänä.

1980- ja 1990-luvuilla yhteiskuntatieteissä tapahtui niin sanottu kulttuurinen käänne, joka edelsi uuden kulttuurimaantieteen syntyä (Horton & Kraftl 2014: 12). Tunteet ovat uuden



kulttuurisen maantieteen keskeinen tutkimusteema (Horton & Kraftl 2014: 222–223). Tunteiden maantieteen perusta on 1970- ja 1980-lukujen humanistisessa maantieteessä, mutta se nousi omaksi tutkimusteemakseen 2000-luvun alussa (Pile 2010: 5). Tutkijat pitävät tunteiden maantieteen keskustelun alkuna Andersonin ja Smithin (2001) pääkirjoitusta (Pile 2010: 6). Tämän tutkimuksen keskeisiä tutkimuskohteita, paikkaa ja kotia, lähestytään niin humanistisen metodologian kuin uuden kulttuurisen maantieteen lähtökohdista.

Tunteet vaikuttavat menneen, tulevan ja nykyhetken kokemiseen sekä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja paikkojen kokemiseen. Tunteiden tilallisuus on tunteiden maantieteen keskeinen tutkimuskohde. Tunteet ovat kiinteä osa jokaisen ihmisen arkipäivää. Ne ovat niin fyysisiä kuin psyykkisiä ilmiöitä ja vaikuttavat esimerkiksi äänien, paikkojen, tilanteiden ja tapahtumien kokemiseen. (Bondi & Davidson 2004: 373.)

Tunteiden merkitys näkyy tutkimuksessa mielenkiintona ihmisten muistoihin, sillä muistot yhdessä menneen, nykyhetken ja tulevan kanssa vaikuttavat paikkojen kokemiseen, asuinpaikan valintaan ja paikkaan kiinnittymiseen. Tutkimuksessa tunteiden ymmärtämisen vaikuttavan Senja-seniorikorttelin asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen, yhteisöllisyyden rakentumiseen sekä asuinympäristön ja kodin kokemiseen miellyttäväksi. Asuinympäristö ja koti koetaan miellyttäväksi, jos aiemmin asumisesta olleet odotukset kohtaavat nykyhetken toiveet.

Humanistinen maantiede sopii tutkimuksen teoreettiseksi perustaksi erityisen hyvin, koska se keskittyy paikkoihin, ihmisiin ja heidän kokemuksiinsa (Cresswell 2013: 105). Humanistinen maantiede on ymmärtämisen maantiedettä (Häkli 1999: 68). Keskityn tutkimuksessa ymmärtämään senioreiden asuinpolkujen, paikkakokemusten ja -muistojen vaikutusta heidän nykyhetkensä asuinpaikan valintaansa sekä paikkaan kiinnittymiseensä. Niinpä syvennyn ihmisten toiminnan ja kokemusten paikallisuuteen, tilallisuuteen ja maisemallisuuteen, mikä on Karjalaisen (1986: 32) mukaan humanistisen maantieteen ydin.

Yksi humanistisen maantieteen peruslähtökohdista on, ettei maailmaa ole mahdollista hahmottaa tai tutkia ilman ihmisten tunteiden ja ajatusten ymmärtämistä (Ekinsmyth & Shurmer-Smith 2002: 20). Tutkimuksessa tämä ajatus näkyy siten, että asuinympäristöstä ja kodista nousseiden tunteiden ja muistojen nähdään vaikuttaneen Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan ja paikkaan kiinnittymiseen. Asukkaiden tunteiden ja muistojen tutkiminen ja erittely mahdollistavat elämäkerrallisen asuin- ympäristöjen suunnittelun mallin hahmottelemisen.

Humanistisessa maantieteessä yhteiskuntaan moninaisesti kietoutuvia ilmiöitä tarkastellaan yksilöiden kokemusten ja toiminnan kautta. Keskeiseksi tutkimusteemaksi nousevat yksilöiden paikkoihin liittämät merkitykset. (Koskela 1994: 56.) Tutkimuksessa senioreiden asuinpaikalle antamat merkitykset vaikuttavat asuinpaikan valintaan ja paikkaan kiinnittymiseen. Muistot, mieltymykset, odotukset ja arjen kokemuksellisuus tekevät asuinpaikasta merkityksellisen.

Ekinsmyth ja Shumer-Smith (2002: 19) kritisoivat humanistista maantiedettä siitä, ettei pelkästään ihmisten elämästä ja subjektiivisista kokemuksista kertominen ole tieteellisesti riittävää. Tutkimuksessa ei vain kuvata ja tulkita seniorikorttelin asukkaiden menneisyyden ja nykyisyyden asuinpaikkoja, vaan liitetään muistot, mieltymykset ja odotukset osaksi kaupunkien asuinympäristöjen suunnittelua. Ihmisten aiemmat asuinpolut, muistot, tunteet ja odotukset luovat pohjan elämäkerralliselle asuinympäristöjen suunnittelulle.

Koskela (1994: 64) on kritisoinut humanistista maantiedettä yhteiskunnallisten valtasuhteiden sivuuttamisesta. Yhteiskunnalliset valtasuhteet antavat reunaehdot yksilön paikkasuhteisiin, sillä yksilön subjektiiviset näkemykset ja kokemukset eivät ole yhteiskunnallisista sitoumuksista ja valtasuhteista irrallisia (emt. 64, 76). Asuinympäristöjen suunnittelussa Koskelan kuvaama yhteiskunnallinen valtasuhde muodostuu suunnittelijoiden ja asukkaiden välille. Perinteisesti asuinympäristöjen suunnittelu on ylhäältä suunnitteli-joista alas asukkaisiin, jolloin suunnittelijat ovat määritelleet asukkaiden tarpeet. Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa uuden asuinympäristön suunnittelu aloitetaan suunnittelijoiden ja kohderyhmän yhteistyönä, jolloin valtasuhde lievenee.

Esitelty humanistisen maantieteen kritiikki auttaa ymmärtämään paremmin humanistisen maantieteen ydinsisällön sekä tiedostamaan sen heikkoudet ja vahvuudet. Tutkimuksessa on tärkeää hahmottaa esimerkiksi ne tavat, joilla kaupunkisuunnittelu vaikuttaa ympäristöön ja ihmisten tapoihin kiinnittyä asuinpaikkaansa. Yhteiskunta ympärillämme tuottaa ja ylläpitää muun muassa hyvään elinympäristöön, asumiseen ja maisemaan liittyviä normeja ja odotuksia. Paikat muotoutuvat hallinnon ja arvojen tilassa, joten maailmamme paikat eivät ole vallankäytöstä ja ohjauksesta vapaita.

## 2.2. Lähtöpisteenä paikka

Paikalle annetut merkitykset ja sisällöt ohjaavat koko tutkielmaa, koska se on teoreettisen viitekehyksen ydin. Tässä pääluvussa myöhemmin esiteltävät topophilia, koti ja topobiografia monipuolistavat paikan sisältöä ja ulottuvuuksia. Luvun lopussa paikka, topophilia, topobiografia ja koti yhdistyvät elämäkerralliseksi asuinympäristöjen suunnitteluksi, jossa asukkaiden asuinpolut sekä muistot ja merkityksellisyydet aiemmista asuinpaikoista ohjaavat asuinympäristöjen suunnittelua. Teoreettisen viitekehyksen muodostaminen alkaa paikan luonteen määrittelyllä.

Ihmismaantieteen kolme metodologista pääsuuntaa positivismi, strukturalismi ja humanismi määrittelevät paikan kukin omista lähtökohdistaan ja antavat näin ollen paikalle erilaisia merkityksiä. Positivistisen ja strukturalistisen metodologioiden paikalle antamien määritelmien erottaminen humanistisen maantieteen paikan määritelmistä auttaa hahmottamaan, mitä erityistä on humanistisen maantieteen tavassa määrittellä ja tulkita paikka.

Mitattavuutta ja teorioiden toistuvuutta ihailnut spatiaalinen maantiede seurasi aluemaantieteellistä kautta 1950- ja 1960-luvuilta alkaen (Cresswell 2013: 81). Tieteen tarkkuutta ja teorioiden testaavuutta korostavassa positivistisessä maantieteen metodologiassa jätettiin huomioimatta kaikki subjektiivinen pohdinta ja tukeuduttiin luonnontieteeseen tieteen ja tiedon mallina (Häkli 1999: 40). Positivistisessä metodologiassa ei keskitytty paikan subjektiivisuuteen tai paikan saamiin merkityksiin, vaan niitä koskevaa tilastotietoa

hyödynnettiin spatiaalisten sijainti- ja suhteellisuusteorioiden muodostamisessa (Häkli 1999: 57).

Positivistista aikakautta seurasi 1970-luvulla jalansijaa saanut maantieteen strukturalistinen metodologia, jota kuvataan usein kriittiseksi yhteiskuntamaantieteeksi, koska siinä yhteiskunnan rakenteilla selitetään ihmisten käyttäytymistä ja ilmiöitä (emt. 106–107; Cresswell 2013: 198). Keskeisiä tutkimusaiheita olivat paikallisuuden korvannut lokali-teettitutkimus (Häkli 1999: 110). Toisin kuin positivismin aikakautena strukturalismissa paikat olivat jälleen konkreettisia paikkoja, joita kuitenkin leimasivat yhteiskunnan rakenteista johtuvat erilaistumisen ongelmat (emt. 111–112).

Kun verrataan ihmismaantieteen kolmea metodologista pääsuuntaa keskenään, huomataan niiden antavan erilaiset määritelmät paikan käsitteelle. Maantieteen humanistisessa metodologiassa paikat ovat subjektiivisesti koettuja, eivätkä positivismin tapaan mitattavissa olevia tai objektiivisia. Humanistisessa metodologiassa paikkojen oletetaan olevan yhteiskunnan rakenteista vapaita toisin kuin strukturalistisessa metodologiassa. Humanistisessa metodologiassa paikkoja tarkastellaan puhtaasti ihmisten kokemuksellisuuden kautta, jolloin kokemuksellisuus antaa paikoille luonteen ja ydinsisällön. Tässä tutkielmassa on tarkoituksenmukaista keskittyä maantieteen humanistisen metodologian paikalle antamiin merkityksiin, koska humanistisessa maantieteessä paikkoja kuvaillaan ja tulkitaan ihmisen kokemuksellisuuden kautta.

Paikan käsitteellisen määritelmän lähtökohtana ovat maantieteellisen tiedon yleiset perusteet: jako yleiseen ja yksityiseen, objektiiviseen ja subjektiiviseen sekä mitattuun ja koettuun (ks. esim. Cresswell 2013). Maantieteellisen tiedon yleisiin lähtökohtiin peilaten paikat ovat yksityisiä, erityislaatuisia ja subjektiivisesti koettuja. Tutkimuksessa paikan määrittelyn lähtökohtina ovat humanistisen maantieteen antamat sisällöt ja merkitykset sekä maantieteellisen tiedon määritelmät.

Relphin (1986: 1–2) mukaan monet maantieteilijät pitävät paikan tutkimusta keskeisenä osana maantiedettä. Humanistisessa maantieteessä paikkaa ei enää toiseen maailmansotaan asti vallinneen aluemaantieteen metodologian tapaan kuvata universaalisti kartalla,

vaan keskitytään ihmisen elämän ja kokemuksen subjektiivisiin sekä yksityisiin paikkoihin (Karjalainen 1997b: 42, 2006b: 83–84). Humanistisessa maantieteessä laaditaan Karjalaisen (1997a: 237) mukaan karttaa ihmisten subjektiivisista paikoista.

Paikalla on useita ulottuvuuksia. Paikan tarkastelun perspektiiveiksi Karjalainen (1997b: 41) mainitsee fyysis-sijainnillisuuden, sensuaalis-emotionaalisuuden ja sosiaalis-kulttuurisuuden. Vaikka keskittyisi vain yhteen näkökulmaan, ovat muut ulottuvuudet kuitenkin mukana ainakin taustalla. Paikan fyysiset ominaisuudet ohjaavat liikettä arjessa, kun taas sosiaaliset ominaisuudet ohjaavat tulkintoja esimerkiksi normien tai yhteisön kirjoittamattomien sääntöjen kautta (Luoto 2016: 207). Tutkimuksessa keskityn erityisesti paikan sensuaalis-emotionaalisuuteen mutta seniorikorttelin asukkaiden muodostaman yhteisön vuoksi paikka saa myös sosiaalis-kulttuurisia merkityksiä.

Paikka on monitahoinen abstrakti käsite, sillä sitä värittävät kokemuksellisuuden lisäksi muun muassa sijainti, maisema ja osallisuus (Relph 1986: 29). Sekä Relph (1986: 43) että Karjalainen (1997a: 231) luonnehtivat paikkaa elämisen ja olemisen paikaksi. Myös Casey (1998) toteaa, että eläminen ja oleminen tapahtuvat paikoissa ja ihmiset ovat aina yhteydessä paikkoihin. Lisäksi Relph (1986: 5) kuvailee paikkaa kokemukselliseksi, menneisyyden muistoista, nykyhetken ajatuksista ja tulevaisuuden toiveista täyttyväksi ihmisten arkipäiväisen olemisen, muistamisen ja tekemisen sijainniksi. Paikka on ”tässä” olemista ja kokemista (emt. 37; Rajanti 1997: 338). Nojaan Relphin ja Karjalaisen kuvailuun paikasta ja totean paikkojen syntyvän vastavuoroisuudessa: ihmiset ja paikat tekevät paikkoja yhteisöinä ja elämänpiireinä, jolloin paikkoja on vaikea kuvailla ilman ihmisten merkityksenantoja.

Karjalainen (1997b: 43) toteaa, kuinka paikan tulkinnasta ei voi erottaa sen suhdetta aikaan ja minuuteen, koska paikat ovat henkilökohtaisesti tietystä ajassa koettuja ja inhimillistä todellisuutta kantavia. Horton ja Kraftl (2014: 229) taas kuvailevat, kuinka tunteita ei voi erottaa ajasta, paikasta eikä identiteetistä. Tulkiten heitä niin, että sekä Karjalainen että Horton ja Kraftl pitävät paikkaa, aikaa, minuutta ja tunteita erottamattomasti toisiinsa liittyvinä. Paikan olemusta ei voida jähmettää tiettyyn aikaan, identiteettiin tai

tunnetilaan, minkä vuoksi on selvää, että paikkaa tulee lähestyä Relphin (1986: 29) tavoin monitahoisena käsitteenä.

Relph ja Karjalainen kuvasivat aiempaan paikkaa elämisen ja olemisen paikaksi. Heidegger yhtyy samaan tulkintaan, sillä paikka on Heideggerin tulkinnan mukaan käytännöllinen, jokapäiväisen tekemisen paikka (Casey 1998: 246). Asuminen on perustavanlaatuisia ihmisenä olemista ja elämistä maan pinnalla ja luo suhteen ihmisen ja paikan välille (Heidegger 2003: 53, 57). Asuminen antaa suojan ja nostaa läheisyyden ja huolenpidon paikan luonteeksi (emt. 54; Cresswell 2015: 29).

Tässä tutkimuksessa paikan luonteen ytimen muodostavat paikan arkipäiväisyyden ja kokemuksellisuuden ohella Heideggerin käsitys asuttamisen ja asumisen olennaisuudesta ihmisenä olemisessa, sillä tutkimukseni aineiston perusteella paikan asuttaminen ja arkipäiväisyys tekevät paikat näkyviksi ja tuottavat sille merkityksiä. Tapa tuottaa paikoille merkityksiä laajenee, sillä Luoto (2008: 109, 2016: 217) kuvaa paikkoja kokemusten mielen kiinnikkeiksi ja ankkureiksi. Ihmissuhteilla tunteilla, muistoilla ja odotuksilla on siis merkittävä rooli paikan merkityksien rakentajina.

Erilaiset arjen toiminnot vaikuttavat eri lailla asuinympäristölle annettuihin merkityksiin (Spinney 2006, teoksessa Horton & Kraftl 2014: 118). Asuinpaikalle annettuihin merkityksiin, aistihavaintoihin ja paikkaan liitettäviin tunteisiin vaikuttavat arjen toimintojen luonne. Asuinympäristön tulisi siksi olla mahdollisimman monipuolinen, jolloin se mahdollistaisi erilaiset arjen toiminnot aina kaupassa tai kirjastossa käynnistä ulkoiluun tai yhdessäoloon. Arkiaktiviteetit ja harrastukset vaikuttavat asuinpaikalle annettuihin merkityksiin ja niihin liittyviin tunteisiin.

Paikkakokemukset ovat yksilöllisten kokemusten, paikkaan liitettävien stereotyyppien ja mielikuvien sulatusuuneja. Vaikka aluetasolla kunnat pyrkivät vaikuttamaan alueidensa imagoon, ovat ihmisten paikkakokemukset aina ensisijaisesti yksilöllisiä. (Luoto 2016: 216.) Muiden ihmisten tai asuintovereiden kanssa jaetut kokemukset ja muistot vaikutta-

vat myös paikkakokemukseen. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla tunne paikan tuttuudesta ja merkityksellisyydestä syveni, kun kokemukset sai jakaa yhdessä muiden asukkaiden kanssa.

Erilaiset aistikokemukset ja niiden jakaminen asuinympäristön asukkaiden kesken erottavat asuinympäristön muista alueista. Senja-seniorikorttelin asukkaiden kokemukset Kortepohjan kaupunginosan palveluista, luonnonläheisyydestä ja kulkuyhteyksistä olivat sen muista kaupunginosista erottavia tekijöitä. Korttelin asukkaiden sisäinen yhteisön tuntu ja jaetut kokemukset erottavat korttelialueen omaksi asuinympäristökseen ympäröivästä Kortepohjasta. Omasta asuinpaikasta eroavaisuuksien ja samankaltaisuuksien löytäminen verrattuna muihin tai ympäröiviin asuinympäristöihin on yksi tapa tuottaa paikalle merkityksiä. Nykyisen asuinpaikan merkityksellisyydet syntyvät suhteessa aiempiin asuinpaikkoihin, jolloin aiempien asuinpaikkojen ominaisuuksia ja merkityksellisiä asioita halutaan uudessa asuinpaikassa joko toistaa tai muuttaa.

Paikka voi asukkailleen kuvastaa tiettyjä arvoja tai asioita (Luoto 2016: 213). Asuinpaikalle tuotetaan yhdessä asuinyhteisön kanssa merkityksiä, joissa näkyvät asuinpaikkaan liittyvät arvot ja merkitykset asukkaille. Kortepohjan alueen ominaisuudet ja mielikuvat korostuivat Senja-seniorikorttelin asukkaiden sille antamissa arvoissa ja arvostuksissa. Kortepohjan sijainti ja ominaisuudet, kuten luonnonläheisyys ja sijainti, vaikuttivat siellä eletylle arjelle annettuihin arvoihin ja odotuksiin.

### *Topophilia – aistein koetut paikat*

Humanistisen maantieteen perintöä luonut kiinalais-yhdysvaltalainen maantieteilijä Yi-Fu Tuan kehitti topophilian käsitteen 1970-luvulla. Tuanin vuonna 1974 ilmestynyt teos *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values* onkin yksi humanistisen maantieteen klassikkoteoksista. Topophilia tarkoittaa ihmisen ja paikan välillä olevaa tunnesidettä ja ihmisten erilaisia tapoja hahmottaa ympäröivää maailmaa aistiensa kautta (Tuan 1974: 4–6). Topophilia muodostuu kahdesta kreikan kielen sanasta, topos tarkoittaa paikkaa ja philia rakastamista (Collins English Dictionary 2017). Sananmukaisesti topophilia tarkoittaa siis paikkojen rakastamista.

Uudessa kulttuurimaantieteessä erotellaan tunteet (*emotion*) ja tunnereaktiot (*affect*) toisistaan. Tunteet ja tunnereaktiot vaikuttavat paikan aistilliseen kokemiseen ja paikan tunteellisuuteen. Tunteisiin vaikuttavat yhteiskunnan tai sosiaalisen yhteisön määrittelemät normit, kun taas tunnereaktiot ovat kehollisia tuntemuksia. (Horton & Kraftl 2014: 228.) Tunnereaktiot ovat syvästi subjektiivisesti koettuja ja tekemisestä syntyviä. Tunteet ovat siis riippuvaisempia eletystä yhteiskunnasta, kulttuurista ja sosiaalisista rakenteista kuin tunnereaktiot.

Arkielämässä tunteiden ja tunnereaktioiden on hankala tehdä eroa. Tunteet ovat tunnereaktioita helpommin sanoitettavissa: on helpompi sanoa olevansa rakastunut kuin yrittää kuvailla, miltä rakkaus kehossa tuntuu. (Emt. 227–228.) Pile (2010: 7) itseasiassa erottaa tunteet ja tunnereaktiot representaation kautta: tunteita voi kuvata sanoin tai kuvin, tunnereaktioita taas ei.

Tunteet ja tunnereaktiot ilmenivät myös tutkimushaastatteluissa. Senja-seniorikorttelin asukkaiden Kortepohjan kaupunginosan luonnonläheisyyden arvostamiseen vaikuttavat vehreyden ja luonnon ihannointi suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta asukkaat arvosivat luonnonläheisyyttä sen takia, minkälaisia tuntemuksia se saa aikaan kehossa: luonnossa kulkeminen tuottaa mieleen ja kehoon vaikeasti tekstiksi tai kuviksi toistettavaa mielihyvää. Senja-seniorikorttelin asukkaat kuvailivat tunnereaktioita rauhallisuuden ja tyyneyden tuntemisen kautta.

Aistihavainnot, muistot ja tunnereaktiot ovat arjessa tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi metsässä kävely tai järvessä uiminen voivat tuoda mieleen muistoja aiemmista asuinpaikoista tai elämänvaiheista. Jonkin tietynlaisen maiseman näkeminen (aisti) tuo mieleen jonkin asuinpaikan tai tapahtuman (muisto), joka saa olon tuntumaan hyvältä tai päinvastoin tuntuu vuosienkin jälkeen typerältä tai nololta (tunnereaktio). Asuinpaikan valintaan vaikuttaa yhtä paljon halu toistaa miellyttäviä aistihavaintoja ja halu hakeutua mukavia muistoja ja tunteita herättäviin paikkoihin kuin tahto välttää epämiellyttäviä aisti-, tunne- ja muistomielleyhtymiä tuottavia paikkoja. Toisaalta myös aistihavainnot ja tunnereaktiot luovat muistoja. Muistoihin perehdytään syvemmin tämän luvun viimeisessä alaluvussa.



Tulkittaessa topophilian ytimessä olevaa paikan ja asukkaan välille muodostuvaa tunnesidettä affektien ja tunteiden näkökulmasta, muodostuu tunneside mielihyvän ja tyytyväisyyden kokemisesta asuinpaikkaansa ja -ympäristöään kohtaan. Mielihyvä ja tyytyväisyys ovat tunnereaktioita, joita on hankala kuvata sanoin tai kuvin. Positiivisten tunnereaktioiden syntymiseen vaikuttavat mieluisat ja merkitykselliset arjen asiat ja harrastukset. Tämän vuoksi asukkaan tulee olla monipuolisesti aktiivinen asuinympäristössään, jotta tunneside muodostuisi asuttajan ja asuinpaikan välille. Aktiivisuus asuinympäristössä muodostuu harrastuksista, ihmissuhteista ja ympäristön hahmottamisesta – siis aktiivisesta tekemisestä pelkän passiivisen kokemisen sijaan.

Tunnesiteen muodostumiseen vaikuttavat myös paikkojen aistillinen havainnoiminen (Tuan 1974: 1–9). Kaikki aistit havainnoivat asuinympäristöä, mutta niiden merkitys ympäröivän maailman ja paikkojen havaitsemisessa on erilainen. Mitä useampi aisti osallistuu havainnointiin, sitä voimakkaampi kokemus on. (Emt. 7–11.)

Näkö on tärkein aisti maailman kolmiulotteisuuden ja värien näkemiseksi (emt. 7). Näkö-, kuulo- ja hajuaisti vaikuttavat esimerkiksi luonnollisen ja rakennetun ympäristön kokemiseen (emt. 10–11). Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla näköhavainnot liittyivät rakennettuun ja luonnontilaiseen ympäristöön. Näköhavaintojen miellyttävyyttä peilattiin suhteessa aiempien asuinpaikkojen visuaalisuuteen. Lisäksi näköhavainnot liittyivät myös sosiaaliseen ympäristöön, kuten asukkaiden iän tuomiin vaikeuksiin ja raihnaisuuteen sekä esimerkiksi suruliputukseen korttelissa. Näköhavainnot arvottivat Kortepohjan kaupunginosan ja seniorikorttelin ominaisuuksia: vihreä metsä ja seniorikorttelin sisäpihan istutukset tekivät asuinympäristöstä miellyttävän, kun taas lähellä olevat 1970-luvulla rakennetut betonikerrostalot tekivät asuinympäristöstä osalle haastatelluista epämiellyttävän.

Silmät sidottuina ihminen pystyy havainnoimaan ympäristöä tuntoaistin avulla, sillä ihminen on jatkuvasti kosketuksissa johonkin (emt. 8). Vaikka näkö- ja tuntoaistit ovat ihmisille kuuloaistia tärkeämpiä, tekee juuri kuulo maailmasta elämyksellisen ja kolmiulotteisen yhdessä näköaistin kanssa. Kuulon elämyksellisyys perustuu kahteen tekijään. Ensimmäkin emme voi sulkea korvia silmien tavoin ja toiseksi tasaisten äänien rauhoittavuus

juontuu äidin sydämen sykkeen kuulemiseen kohdussa. Äkillinen kuuloaistin menetys voi johtaa alakuloisuuteen ja masennukseen. (Tuan 1974: 8–9.) Kuulohavainnot liittyivät Senja-seniorikorttelin asukkailla vastakohtiin: luonnon hiljaisuuteen ja liikenteen meluun sekä korttelin rauhallisuuteen. Yhdessä näköhavaintojen kanssa kuulohavainnot vaikuttavat hyvän asuinympäristön ominaisuuksiin ja arvoihin. Senja-seniorikorttelin asukkaat arvostivat asuinympäristössä rauhallisuutta. Liikenteen ääniin oli totuttu, mutta asukkaat nauttivat luonnon hiljaisuudesta.

Hajuihin liitetään usein epämiellyttäviä merkityksiä, mutta juuri ne voivat herättää ihmisissä monia muistoja aina lapsuudesta asti. Siten hajujen ja hajuaistin merkitystä ihmisen maailman hahmottamisessa ja paikkojen kokemuksellisuudessa ei tule väheksyä. Tuoksumuistot ovat näköaistiin perustuvia muistoja pysyvämpiä, sillä nykyhetken maisema on muuttunut lapsuudesta, kun taas tuoksut voivat pysyä samoina. Tuoksujen kokemuksellisuus on toistettavissa, näkömuistojen ei. (Emt. 9–10.)

Asenteet ja maailmankuva vaikuttavat tunnesiteen syntymiseen. Asenteet ja maailmankuva syntyvät yhteiskunnan normeista ja kulttuurisista rakenteista. (emt. 4.) Kulttuuri ja suhde ympäristöön vaikuttavat ihmisten tapaan havainnoida maailmaa (emt. 246). Asuinympäristöön liittyviä asenteita ja arvostuksia vahvistetaan tai luodaan myös kollektiivisesti, jolloin esimerkiksi kaikkien Senja-seniorikorttelin asukkaiden miellyttävänä pidetyt aistihavainnot vaikuttavat myös muiden korttelin asukkaiden asuinympäristön arvostukseen. Aistihavainnot ovat siis henkilökohtaisia, mutta niitä arvotetaan ja niille tuotetaan merkityksiä kollektiivisesti.

Aistihavainnot ja niihin liittyvät tunteet, tunnereaktiot ja muistot eivät ole aina miellyttäviä, vaan myös epämiellyttäviä ja luotaantyöntäviä. Usein muistoon liittyy eri aistien havaintoja: esimerkiksi kuulohavaintoon liikenteen melusta yhdistyy aistimuisto liikkumisen hankaluudesta keskusta-alueella, epämiellyttävästä arkkitehtuurista tai kaupunkikuvaan vehreyttä tuovien puistoalueiden vähäisyydestä. Epämiellyttävät paikkakokemukset vaikuttavat paikoille annettuihin arvoihin ja niiden subjektiiviseen arvostamiseen, mikä vaikuttaa asuinpaikan valintaan.

Tunnesiteen muodostuminen ihmisen ja paikan välille sekä paikan aistillinen kokeminen vaativat aikaa. Ajan ja paikan kokemuksellisuuden suhde ei ole yksioikoinen, sillä toinen asukas voi muutaman vuoden jälkeen olla perehtynyt paikan historiaan paremmin kuin vuosikymmenien ajan paikassa asunut. (Tuan 1975: 164.) Satunnaisesti paikassa vieraillevan suhde paikkaan on erilainen kuin siellä vakituisesti asuvien (Tuan 1974: 63), mikä tiivistää paikan kokemisen ajallisen jatkuvuuden merkityksen.

Romantisoiko topophilia ihmisen ja paikan välistä suhdetta ja paikan kokemisen tapoja? Tunneside ihmisen ja paikan välillä voi täytyä myös kielteisistä tunteista. Kaikki eivät koe paikkoja yhtä vahvasti elämäkulussa ja asuinpolussa. Esimerkiksi asuinpaikan vaihtaminen useasti voi nyrjäyttää ihmisen ja paikan suhteen pois raiteiltaan, kun yhtäkään paikkaa ei ehdi kokea syvällisesti eikä asuntoa ennätä tuntea kodiksi. Kaikki aistivat asuinympäristöään ja kotiaan eri aistein mutta kaikille muistot eivät ole yhtä vaikuttavia tai tärkeitä. Yhtä hyvin kuin tutun aistihavainnon puuttuminen asuinympäristöstä voi jokin epämiellyttävä asuinympäristön ominaisuus tai tekijä romuttaa paikkakokemuksen.

Topophilian ytimessä on paikkojen vahva emotionaalisuus, niiden tuttuus asujalleen ja niistä tietäminen. Topophilian kautta voidaan tarkastella myös paikkoihin liittyvää vierauden ja kuulumattomuuden tunnetta, mikä muuttaa paikat merkityksettömiksi ja näkymättömiksi. Riukulehdolle (2013: 23) samaa ilmiötä kuvaa se, kuinka henkilö olevansa ”ei mistään” kotoisin.

Toisaalta paikkojen merkityksettömyys ja näkymättömyys ihmiselle mahdollistaa paikkojen vieraaksi kokemisen syiden pohdinnan. Paikkojen vieraaksi tai yhdentekeväksi kokemiseen vaikuttavat tyytymättömyys omaan arkeen, ristiriitaiset tunteet omasta elämäkulusta, ihmissuhteiden puuttuminen tai arjen hankaluus. Vierauden kokeminen on niin suurta, että miellyttävätkin aistihavainnot tai muistot jäävät tyytymättömyyden, ahdistuneisuuden ja kuulumattomuuden tunteiden varjoon.

Paikka tulee selvimmän näkyväksi silloin, kun se on joko erityisen merkityksellinen tai merkityksetön. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaista eniten kerrottavaa asuin-

paikoistaan oli niillä, joille asuinpaikat olivat olleet todella merkityksellisiä. Välinpitämättömästi asumiseen ja asuinpaikkoihin suhtautuvilla tai asuinpaikat yksiulotteisina asumisen ja elämisen paikkoina nähneillä oli vähän kerrottavaa asuinpaikkojensa erityisistä merkityksistä ja sisällöistä.

Asuinpaikan merkityksellisyyteen vaikuttavat tekeminen ja aktiivinen toimijuus asuinympäristössä. Tässä yhteydessä aktiivinen toimijuus tarkoittaa osallistumista seniorikorttelin yhteiseen toimintaan, halua toimia yhdessä muiden asukkaiden kanssa, tahtoa tehdä asuinympäristö tutuksi kokemalla sitä aistihavaintojen kautta ja pyrkimystä rauhoittua ja sitoutua nykyiseen asuinpaikkaan ilman jatkuvasti mielessä olevaa ajatusta uuteen asuinpaikkaan muuttamisesta.

Lukermann (1964: 171) toteaa, että maantietelijöiden tulee hyväksyä ihmisten kokemusten moninaisuus ja erilaisuus eikä yhtenäistää ihmisten kokemusmaailmaa. Tämä korostuu topophiliassa ja paikkojen merkityksellisyydestä kumpuavassa tulkintatavassa. Ihmisten tavat kokea asuinpaikkansa ovat erilaisia ja asuinpaikkaan liittyvät myönteiset ja kielteiset tunteet ovat yhtä arvokkaita ja merkityksellisiä.

### 2.3. Koti lähtemisen ja palaamisen paikkana

Tässä tutkimuksessa keskitytään kotiin maantieteen humanistisen metodologian näkökulmasta, mutta sitä voidaan tulkita myös feministisen metodologian lähtökohdista, jolloin koti muuttuu erityisen turvan ja rauhan paikasta pelon paikaksi (ks. esim Cresswell 2013).

Kaikista maailman paikoista erityisesti koti on henkilökohtainen, yksityinen, pysyvyyttä ja turvallisuutta edustava paikka (Tuan 1975: 153). Kadulta tai kartalta katsottaessa kerrostalo tai asuinalue näyttävät yhdeltä paikalta, vaikka ne todellisuudessa sisältävät monta erityislaatuista paikkaa: kotia (emt. 156). Ihminen kohtaa päivänsä aikana monia paikkoja mutta palaa aina kotiin eli arjen rutiineista täytyvään turvasatamaan (emt. 155). Kotiin päästyään moni haluaa vaihtaa rennot ja mukavat kotivaatteet ylle ja istua alas omaan lempipaikkaansa.

Koti on ihmissuhteista ja kokemuksista täyttyvä paikka. Koti kiinnittää meidät paikkaan ja antaa elämällemme kiintopisteen. (Mallet 2004: 63–64, 66.) Kodin käsitteellinen määritelmä laajenee, kun sitä lähestytään Granfeltin (1998) tapaan asunnottomuuden ja kodittomuuden vastakohtien kautta. Asunnon ja kodin vastakohtaisuus tiivistyy Granfeltin (1998: 48) toteamukseen ”*asunnolla on hinta, kodilla henki*”. Tutkimusaineistooni tukeutuen väitän Granfeltin toteamuksen yksinkertaistavan ihmisten erilaisia kotikokemuksia. Koti voi olla turvallinen ja rakas paikka, vaikka kodin henkeä ei koettaisi merkittäväksi.

Koti on ennen kaikkea subjektiivisesti koettu, sillä Tuomi-Nikulan, Granön ja Suomisen (2004: 10) mukaan ”*koti on koti vain sille, joka tuntee kodin omakseen*”. Tarkennetaan kodin sisältöä kuitenkin hieman: Raijas (2008: 126) luonnehtii kotia omaksi paikaksi, Väliniemi-Laursen ja Kytö (2013: 68) arjen keskuksen paikaksi ja Karjalainen (1993: 69, 71) läpikotaisin tunnetuksi sekä ihmisen ja asuinpaikan suhdetta kuvaavaksi paikaksi. Voidaan siis todeta kodin olevan subjektiivisesti merkitykselliseksi koettu paikka, jonka luonnetta ja merkitystä asujalle on mahdotonta kuvata ulkopuolelta. Kaikkine merkityksineen koti on joka päivä läsnä arjessamme eikä liity vain elinvaiheisiin ja asunnon vaihtamiseen (Vilkko 1998: 27). Raijaksen (2008: 127) asumisen ja arjen hyvinvointia tarkastelleessa tutkimuksessa koti oli yksi arjen hyvinvointia rakentava tekijä. Koti on elämässämme läsnä fyysisellä, henkisellä ja sosiaalisella tasolla (emt. 129).

Käsitteenä kodilla on kaksi ulottuvuutta (Vilkko 1998: 28): tietyssä paikassa tiettyinä aikana sijainnut kodiksi muuttunut asunto sekä sisällämme olevasta sosiokulttuurisesta arvomaailmasta, yksilöllisistä kokemuksista ja tunteista muodostuva eksistentiaalinen ’mielen koti’. Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu subjektiivisiin ja toisaalta myös kollektiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin, mitkä vaikuttavat asunnon tuntemiseen kodiksi. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaat kokevat asuinpaikkansa sekä omaksi ja henkilökohtaiseksi että yhteisön asukkaiden kanssa jaetuksi paikaksi.

Kotia ei voi erottaa asumisesta ja arjesta, sillä kuten aiemmin totesin, arkiset rutiinit ja askareet tekevät asunnosta kodin. Kodin rutiinit luovat turvaa, koska ne toistavat samoja aistihavaintoja ja liikemuistia. Ajassa syntyvät asukkaiden subjektiiviset kokemukset,

teot ja toiminnot tekevät asunnosta kodin (Tuomi-Nikula ym. 2004: 9). Asunto alkaa tuntua kodilta, kun asunnossa koetaan erilaisia tunteita ja eletään arkea ja juhlaa. Jokapäiväinen elämä ja arkiset asiat tekevät asunnosta kyllä kodin, mutta asunto saa erilaisia kerroksia ja merkityksiä, kun siellä vietetään erityisen merkityksellisiä ja arjesta poikkeavia hetkiä (vrt. Rajanti 1997: 337–338).

Koti on yksityinen paikka, jossa saamme olla rauhassa ja hoitaa perustarpeitamme. Tuan (1975: 155) korostaa kodin kokemisesta passiivisilla ja aktiivisilla aisteilla. Oma koti tuoksuu ja tuntuu omalta ja tutulta eikä sitä voi toistaa kuvin tai sanoin. Esimerkiksi oma sänky tai oma erityinen paikka kodissa (kuten oma tuoli ruokapöydän ympärillä) herättävät muistoja ja tuntemuksia passiivisten aistien (tunto, näkö, maku) kautta. (Emt. 154.) Tuanin näkemys aistihavaintojen tärkeydestä ei ole yksin riittävä tässä tutkimuksessa, vaan sen lisäksi on huomioitava Jonesin (2007: 206) kuvaus tunteiden vaikutuksesta paikkojen tuntemisessa ja kokemisessa.

Yllä esitettyyn Jonesin ajatukseen tukeutuen asunnon kodiksi tuntemisen perustana on kodissa tapahtuneista asioista muistetut tunteet, muistoesineet ja tunteiden jakaminen asuinkumppanin kanssa. Kotiin tiivistyy asujansa elämäkerta kokemuksineen, muistoinneen ja toiveineen. Elämänkulun eri asuinpaikoissa kodin tuntua luoneet kokemukset ja tunteet ovat erilaisia, mutta ne kaikki vaikuttavat myös nykyisen asunnon tuntemiseen kodiksi. Kaikista ihmiselämän kodeista voimakkain tunneside ja erityismerkitys liittyvät usein lapsuudenkotiin (Relph 1986: 37).

Mahdollisuus sijoittaa muistoesineet näkyville, laittaa mieluiset huonekalut itse päätettyyn järjestykseen ja mahdollisuus majoittaa vieraita ovat tärkeitä asunnon kodiksi tuntemisen ulottuvuuksia senioreilla (Fairhurst 1998: 98, lainaus teoksesta Hockey, Penhale & Sibley 2007: 136). Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla elämänkulun varrelta kertyneet muisto- esineet ja omat huonekalut olivat tärkeitä asioita, jotka saivat asunnon tuntumaan kodilta. Eräs haastateltu kuvasi osuvasti Lundia-hyllyä identiteetikseen, mikä kuvaa tavaroihin liittyvää symboliikkaa. Muistoesineet tuovat mieleen tapahtumia, jotka tuntuvat kehossa ilon, onnen, pettymyksen tai menetyksen tunteina. Jokin esine voi olla

samanaikaisesti ilon ja surun tunteiden ympäröimä. Esineet sisältävät kertomuksia menneestä ajasta ja kertomuksissa on rinnakkain erilaisia tunteita.

Esineet ilmentävät eri paikkoja ja identiteettiä. Esineet ovat merkityksellisiä niiden käytännöllisyyden, herättämien tunteiden, symbolisuuden ja taloudellisuuden vuoksi. (Horton & Kraftl 2014: 205, 207.) Useassa kodissa olleet esineet sisältävät omistajalleen kertomuksia eri asuinpaikoista, muistuttavat kenties jopa tapahtumista ja ovat siten merkityksellisiä tunnetasolla ja identiteetin näkökulmasta.

Esineiden sisältämiin kertomuksiin rakentuu kulttuurisia piirteitä (emt. 209), esimerkiksi suomalaiselle puinen taikinatiinu, vanhat Arabian astiat tai Riihimäen lasin lasiesineet tai maitotonkka muistuttavat menneiden vuosikymmenten suomalaisesta kulttuurista. Kodin esineisiin sisältyy monikerroksisia tarinoita, ja juuri niiden omistajalleen subjektiivisen kertomuksellisuuden takia ne ovat tärkeitä kodin tuntua tuovia tekijöitä.

Asunnon kodiksi tuntemiseen vaikuttaa kodin tuntu, joka on Vilkkon (1998: 28) mukaan tunnetta kuulumisesta ja kotoisuudesta vastakohtana kodittomuudelle ja vieraudelle. Tolia-Kelly (2004a, 2004b) on tutkimuksissaan todennut, kuinka esineet luovat tuttuuden ja kodin tuntua (Horton & Kraftl 2014: 208). Saman huomion on tehnyt myös Creswell (2015: 2). Karjalainen (1993: 70) laajentaa kodin tuntua esineistä syvästi henkilökohtaiseksi, itse koetuksi ja ulkopuolelta vaikeasti määriteltävissä olevaksi Kortepohjan Senja-seniorikortteli on sen asukkaiden subjektiivisesti kodiksi koettu paikka, mutta asukkaat toivovat korttelin muodostaman kodin tunnun heijastuvan myös muille Kortepohjan asukkaille.

Kodin tuntu laajenee ikävuosien karttuessa (Tuan 2006: 17). Kodiksi voi tuntea kuntansa, maakuntansa ja kotimaansa. Senja-seniorikorttelin asukkailla kodin tuntu laajenee koko kortteliin, jolloin tunnekokemukset määrittävät kodin maantieteellistä laajuutta. Senja-seniorikorttelin asukkailla myönteiset tunteet ja tunnekokemukset ylipäättään ulottuivat koko korttelin alueelle, jolloin senioreiden kotina on laajemmin ajateltuna koko seniorikortteli.

Kodissa koetut erilaiset tunteet syventävät kodin tuntua: ajan kuluessa koti on turvan, kiintymyksen, kaipuun ja ilon paikka. Esimerkiksi muissa paikoissa turvattomuutta tai pelkoa kokiessa koti on turvan ja rauhan paikka. Tunne kodista rauhan ja turvan paikkana syntyy ihmisen ja kodin välillä olevasta tunnesiteestä. Toisaalta jokin hyvin negatiivinen tunne, ihmissuhteen kaipuu tai kotiin liittyvä epämiellyttävä aistihavainto murentavat kodin tuntua.

Ihmisillä on luontainen tarve kiinnittyä johonkin paikkaan, aivan kuten tunne järjestyksestä, vapaudesta ja vastuusta (Relph 1986: 38). Paikkaan kiinnittyminen kiteytyy kotiin, ihmisille korvaamattomaan paikkaan. Paikkaan kiinnittyminen edellyttää paitsi paikasta tietämistä niin myös erityisesti paikkaan kohdistuvia syviä tuntemuksia (emt. 37). Paikkaan kiinnittyminen perustuu henkilökohtaisiin ja jaettuihin muistoihin, tekemisestä, kokemisesta ja aistihavainnoimisesta syntyvään tunnesiteeseen asujan ja asuinpaikan välillä, tiettyyn aikaan ja paikkaan vievien muistoesineiden merkityksellisyyteen, merkittävään ihmissuhteisiin sekä turvan ja rauhan tuntemiseen.

Paikan merkityksellisyys tukee asuinpaikkaan kiinnittymistä, sillä asuinpaikka pitää kokea merkitykselliseksi, jotta siihen voi kiinnittyä. Arjen sujuvuus, asuinympäristön viihtyisyys ja kodin mieluisuus ovat paikkaan kiinnittymisen ja asunnon kodiksi tuntemisen peruselementtejä.

#### 2.4. Paikat osana elämäkertaa

Suomessa humanistisen maantieteen perintöä luonut Pauli Tapani Karjalainen on kehittänyt topobiografian käsitteen ja tulkintakehikon. Topobiografia muodostuu kolmesta klassisen kreikan kielen sanasta: topos, bios ja graphos. Topos tarkoittaa paikkaa, bios elämää ja graphos kuvattua tai kerrottua. (Karjalainen 2006b: 91.) Topobiografia on siis ihmisten elämän paikoista kertomista ja niiden kuvailua. Topobiografiassa ollaan kiinnostuneita ihmisen elämänhistorian paikoista, muistoista ja ihmisten paikoille antamista merkityksistä (Karjalainen 1997b: 42–43). Elämänkulun asuinpaikat muodostavat erityisen paikkaelämäkerran.



Riukulehto (2013: 24) kuvaa muistoa itse koetusta tapahtumasta tehdyksi tulkinnaksi. Muistoissa keskeistä on juuri sen subjektiivisuus, sillä oma muisto jaettuna toiselle on kertomus (emt. 24). Mieleemme kerrostuu muistoja elämämme paikoista, joista jokainen on silmukka pitkässä ketjussa. Muistot kuvaavat elämäkulun paikkoja, aistihavaintoja, tunteita ja paikoille annettuja merkityksiä.

Nähdäkseni muistoissa on kyse myös siitä, mitä halutaan muistaa ja mitä on unohdettu tai halutaan unohtaa. Kaikkia elämäkulun tapahtumia ei voida muistaa. Ihmiset muistavat tai haluavat muistaa tietyn tapahtuman jostakin syystä. Elämäkerrallisessa suunnittelussa ei tyydytä vain toteamaan joidenkin muistojen olevan merkityksellisiä, vaan pureudutaan muiston merkityksellisyyden ja tärkeyden syihin.

Kortepohjan Senja-seniorikorttelissa asuu niin Jyväskylässä vuosikymmenet asuneita tai paluumuuttajia kuin muista kunnista sinne muuttaneita. Jyväskylässä pitkään tai aiemmin elämäkulussaan asuneilla muistot kiinnittivät paikkaan ja tekivät siitä tutun, aivan kuten Korkiakangas (2004: 150–151) toteaa. Karjalainen (2006b: 83) taas toteaa muistojen olevan ovi elämäkerrallisiin paikkoihin ja -kokemuksiin. Muistot paikoista ovat henkilökohtaisia, eikä niitä täten voida tutkia perinpohjaisesti ja kauttaaltaan (Karjalainen 1997b: 43). Ajan kulumisesta, paikkojen muuttumisesta ja vaihtumisesta huolimatta muistot ovat lakkaamatta läsnä ja niihin voi aina palata.

Muistot ovat ensisijaisesti omaelämäkerrallisia, mutta ne rakentuvat myös yhteisössä. Yhteisö vahvistaa muistojamme ja saatamme muistaa jotakin sellaista, jota ei ole tapahtunut meille itsellemme. (Åström, Korkiakangas & Olsson 2004: 11.) Kollektiivinen muisti ja paikan kokemuksellisuus ilmenevät rinnakkain yksilöllisen muistin ja kokemuksellisuuden kanssa (af Forseilles-Riska 2006: 226). Tutkielman mielenkiinto kohdistuu seniorikorttelin asukkaisiin, jolloin yhteisöllisen korttelin asukkaat jakavat havaintojaan ja muistojaan ja luovat siten yhdessä käsitystä asuinpaikastaan ja -ympäristöstään.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys tiivistyy muistoihin, sillä ne syntyvät jossakin ajassa ja paikassa ja niihin liittyy aistihavaintoja, tunteita ja tunnerektioita. Esimerkiksi matkamuiston näkemiseen yhdistyy jokin matkakohteelle ominainen tuoksu. Eri aistit toimivat

täten yhdessä, jolloin näkö-, haju- tai kuulohavaintoon yhdistyy jokin toinen aistimuisto. Matkamuistoihin liittyy myös symboliikkaa: matka on voinut olla uuden ajan alku tai jonkin ajanjakson päätös. Matkamuistot voivat herättää vapauden tai kaipuun tuntemuksia. Omassa kodissa on myös asukkaalle tuttuja tuoksuja ja esimerkiksi jokin lapsuudesta tutun ruoan valmistus vie matkalle lapsuudenkotiin tai johonkin muuhun asuinpaikkaan, jonka muistelemisesta tulee rauhallinen tai kiihtynyt, iloinen tai surullinen olo.

Tunteiden maantieteessä muistoilla on merkittävä rooli paikkojen ja maailman tuntemisessa ja kokemisessa. Muisti ja muistot vaikuttavat ihmisten sisäiseen paikkamaailmaan ja paikkojen kokemiseen. (Jones 2007: 206, 210.) Karjalaisen (1997a: 235) mukaan aistilliset muistot kytkevät meidät tähän maailmaan, tämän maailman paikkoihin, joita ilman minuutta ei olisi. Elämänkulun asuinpaikkoihin liittyy erilaisia tunteita, ja toisaalta juuri tunteet tekevät jostakin paikasta merkityksellisen ja antavat sille merkityksiä.

Korkiakangas (2004: 159) toteaa muistojen luovan paikat, kun taas Urry (2007: 80) sanoo paikkojen kannattelevan eri ihmisten ja ihmisryhmien muistoja. Paikat ja muistot ovat siis kiinteässä yhteydessä toisiinsa: paikkoja ei ole ilman elämistä, kokemista ja muistamista (Korkiakangas 2004: 159) eikä muistoja ole ilman paikkoja. Eri ihmisillä ja ihmisryhmillä on samasta paikasta erilaisia muistoja: esimerkiksi rautatieasema on toisille ilon ja jälleennäkemisen paikka, toisille taas surun ja menetyksen ympäröimä paikka. Riemun ja kaihon tunteet antavat tällöin rautatieasemalle sen erityisen merkityksen ja luonteen ihmisille. Paikan kokemista helpottaa myös sen nivoutuminen osaksi henkilökohtaisia muistoja. (Tuan 1975: 164.)

Topobiografian ytimessä on ajan, paikan ja minuuden välinen kolmiodraama, joka tulee näkyväksi tietyssä ajassa, paikassa ja minuudessa syntyneinä muistoina. Ne kantavat mukanaan ajan, paikan ja minuuden toisistaan riippuvaista trioa. (Karjalainen 1997b: 43, 2006b: 88.) Ajan, paikan ja minuuden välinen suhde ilmenee menneisyyden ja nykyisyyden paikkakokemusten ja -käsitysten jatkuvana vuorovaikutuksena, sillä menneisyys ja nykyisyys koetaan rinnakkain paikkojen kautta (af Forseilles-Riska 2004: 219). Myös Karjalainen (1997b: 44) kuvaa menneisyyden ja nykyhetken paikkojen vuoropuhelua.

Menneisyys, muisti ja nykyhetken kokemuksellisuus vaikuttavat paikkakäsitysten muodostumiseen, paikkaan kiinnittymiseen ja asujan identiteetin rakentumiseen (af Forseilles-Riska 2004: 226, 229).

Jones (2007: 205–218) toteaa tunteita sisältävien muistojen rakentavan minuutta, kun taas Karjalainen (2006b: 83) toteaa menneisyyden ja nykyhetken paikkojen rakentavan ja muokkaavan ihmisen minuutta. Sekä Jonesin että Karjalaisen toteamukset vahvistavat ajan, paikan ja minuuden välisen vuoropuhelun merkityksellisyyttä ihmisen elämänkullussa ja paikkakokemuksissa. Elämänkulun asuinpaikkojen muistaminen ja muistelemien eivät ole mahdollisia ilman muiston sijoittamista johonkin aikaan, paikkaan ja identiteettiin. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaat sijoittivat asuinpolun aikana syntyneet muistot johonkin aikaan, paikkaan ja elämänvaiheeseen.

Artikkelissaan Karjalainen (1997a: 236) laajentaa muistamisen menneisyydestä ja nykyhetkestä tulevaisuuteen. Topobiografian paikan ja ajan suhde tiivistyy nykyisyyteen, jossa mennyt ja tuleva kohtaavat. Näin ollen muistot, havainnot ja odotukset tapahtuvat yhtäaikaaisesti. (Karjalainen 2006a: 39.) Tulevaisuudenodotukset heijastelevat menneisyyttä, jo koettua mutta yhä muistettua. Karjalainen (2006a: 38) kuvaa edelleen, kuinka eletyt paikat resonoivat menneessä, nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. Karjalaisen kuvailu osoittautui oikeaksi, sillä Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaat tuottivat asuinpaikalleen ja -ympäristölleen merkityksiä kaikissa ajallisissa ulottuvuuksissa. Mennessä ajassa merkityksiä loivat muistot, nykyhetkessä arki ja aistihavainnot ja tulevassa odotukset.

Topobiografian tulkinnassa keskiössä on siis ajan, paikan ja minuuden suhde. Korkiakankaan (2004) artikkelin perusteella erottelen omaksi kokonaisuudekseen ajan, paikan ja muistin väliset suhteet, kuten Vilkkö (1998: 27) tekee. Ihmisillä on samasta paikasta erilaisia muistoja eri ajoilta. Tulkinnan voi asettaa maaseudulle, jossa sama suku on asuttanut samaa paikkaa vuosikymmenten tai jopa -vuosisatojen ajan. Eri sukupolvilla on erilaisia muistoja samasta paikasta. Kertomukset, tarinat ja jopa paikkanimet siirtävät muistoja eteenpäin sukupolvelta toiselle. Sukupolvilta toisille siirretyt muistot tai esimerkiksi

Senja-seniorikorttelin asukkaiden keskenään jakamat muistot voivat olla vajavaisia ja muistojen paikat muuttuneita nykyhetkeen verrattuna.

Aika ja historia vaikuttavat paikkakokemukseen, sillä sama paikka koetaan erilaisena eri aikana (af Forseilles-Riska 2004: 218). Paikat rakentuvat muistoissa, jolloin menneisyyden asuinpaikka voikin saada lopullisen muotonsa vasta muistojen kautta nykyhetkessä. Käsitys koetusta paikasta voi muuttua ajan myötä, kun paikkaan liittyy myöhemmin uusia merkityksiä. Uudessakin asuinpaikassa on ajallista kerrostumaa, sillä asuinpaikka alkaa tuntua yhä tutummalta ajan kuluessa ja muistojen karttuessa. Paikat muodostuvat osaksi elämäntulkua muistojen ja muistamisen kautta, jolloin paikkojen elämäkerrallisuutta ei tavoiteta ilman ihmisten asuinpolkuun ja muistoihin perehtymistä. Tutkielmassa asuinpaikkojen elämäkerrallisuutta lähestytäänkin perehtymällä senioreiden asuinpolun ja asuinpaikoista muistettuihin muistoihin.

Ihmisten välinen vuorovaikutus tapahtuu aina jossakin tilassa, minkä vuoksi identiteetti on samanaikaisesti tilallinen ja sosiaalinen käsite (Horton & Kraftl 2014: 160). Ihmisen identiteetti rakentuu erilaisista tekijöistä, kuten koetusta sukupuolesta, luokasta, harrastuksista, ulkoisista piirteistä ja persoonallisuudesta eikä sitä voida jähmettää vain yhteen tekijään (emt. 159–161). Koska tilaa ja identiteettiä ei voi erottaa toisistaan, vaikuttavat asuinpaikat identiteettiin. Ihmiset kuvailevat itseään usein joko maalaisiksi tai kaupunkilaisiksi, mikä on selvin esimerkki asuinpaikan koettujen ominaisuuksien ja luonteen vaikutuksesta minuuteen. Elämäntulkun asuinpaikkojen tapahtumat, niissä olleet sosiaaliset suhteet, harrastukset ja asuinympäristön ominaisuudet muokkaavat minuutta. Identiteetti ei muodostu tyhjiössä, vaan ympärillä oleva yhteiskunta ja yhteisö vaikuttavat sen muodostumiseen.

Identiteetin eri ulottuvuuksiin liittyy erilaisia merkityksiä (Horton & Kraftl 2014: 162). Esimerkiksi Suomessa kuuluminen toista maailmansotaa tai 1990-luvun alun lamaa ympäröiviin ikäluokkiin merkitsee ja tuntuu ihmisille itselleen erityiseltä. Oma identiteettiä rakennetaan suhteessa muihin (emt. 164, 168): mikä erottaa minut sinusta, meidät teistä.

Asunnonvalintaan vaikuttavat monet tekijät. Asumishistoria ei ole vain sarja peräkkäisiä muuttoja, vaan kodit muistuttavat kustakin elämänvaiheesta ja sen tapahtumista (Riukulehto & Rinne-Koski 2014: 53). Polkuriippuvuuden mukaan menneisyyden valinnat ja päätökset vaikuttavat nykyhetkessä tekemiimme päätöksiin (ks. esim. Mahoney 2000). Asumisen polkuriippuvuudella tarkoitetaan aiempien asuntojen vaikutusta seuraaviin asumispäätöksiin. Se voi ilmetä pysyvyytenä, muutoksena tai tiettyjen ominaisuuksien toistuvuutena esimerkiksi asuntotyyppiä valitessa, asumistavoissa ja asunnon koossa. (Juntto 2010: 18–19.) Vaikka polkuriippuvuus ei vaikuta suoraviivaisesti kaikkiin ihmisten asuntomarkkinoilla tekemiin päätöksiin, voidaan sitä hyödyntää tulevaisuuden asumisen suunnittelussa (emt. 20). Asumisen valintoihin vaikuttavat kulttuuri ja elämänvaihe (emt. 33).

Ihmisten asumispolkuun vaikuttavat asumiseen liittyvät arvot ja asenteet. Tutkimuksessa asumisen polkuriippuvuus liitetään paikkojen elämäkerrallisuuteen, jolloin aiemmissa asuinpaikoissa merkitykselliseksi muodostuneiden asuinympäristön ominaisuudet sekä tunteista ja muistoista täytyvät kokemukset vaikuttavat asuinpaikan valintaan.

Suunnittelijoilla on valta vaikuttaa asukkaiden kokemiin tunteisiin asuinympäristössä ja asuinympäristöstä. Asuinpaikan valinta on Hortonin ja Kraftlin (2014: 230) kuvailema maantieteellinen teko, mikä vaikuttaa ihmisten tunnereaktioihin. Uudessa asuinpaikassa koetut tunteet ovat yhteydessä suunnitteluratkaisuihin ja asuinyhteisöön. Ihmisen eläminen, muistaminen ja tunteminen eivät ole vapaita valtasuhteista ja sosiaalisista rakenteista ja yhteisöistä. Yhteiskunnan normit vaikuttavat kokemuksellisuuteen.

Asuinympäristöjen suunnittelussa on toisaalta kyse yhteiskunnassa sosiaalisesti tuotettujen normien noudattamisesta ja toisaalta kyse asuinympäristön ominaisuuksien tai paikkojen asukkaissa aiheuttamista tunnereaktioista. Pohjimmiltaan juuri henkilökohtaisesti koetut tunnereaktiot kiinnittävät asukkaan paikkaan.

### 3. MENETELMÄ JA AINEISTO

Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen menetelmä nähdään usein toisilleen vastakkaisina menetelminä, vaikka näin ei yksiselitteisesti ole. Sen sijaan niiden tarkoitusperät ja mahdollisuudet poikkeavat toisistaan, jolloin samaa ilmiötä voidaan tarkastella niin määrällisestä kuin laadullisesta näkökulmasta. Sekä laadulliseen että määrälliseen tutkimukseen pätevät tieteen yleiset periaatteet: loogisuus ja objektiivisuus. (Alasuutari 2011: 32.)

Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on ilmiön selittäminen ja sen ymmärrettäväksi tekeminen. Tulkinnassa ei tukeuduta ainoastaan tutkimusaineistoon ja esimerkkitapauksiin, vaan ilmiöstä muodostetaan kokonaiskuva käytettävissä olevien johtolankojen pohjalta. (Emt. 237.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa etupäässä kuvataan ilmiötä ja annetaan sille mielekäs tulkinta teorian pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2013: 85). Tutkimuksen neljännessä pääluvussa kuvaan muun muassa senioreiden elämänsä asuinpaikkoja, seniorikorttelin arkea, senioreiden asumisen tarpeita ja odotuksia. Tulkinnan perustana on toisessa pääluvussa esitelty tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Tutkimus on laadullinen, koska Häklin (2006: 130) mukaan humanistisessa maantieteessä perehdytään ihmisten subjektiiviseen kokemusmaailmaan, jolloin laadullisten menetelmien käyttäminen on tarkoituksenmukaista (Cresswell 2013: 110–111). Teemahaastattelut olivat oivallinen keino kerätä tietoa ihmisten kokemuksista, tarpeista ja odotuksista. Aihe oli myös henkilökohtainen, jolloin luottamuksellinen ja kahdenkeskeinen ajan kanssa tehty puolistrukturoitu teemahaastattelu oli paras mahdollinen valinta aineiston keruutavaksi.

Esittelin haastatteluun osallistuneille alustavaa tulkintaani erityisessä tilaisuudessa. Haastattelut saivat kommentoida jokaisesta haastatteluteemasta tekemiäni pääkohtia. Tulkinnan esittely ja kommentointimahdollisuus parantavat tutkimukseni luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2013: 142). Haastatteluun osallistuneille senioreille pitämäni esittelytilaisuuden jälkeen tulkinta täsmentyi nykyiseen muotoonsa.

Tutkimusprosessin keskivaiheilla keskustelin lisäksi Jyväskylän kaupunkisuunnittelijoiden kanssa paikkojen elämäkerrallisuuden hyödyntämisen mahdollisuuksista todellisessa suunnittelutyössä. Vuoropuhelu suunnittelijoiden kanssa on arvokas lisä tutkimukselleni, sillä voin esittää konkreettisia paikkojen elämäkerrallisuuden hyödyntämisen tapoja.

### 3.1. Aineiston hankinta

Validiteetti ja reliabiliteetti ovat yleisiä tieteellisen tutkimuksen arviointiperusteita (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2014: 129). Validiteetti, luotettavuus, määrittää koko tutkimusprosessia aina tutkimuskohteen valinnasta aineiston keruuseen ja tutkimuksen raportointiin saakka ja tiivistyy tutkimusprosessin kuvaamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2013: 136, 140–141). Tutkimusaineiston kerääminen käynnistyi huhutikuussa 2016, jolloin olin esittelemässä tutkimusaiheittani Kortepohjan Senja-seniorikorttelissa. Haastateltavaksi suostuminen oli vapaaehtoista, joten haastateltaviksi valikoituneet olivat halukkaita kertomaan omasta elämästään ja muista käsiteltävistä teemoista. Seitsemäntoista senioria ilmoittautui vapaaehtoiseksi. Ajankäytöllisistä syistä valitsin heistä neljätoista haastateltaviksi. Valinnassa otin huomioon iän, asunnon hallintaperusteen, alueella asumisajan ja lähtömuuttokunnan.

Sopivien informanttien valinta nojaa tutkimusongelmaan, sillä haastateltavilla tulee olla arvokasta tietoa ja kokemuksia käsiteltävästä ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2013: 85). Haastateltavani olivat 61–86-vuotiaita. Puolet heistä oli muuttanut Senja-seniorikortteliin Jyväskylästä ja puolet muista kunnista, kuten Helsingistä. Mukana oli kaksi pariskuntaa, joten haastateltavia oli yhteensä 14. Pariskuntahaastattelut olivat hyvä tapa saada haastateltaviksi myös miehiä, sillä vain yksi naimaton mies ilmoittautui mukaan haastatteluun. Tuloksin en erittele vastauksia haastateltavien taustatietojen mukaan, vaan tarkoituksena on valottaa aineiston ominaisuuksia. Itselleni Senja-seniorikortteli oli täysin vieras, eikä minulla ole korttelin suunnitteluun tai asukkaisiin mitään sidoksia. Koska haastattelut olivat ominaisuuksiltaan ja asuinpoluiltaan erilaisia, edustivat he nähdäkseni hyvin senioreita. Tutkimustulokset voidaan siten suhteuttaa senioreiden asumiseen ja asuinpolkuun liittyviin käsityksiin. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä tulisikin puhua suhteuttamisesta yleistämisen sijaan (Alasuutari 2011: 250).

Haastattelut olivat viiteen teemaan rakentuvia puolistrukturoituja haastatteluja (ks. liite 1). Haastattelujen teemat olivat yhteisöllisyys, esteettisyys ja esteettömyys, paikka ja siihen kiinnittyminen, muuttopäätös ja tulevaisuus. Muotoilin teemat tutkimusongelman, tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Haastatteluissa alkoivat tois-tua samat asiat, jolloin aineisto saavutti saturaatiopisteen (Tuomi & Sarajärvi 2011: 87). Saturaatiopisteen saavuttaminen oli tutkimukseni kannalta olennainen asia, koska olin kiinnostunut kokemusten samankaltaisuudesta erojen etsimisen sijaan.

Reliabiliteetti tarkoittaa mittauksen tarkkuutta, luotettavuutta, yhtenäisyyttä, pysyvyyttä ja vakautta (Ronkainen ym. 2014: 130–132). Ennen varsinaisten tutkimushaastattelujen aloittamista tein kaksi koehaastattelua, joiden pohjalta muokkasin haastattelurunkoa. Sain koehaastatteluista arvokasta tietoa haastattelijana toimimisesta ja haastattelujen luon-teesta. Haastattelurungon testaaminen ennen tutkimushaastatteluja on yksi tapa parantaa tutkimuksen reliabiliteettia (emt. 133). Vaikka olin tehnyt melko tarkankin haastattelu-rungon, jokainen haastattelu eteni omalla painollaan luontevassa järjestyksessä. Annoin jokaiselle haastateltavalle informointilomakkeen (ks. liite 2), jossa oli tietoja muun mu-assa tutkimuksen aiheesta ja aineiston jatkokäytöstä. Arja Kuula (2006) korostaa tutki-museettisista syistä tärkeätä haastateltavien informointia tutkimuksen aiheesta, aineiston jatkokäytöstä ja anonymisoinnista.

Koska haastattelu käsitteli henkilökohtaisia asioita, kuten haastateltavan asuin- ja elämän-polkua, luottamuksen rakentaminen oli avainasemassa. Tein haastattelutilanteesta niin mukavan kuin mahdollista. Rakensin luottamusta pienellä jutustelulla haastattelujen alussa. Olin valmis kertomaan myös itsestäni, jotta tilanne ei olisi tuntunut niin yksipuoliselta. Kiinnitin huomiota omaan kehonkieleeni, yritin olla mahdollisimman rentoutunut ja esitin aktiivisesti lisäkysymyksiä. Myös se, että aloitin haastattelun kysymällä ”Mil-laista täällä sitten on asua?”, rentoutti tunnelmaa.

Tein haastattelut melko tiiviisti kolmen viikon aikana. Litteroinnin tein mahdollisimman nopeasti heti haastattelun jälkeen karsien ylimääräiset täytesanat, ”niinku”, ”sitten”. Kir-



joitin myös naurahdukset ja muut tunnetilaa kuvaavat äännähdykset sulkeisiin. Litterointitekstejä kertyi likimain 300 sivua, pistekoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Kestoltaan haastattelut olivat kahdesta kolmeen tuntia.

### 3.2. Aineiston analyysi

Tutkimukseni on laadullinen kahdesta syystä. Yksinään aineiston laadullinen keräystapa, puolistrukturoitu haastattelu, ei tee tutkimuksesta vielä laadullista. Kvalitatiivisen siitä tekee se, kuinka analysoin aineistoani laadullisin menetelmin. Jo haastatteluja tehdessä huomasin, että valitsemani teemat tuottavat sellaisen aineiston, jonka pohjalta on mahdollista vastata tutkimuskysymyksiini.

Aineiston analysoinnissa reliabiliteetti näkyy tulkinnan johdonmukaisuutena (Ronkainen ym. 2014: 133). Laveammin ajateltuna reliabiliteetti tarkoittaa toimintatapojen luotettavuutta koko tutkimusprosessin ajan (Flick 1998; lainaus teoksesta Ronkainen ym. 2014: 133). Tulkinta rakentuu Alasuutarin (2011: 39) kuvaamaan prosessiin havaintojen pelkistämisestä arvoituksen ratkaisemiseen. Aloitin aineiston analysoimisen miettimällä kunkin haastattelun toistuvia ja tärkeitä teemoja, jotta sain käsityksen esiintyvistä ja toistuvista teemoista. Toisessa vaiheessa luin litteraatioita alleviivaten eri väreillä samoihin teemoihin liittyvät asiat. Alkuvaiheessa käytin suppeaa teemoittelua (alue ja ympäristö, yhteisöllisyys, koti). Myöhemmin otin avuksi taulukkolaskennan ohjelman ja kirjasin sitaatit oikeiden teemojen alle.

Tiivistin ja yhdistelin kustakin teemasta tekemäni raakahavainnot muutamiksi havainnoksi tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta. Tutkimuksessa ei voida saavuttaa täyttä ja raudanlujaa varmuutta, mutta johtolankoina toimivat havainnot supistavat mahdollisten ratkaisujen määrää (Alasuutari 2011: 48).

Päähavaintoni ovat ilmiöstä kertovia johtolankoja, jotka ovat avainasemassa arvoituksen ratkaisuvaiheessa (emt. 44). Tässä vaiheessa pelkistettyjä ja yhdistettyjä raakahavaintoja selitetään tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen nojaten (emt. 51). Raakahavaintojen

pelkistämässä ja yhdistämässä metahavainnoksi on kyse tutkijan tavoitteesta ymmärtää ilmiötä yleisellä tasolla (Alasuutari 2011: 237). Metahavaintoja tehdessä luin teoreettista viitekehystäni ja hyödynsin sitä sitaattien selittämisessä ja tulkitsemisessä.

Tutkimusetiikan vuoksi käytän haastateltavista peitenimiä eli pseudonyymejä. Johdonmukainen peitenimien käyttö parantaa tutkimuksen sisäistä yhtenäisyyttä ja parantaa aineiston ymmärrettävyyttä. Tutkimuseettisistä syistä olen häivyttänyt sitaateista paikannimet tai muut tunnistamista helpottavat asiat. (Kuula 2006: 215–216.) Sitaateista poisjätetyt kohdat olen merkinnyt hakasulkeisiin kolmella yhdysmerkillä [---]. Haastateltavan pitämät tauot olen merkinnyt kolmella pisteellä (...). Lukemisen helpottamiseksi olen tehnyt sitaatteihin joitakin lisäyksiä, jotka on merkitty hakasulkeisiin [...].

#### 4. KORTEPOHJAN KOTOISA SENJA

Olen tulkinut Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolkuja ja paikkaan kiinnittymisen tapoja kolmen teeman kautta: hektisyys ja seesteisyys asuinympäristössä, asuinympäristön subjektiivisuus ja kollektiivisuus sekä kodin monimerkityksellisyys. Ensimmäinen teema kuvaa senioreiden asuinympäristöön liittyvien merkityksien ja arvostusten luonnetta, toinen teema asuinympäristön subjektiivisuuden ja kollektiivisuuden rinnakkaisuutta ja kolmas teema kotia monien merkityksien paikkana. Tulkitseen näitä teemoja topografiasta, topophilian, paikan ja kodin kautta.

##### 4.1. Hektisyys ja seesteisyys asuinympäristössä

Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla elämänsä elämänkulun asuinpaikoista kerrostuneet kotiin ja asuinympäristöön liittyvät muistot, arvostukset ja odotukset ovat vaikuttaneet nykyisen asuinpaikan valintaan. Asuinpaikat antavat muistoille ja kokemuksille ajallisen ja paikallisen kiinnikohdan.

Haastateltujen Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolut ovat yksilöllisiä, mutta niistä on tunnistettavissa yhteneväisiä piirteitä. Asuinpolkujen yhteisiin piirteisiin vaikuttavat haastateltujen kuuluminen samaan sukupolveen, sillä heillä on samankaltaisia kokemuksia asumisesta. Senioreiden lapsuudessa perheet asuivat ahtaasti, ja osalla haastatelluista oli kokemuksia kodin lopullisesta jättämisestä pakon edessä ja palaamisesta raunioiden keskelle. Haastateltujen Senja-seniorikorttelin asukkailla aikuisuuden asuinpolku alkoi pienestä asunnosta ja asunnon kokoa kasvatettiin hiljalleen huone kerrollaan. Ensimmäisen omistusasunnon ostaminen oli monelle kohokohta. Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa huomioidaan se, että samaan sukupolveen kuuluvilla on samankaltaisia asuinpolusta nousevia asuinympäristöön ja asumiseen liittyviä kokemuksia, mieltymyksiä ja odotuksia.

Senja-seniorikorttelin asukkailla asuinpaikkojen elämäkerrallisuus asuinpaikan valinnassa nousi esiin yhteisöllisyyden arvostamisena eli aiemmissa asuinpaikoissa koettu yh-

teisöllisyys vaikutti valintaan muuttaa yhteisölliseen seniorikortteliin. Yhteisölliset kokemukset aiemmissa asuinpaikoissa vaihtelivat ja liittyivät sekä maaseudulla että kaupungeissa sijainneisiin asuinpaikkoihin. Joillakin haastatelluista oli jossakin aiemmassa asuinpaikassa tai asuinpaikoissa ollut hyvin tiivis naapuriyhteisö, mikä vaikutti tapaan suhtautua yhteisöllisyyteen nykyisessä asuinpaikassa.

*” [---] Meillä oli siellä semmonen kommuuni, vanha puutalo. Se oli 1970-luvun alkua. [---] Siellä sitten kommuunin kanssa, tosi kiva asuntoyhteisö!” (Kaarina)*

*” [---] Siinä oli kanssa aika aktiivista se toiminta, syysjuhlat oli, talkoot ja saunailtoja ja muuta sellasta. Siinä oli helppo tutustua muihinkin, samoin lapsille löytyi ohjelmaa.” (Kalle)*

Aiemmat kokemukset asumisesta niin sanotussa tavallisessa kerrostalossa koettiin epämieluisaksi lähinnä yhteisöllisyyden puuttumisen, rauhattomuuden ja asukkaiden tiheän vaihtumisen vuoksi. Haastateltu kuvasi osuvasti ”tavallisen kerrostalon” yhteisöä, jossa dialogi naapureiden kanssa on lähinnä tervehtimistä ja kiittämistä.

*”Sitten ne [osa aiemmista asuinpaikoista] on vaan ihan tämmösiä tavallisia, en mä ole viihtynyt, semmonen et hyvää päivää, näkemiin, haloja.” (Ella)*

Jotkut haastatelluista tunnistivat selvän kaipuun tiiviimpään naapurustoon ja naapurisuhteisiin. Yhteisö liitettiin myös vilkkaampaan elämään ja elämän tuntuun, jolloin se nähtiin vastakohtana arjen yksinäisyydelle.

*”Ei mulla oo niissä asunnoissa yleensä ollu minkäänlaisia yhteyksiä muihin asukkaisiin. [---] Et se kaipuu oli siellä kyllä mulla [---] Et on enemmän elämää ympärillä, se on tärkeä.” (Kristiina)*

*”Tulee mieleen se meidän edellinen asunto, niin ihana kun se olikin, siellä meni päivä tai kaks, me ei nähty ketään.” (Pentti)*

Yhteisöllisyyttä ja hyviä naapurisuhteita eli asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta pidettiin tärkeänä osana asumista. Asukkaiden vuorovaikutus vaikuttaa asumiseen liitettyjen tunteiden myönteisyyteen. Vuorovaikutuksesta ja vuorovaikutuksessa syntyvät tunteet antavat asuinpaikalle merkityksiä, jotka tukevat paikkaan kiinnittymistä asukkaat paikkaan.

Elämänvaihe ja tarpeet olivat vaikuttaneet haastateltujen senioreiden asunnon ja asuinpaikan valintaan, sillä asunnot oli koettu aina kuhunkin elämäntilanteeseen sopiviksi. Jokaisella asuinpaikalla oli paikkansa asuinpolussa. Vaikka entisiin asuinpaikkoihin ei tunnettu liiemmästi kaipuuta, olivat ne vaikuttaneet hyvän asuinympäristön arvoihin ja mieltymyksiin.

*”Mites niitä nyt kykenis vertaamaan, kun jokaisella mejän asunnolla on ollut oma aikansa, meillä omat tarpeet ja omat kuvitelmat siitä, miten tämä asuminen menee tästä eteenpäin. Ollaan oltu kaikkiin tyytyväisiä.”* (Pentti)

Menneiden asuinpaikkojen lailla nykyisellä senioriasunnolla on oma paikkansa senioreiden asuinpolussa, sillä senioriasunnon nähtiin vastaavan nykyisen elämänvaiheen tarpeisiin ja odotuksiin. Asuinpaikkojen elämäkerrallisuus kuvaa menneisyyden ja nykyhetken lisäksi myös tulevaa. Odotukset tulevaisuudesta olivatkin vaikuttaneet Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan.

*”[---] Mut ku ennakoi tulevaisuutta, niin pitää tehdä hyvissä ajoin ratkaisuja...”* (Kristiina)

*”Varmaan tässä se yhteisö. [---] Vaikka vähän olen tänä päivänä vielä käyttänyt sitä, kun on vielä niin paljon sitä menoa sitten.”* (Maria)

Asuinpaikoissa ja -ympäristöissä on nähtävissä asujansa elämäkerta arkipäiväisyyksiin, tunteineen ja odotuksineen. Elämänkulun asuinpaikat vaikuttavat arjen kokemuksiin ja rutiineihin, asumisen ja asuinympäristön herättämiin tunteisiin ja asumiseen liittyviin odotuksiin tulevaisuudesta.

Yhteisön tärkeyden ohella Senja-seniorikorttelin asukkaiden puheessa näkyi yhtäaikainen seurallisuuden ja yksinolon arvostaminen. Asukkaat kunnioittivat toistensa yksityisyyttä ja omaa aikaa, mutta seurustelivat kuitenkin mielellään toistensa kanssa. Seuran saaminen yhteisöstä on helppoa, varsinkin jos on osallistunut toimintaan aikaisemmin ja luonut tuttavuussuhteita.

*”Mä tykkään olla itsekseni, mutta sitte tuntuu et en mä jaksa ni sitte mä meen yhteisön puolelle, lähen jonnekki.”* (Ella)

Yksityisyyden ja yksinolon sekä sosiaalisuuden tasapaino kuvaa senioreiden asumisen ja asuinympäristön rinnakkaista seesteisyyden ja hektisyyden arvostamista. Asuinympäristönä seniorikortteli mahdollistaa yhteisöllisyyden ja yksityisyyden rinnakkaisuuden arjessa.

Yhteisöllisyys symboloi niin hektisyyttä kuin seesteisyyttä. Elämän vilkkaus, aistittavuus ja toiminnallisuus ovat hektiseen elämäntapaan liitettäviä asioita, kun taas rauhallisuus ja turvallisuus liitetään useimmiten seesteisyyteen. Toisaalta asukkaat arvostivat yhteisön tuomaa toiminnallisuutta ja kanssakäymisen mahdollisuuksia ja toisaalta korostivat oman tilan ja yksityisyyden tärkeyttä.

Aiemmista asuinpaikoista kerrostuneet muistot ja tutut aistihavainnot näkyivät yhteisöllisyyden lisäksi asuinympäristön luonnonläheisyyden arvostamisena. Kortepohjan Senja-seniorikortteli sijaitsee muutaman kilometrin päässä Jyväskylän keskustasta, aivan Laajavuoren ulkoilualueen kupeessa. Eräs haastateltu kuvasi liikkumisen helppoutta luonnonläheisessä asuinympäristössä kaupunkimaiseen verrattuna. Alla olevissa sitaateissa huomataan, kuinka haastatellut vertasivat nykyistä asuinpaikkaansa sekä edelliseen asuinpaikkaansa että lapsuudenkotiinsa.

*”Sieltä N:stä oli vähän vaikea lenkillekin lähteä, oli pelkkää kaupunkia. Täällä on näitä maastoja niin paljon. Kivaa seutua sillä lailla. [---] Kun mistä mä oon kotoisin niin ainahan siellä on ollu metsää ja kaikkea, onhan tää luonto tärkeä.”* (Helena)

*”Se [luonnonmaisema ja ympäristö] on tärkeä koska ihan kaupunkilaisia ei olla... Siellä missä synnyttiin, niin asuttiin aika kaukana keskikaupungista [---] maalaismaisemaahan se oli.”* (Anja)

Useat haastatellut kuvasivat luonnossa liikkumisen ja kokemisen vaivattomuutta, sillä luonnon hiljaisuus ja rauha ovat aivan ulottuvilla vilkkaan autotien läheisyydestä huolimatta. Ylipäätään lähellä olevaa luontoa pidettiin tärkeänä ja luonnossa liikkumisesta oli tullut monelle olennainen osa arkipäivää. Asuinympäristössä liikkuminen edistää asuinympäristön haltuunottoa ja tutuksi tekemistä. Asuinympäristön luonnonläheisyys ja luonnossa liikkumisen arkipäiväisyys tuottavat asuinpaikalle rauhallisuuteen, aktiivisuuteen ja virkistäväyyteen liittyviä merkityksiä. Ympäröivä luonto oli asukkaille niin yksityisen

kuin yhteisen ajanvieton paikka, sillä osa haastatelluista liikkui mieluiten yksinään ja toiset taas korttelin yhteisessä lenkkiporukassa.

Luonnonläheisyyden ja luonnon kokemisen helppouden lisäksi asukkaat arvostivat Kortepohjan hyviä liikenneyhteyksiä. Haastateltu vertasi Kortepohjan julkisia kulkuyhteyksiä aiemman asuinpaikan kulkuyhteyksiin, mikä kuvaa asuinpaikan arvottamista suhteessa aiempien asuinpaikkojen ominaisuuksiin ja mahdollisuuksiin.

*”Mutta kun tässä on tää luonto, Laajavuori ja järvi ja erittäin hyvät julkiset yhteydet kaupunkiin.”* (Maria)

*”Ja kaupunki ennen kaikkea, kaupunkiin pääse helpommin lähtemään.”* (Raili)

Toimivat kulkuyhteydet helpottavat arjen sujuvuutta, sillä haastattelut hoitivat asioita keskustassa tai kulkivat töihin julkisilla kulkuvälineillä. Asuinpaikan helppo tavoitettavuus tukee asuinpaikalle annettujen merkityksien myönteisyyttä. Luonnonläheisyyden ja kulkuyhteyksien arvostaminen kuvaavat senioreiden asuinympäristöön liittämiä rinnakkaisia hektisiä ja seesteisiä arvostuksia.

Eräs haastateltu taas kuvasi näkö-, kuulo- ja tunnehavaintojen erilaisuutta ja miellyttävyyttä suhteessa aiempaan asuinpaikkaan. Aistihavainnot ja niiden herättämät tunteet vaikuttavat nykyisen asuinpaikan arvostuksiin ja mieltymyksiin. Aktiivisten näkö- ja kuuloaistien merkitys korostuu, sillä niiden avulla asuinpaikka ja asunto saavat lopullisen muotonsa.

*”Mä asuin aiemmin kuudennessa kerroksessa, mä näin kaks koivunlatvaa, en mitään muuta. Mä nautin et mulla on tossa tota metsää, nään ihmisiä ja autoja. [---] Sehän tuntuu valtavan yksinäiseltä, kun sä et nää etkä kuule edes mitään liikkuvaa ihmiseen mielleltävää.”* (Marjatta)

Aistikokemukset, kuten luonnonmaisema tai liikenteen melu vaikuttivat Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden paikkaan kiinnittymiseen. Miellyttävät aistihavainnot helpottivat asuinpaikan tuntumista omalle ja edesauttoivat tunnesiteen syntymistä asukkaan ja asuinpaikan välille. Ärsytyksen tunne esimerkiksi liikkumaan lähtemisen vaikeu-

desta tai ympäristön visuaalisesta epämiellyttävyydestä vaikuttivat asuinpaikalle annettuihin merkityksiin ja arvostuksiin. Nykyinen asuinpaikka liittyy osaksi asuinpolkua, jolloin asuinympäristön tai kodin tutut elementit muistuttavat entisistä asuinpaikoista ja tukevat uuteen asuinpaikkaan kiinnittymistä.

Seniorikorttelin asukkailla henkilökohtainen asuinympäristö laajenee läheiseen Kortepohjan keskustaan, jota ollaan kehittämässä lähivuosien aikana. Tavoissa suhtautua keskustan kehittämiseen näkyi erityisen voimakkaasti seesteisyyden arvostaminen asuinympäristössä. Haastatellut toivoivat Kortepohjan säilyvän kehittämisestä ja uudesta rakentamisesta huolimatta avarasti rakennettuna ja luonnonläheisenä asuinpaikkana, mikä kuvaa asukkaiden mieltymyksiä seesteiseen asuinympäristöön ja rauhalliseen elämäntapaan.

*”Ensinnäkin kun luonto se on ja tuo järvi on tuossa noin ja... Siis hyvin avarasti rakennettu, se mistä mä tykkään ettei se oo silleen ahtaasti rakennettu kerrostalo-lähiö. Vaan avarasti rakennettu jossa on hyvin paljon erilaista taloa, on rivitaloa, opiskeluasuntoja, korkeampaa ja sitten on semmosta keskikokoista taloa ja nyt noita uusia mitä tonne rakennetaan, omakotitalot, ja kaikki avarasti, on puuta ja puistoa ja... pihaa tämmöistä siinä ympärillä, että sen takia inhottaa se ajatus siitä et tässä lähdetään tätä tiivistä kaupunkirakentamista tuohon noin...” (Maria)*

Korttelin asukkaat suhtautuivat suunnitteluideoihin pääosin odottavaisesti ja mielenkiinnolla. Toisaalta oman ja tutun alueen muutos aiheutti myös vastarintaa ja kielteisiä tunteita, koska näkö- ja kuulohavainnot alueesta muuttuvat. Aistihavainnot ovat merkityksellisiä, koska ne tuovat pintaan muistoja ja vaikuttavat paikkaan kiinnittymiseen. Aistihavaintojen muutos aiheuttaa vierautta, katkaisee yhteyden tuttuun ja omaksi koettuun asuinympäristöön sekä muuttaa paikan tuntemista osana omaa elämänkulkua. Avara rakentaminen ja luonnonläheisyys symboloivat Kortepohjan tuttuutta osana asukkaiden elämäkertaa.

*”Kävin kuuntelemassa tuolla sitä mitä Kortepohjan tulevaisuudesta kerrottiin... [--] Kaikki oli niin suurenmoista ja mua rupes jossain vaiheessa se homma harmitamaan, että kun sain puhenvuoron mä sanoin et minusta tää on kovin tärkeä et Kortepohja säilyis tämmösenä kotoisena paikkana, johonka me kortepohjalaiset ollaan kotiuduttu, ja tuommonen kansainvälinen arkkitehtuurihurmos tuntuu meistä kovin vieraalta.” (Pentti)*



Suhtautuminen Kortepohjan keskustan kehittämiseen kuvaa myös asukkaiden tulevaisuudenodotuksia. Asukkaat ovat kiinnittyneet luonnonläheiseen ja avarasti rakennettuun asuinympäristöön, jolloin asuinympäristön säilyminen samankaltaisena tulevaisuudessa tukee kiinnittymistä. Asuinpaikkaan muodostettu tunneside vahvistuu, kun voi luottaa asuinpaikan pysyvän samankaltaisena myös tulevaisuudessa. Asukkaat ovat kiinnittyneet luonnonläheiseen asuinympäristöön, ja osa haastatelluista oli muuttanut Kortepohjaan juuri luonnonläheisyyden takia. Asuinpaikan muuttuminen odotuksia vastaamattomaksi aiheuttaa nykyisen ja tulevan välille ristiriidan, joka heikentää paikkaan kiinnittymistä.

Hektisyys ja seesteisyys ovat tunteellisia kokemuksia. Asuinympäristön hektiset ja seesteiset merkitykset ja arvostukset perustuvat pohjimmiltaan tunteisiin. Asuinympäristön vilkkaus, elämän aistittavuus, asukkaiden vuorovaikutus, asuinympäristön turvallisuus ja rauhallisuus synnyttävät myönteisiä tunteita. Tunteet vahvistavat asuinympäristön hektisten ja seesteisien merkityksien tärkeyttä ja merkityksellisyyttä. Aiemmissa asuinpaikoissa ja -ympäristöissä heränneitä tunteita halutaan nykyisessä asuinpaikassa toistaa tai muuttaa.

Tunteet näkyvät siinä, miten seniorikortteli koetaan asuinpaikkana ja miten seniorikorttelin arki vastaa odotuksia. Tunteet vaikuttavat seniorikorttelille ja asuinympäristölle annettuihin merkityksiin, sillä asuinpaikastaan ja -ympäristöstään myönteisiä tunteita kokevat antavat asuinpaikalle myönteisiä merkityksiä. Asuinpaikan ja -ympäristön täytyy myös tunnetasolla vastata asumiselle annettuja odotuksia. Myönteiset tunteet ja merkitykset liittyivät Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla muun muassa yhteisöllisyyteen, yhteiseen toimintaan ja asuinympäristön kokemiseen miellyttäväksi.

#### 4.2. Asuinympäristön subjektiivisuus ja kollektiivisuus

Ajallisesti senioriasuminen sijoittuu aikaan, jolloin on jo siirrytty tai ollaan siirtymässä työelämästä eläkkeelle. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaat ovat omatoimisia, viettävät aktiivista elämää ja nauttivat asuinympäristön turvallisuudesta ja rauhallisuudesta. Nykyajan senioreiden arki muodostuu monenlaisista harrastuksista, eikä senioreiden mielenkiinnonkohteita voida jähmettää tiettyyn muottiin.

Suunnittelijat eivät voi antaa asuinpaikoille ulkoapäin merkityksiä, vaan paikan merkitykset ja sisällöt syntyvät niin kollektiivisesti asukkaiden vuorovaikutuksessa kuin subjektiivisesti koettuina sekä tulkittuina havaintoina ja muistoina. Vaikka asuinpaikan merkityksiä tuotetaan yhdessä kollektiivina, ovat asuinpaikalle annettavat merkitykset ja sisällöt aina ensisijaisesti henkilökohtaisia, subjektiivisesti koettuja ja tulkittuja.

Jyväskylässä lapsuudessa tai nuoruudessa asuneilla Senja-seniorikorttelin asukkailla oli samankaltaisia muistoja Kortepohjasta. Asukkaat muistivat ajan, jolloin läheinen autotie oli vielä hiekkapohjainen ja paikka oli vielä koivikkoasuintalojen sijaan.

*”Esimerkiksi tässä oli metsää ja tossa meni semmonen hiekkatie. [---] Tänne me pyöräiltiin ja mentiin siihen lammelle uimaan.” (Marjatta)*

*”Tää oli ihan semmonen koivikkoalue, tässä meni metsäautotie.” (Raili)*

Samankaltaisten muistojen jakaminen vahvistaa kollektiivista tunnetta Kortepohjaan kiinnittymisestä. Yhteisten muistojen löytäminen ja jakaminen tuottavat paikalle ajallisia merkityksiä ja jatkuvuutta. Senioreiden toisilleen jakamalla kertomuksilla, kokemuksilla ja muistoilla jaetaan henkilökohtaisia paikkaan kiinnittymistä tukevia tekijöitä, jolloin henkilökohtaiset muistot ja kertomukset muuttuvat kollektiivisiksi paikkaan kiinnittymistä edistäviksi tekijöiksi. Asukkaat jakavat kertomusten myötä tunteita, jotka vahvistavat paikkaan kiinnittymistä. Myös kokemus, joka ei ole itse koettu luo tunnesidettä asukkaan ja asuinpaikan välille.

Asukkaat kokevat seniorikorttelin sekä henkilökohtaisena paikkana että asukkaiden kesken jaettuna paikkana. Korttelin sisäpihan keinut, penkit ja grillauspaikat ovat asukkaiden yksityisen ja yhteisen ajanvieton paikkoja. Asukkaiden keskinäinen toiminta yhteisissä sisä- ja ulkotiloissa antaa niille merkityksen tutustumisen, vertaistuen ja sosiaalisten suhteiden luomisen paikkoina. Yhtä lailla asukkaat viettivät mielellään aikaa yksinään sisäpihan keinuissa ja penkeissä, koska maiseman ja ihmisten katselu, luonnon äänien kuuntelu tai istuminen rauhassa omiin ajatuksiin tai kirjaan upoten tekevät paikasta henkilökohtaisesti koetun ja antavat sille yksityisiä merkityksiä.

*”Kyllä mä oon muutamana päivänä, kun on aurinko paistanut, tuossa sisääntulon luona on penkki ulkona. Oon ottanu kirjan mukaan ja lueskellu, siinä tapaa ihmisiä ja on tutustunut muutamiin talon asukkaisiin. Siinä on helppo aloittaa juttu.”*  
(Kalle)

Erilaisissa elämänvaiheissa eri asiat tekevät paikasta merkityksellisen. Senja-seniorikorttelissa järjestetään aktiivisesti erilaista ohjelmaa. Yhteisen toiminnan suunnittelusta ja ohjauksesta vastaa palkattu palveluohjaaja, minkä lisäksi asukkaat ideoivat ja järjestävät itse yhteistä toimintaa.

*”Sitten meillä on sitä bingoa, tuolijumppaa ja tietokilpailua. Kaikkea tällaista.”*  
(Helena)

*”Tossa alakerrassahan ku meillä on se seurustelutila, ni siinähan on semmonen et voi lukea tai korttipeliä. Ihan semmosta, sinnehän on helppo mennä.”* (Kaarina)

Senioreiden yhteiset harrastukset ja vapaa-ajanviettotavat tuottavat asuinpaikan merkityksiä kollektiivisesti. Yhteiset harrastukset luovat sekä paikan subjektiivista että kollektiivista merkityksellisyyttä, sillä toisten kanssa yhdessä toimiminen herättävät asukkaissa subjektiivisia tunteita. Kollektiivisessa toiminnassa heränneet henkilökohtaiset tunteet ja tunnereaktiot tukevat paikkaan kiinnittymistä.

Asukkaiden erilaiset mielenkiinnonkohteet aiheuttavat haasteita yhteisöllisen toiminnan muodoille. Jokaista toiveita ei voida toteuttaa, mutta monipuolinen ja vaihteleva ohjelma vastaisi parhaiten asukkaiden mielihaluja. Tunteet vaikuttavat asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyden rakentumiseen. Tunteet näkyvät selvimmin siinä, miten tyytyväisiä tai tyytymättömiä asukkaat ovat yhteiseen toimintaan ja elämäntapaan seniorikorttelissa.

*”Kyllä ne teatterireissut on, niihin vois osallistua sitten tulevaisuudessa.”* (Kalle)

*”Joo no yleensä ottaen, ei noita pelkkiä teatterimatkoja... Joku muukin matka johonkin kohteeseen, jossa nyt olis jotakin nähtävää.”* (Helmi)

Seniorikorttelin toimintaa suunniteltaessa täytyy muistaa, ettei ulkopuolelta voida sanoa, millainen ohjelma kiinnostaa senioreita. Näin ollen toimintaa ei voida suunnitella ylhäältäpäin, vaan seniorit on otettava paremmin mukaan toiminnan suunnitteluun. Senioreiden

osallistuminen yhteisen toiminnan suunnitteluun tukisi paikkaan kiinnittymistä, minkä lisäksi yhä useampi asukas saattaisi osallistua yhteiseen toimintaan.

*”Uskon et löytyis paljonkin semmosta ohjelmaa, muunkinlaista kun mitä ajatellaan et mummut ja vaarit välttämättä tekee.” (Maria)*

Yhteisen toiminnan suunnittelu yhdessä lisäisi mielenkiintoa järjestettyä toimintaa kohtaan. Asukkaiden välinen vuorovaikutus ja yhteisöllisen toiminnan parantuminen vaikuttaisivat positiivisesti arjen mielekkyyteen. Seniorikorttelin toimintaa voisi kehittää esimerkiksi niin, että asukkaat huolehtisivat yhdessä korttelin sisäpihan istutuksista ja nurmialueista. Korttelin sisäpihalle voitaisiin perustaa pieni kasvima, jota halukkaat asukkaat voisivat kesäisin hoitaa.

Asuinympäristön tulee tukea senioreiden aktiivisuutta, sillä arjen aktiivisuus on tärkeä tapa rakentaa asuinpaikan merkityksiä ja sisältöjä. Asukkaiden osallistuminen korttelin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun vaikuttavat asukkaiden asuinpaikalle antamiin merkityksiin ja sisältöihin. Asuinpaikalle kollektiivisesti tuotetut merkitykset ja sisällöt tukevat asukkaiden henkilökohtaista paikkaan kiinnittymistä. Asuinpaikalle kollektiivisesti annetut merkitykset ja yhdessä toimiminen antavat perustan paikan subjektiivisille merkityksille. Mieluisa arki, ihmissuhteet, harrastukset ja aistihavainnot tuottavat senioreille asuinpaikan sisältöä ja tekevät siitä merkityksellisen.

Senja-seniorikorttelin suunnittelun keskeisenä arvona on ollut yhteisöllisyys. Asukkaat olivat tietoisesti hakeutuneet seniorikorttelin asukkaaksi, mikä kuvaa sosiaalisten suhteiden ja kanssakäynnin tärkeyttä. Seniorikorttelin asukkailla on oletuksena ja toiveena toisiin asukkaisiin tutustuminen. Senja-seniorikorttelin asukkaiden väliset ihmissuhteet ja sosiaaliset kontaktit vaikuttavat arjen mieluisuuteen ja tukevat asukkaiden paikkaan kiinnittymistä.

*”Pidettiin sitä [yhteisöä ympärillä] meille tässä iässä tärkeänä.” (Pentti)*

*”Kyllä se varmaan oli just tää ajatus, seniorikortteli, joka sitten sen mielenkiinnon tähän sai.” (Raili)*

Taloissa oli ollut aktiivista tutustumistoimintaa pian muuttamisen jälkeen. Toisiin asukkaisiin tutustuminen oli tuntunut tärkeältä ja luontevalta, sillä korttelissa oli tultu asumaan yhteisöön. Muuttamisen jälkeen ollut innokkuus osallistua tapahtumiin ja tutustua muihin asukkaisiin kuvaa asukkaiden tahtoa ja halua yhteisöllisyyden syntymiseen. Aktiivisuus oli jonkin verran vähentynyt alun innostuksen jälkeen, tai ainakin toimintaan osallistuvat ne, jotka olivat alussakin aktiivisia.

*”Alusta asti ollu tutustumistarkoituksessa yhteistä pientä tilaisuutta tuolla alhaalla. Silloin tuli yleensä hyvin paljon niitä, ketkä täällä jo asui, nyt se on kummallisesti jääny et sinne tulee ne ketkä silloinkin tuli. [---] Ehkä se sitten, silloin oli niin tarve kun tuli tänne, heti kun on joku yhteinen tilaisuus, niin heti kaikki tulee sinne, sitten ne tulee tutuksi ja sitten helpommin tulee seuraavaankin tilaisuuteen.” (Maria)*

Haastatelluille oli tärkeää tutustua ensin oman talon asukkaisiin, ja siitä hiljalleen laajentaa tuttavapiiriä muiden talojen asukkaisiin. Aktiivisella toiminnalla heti ensimmäisten asukkaiden muutettua kortteliin asukkaat tuottivat merkityksiä asuinpaikalleen ja seniorikorttelille yhdessä. Ajan edetessä yhdessä tuotetut merkitykset muuttuivat subjektiivisiksi.

Asukkaille yhteisöllisyys on tärkeä ja merkityksellinen asumisen arvo. Yhteisöllisyyden tärkeyttä ilmensi asukkaiden toive kaikkien korttelissa asuvien ja sinne muuttavien halusta sitoutua yhteisöllisyyteen ja osallistumisesta järjestettyyn yhteiseen toimintaan. Nykytilassa korttelin yhteisölliseen toimintaan osallistuu vain pieni osa asukkaista, minkä vuoksi korttelissa pitäisi panostaa kaikkien asukkaiden osallistumiseen yhteiseen toimintaan.

*”Siinä on juuri se... yhteisöllisyyden saavuttaminen, johon pitää pyrkiä. Pitää ymmärtää tänne tullessaan, että se on yksi tärkeä asia.” (Pentti)*

*” [---] Se on kuitenkin aika rajoitettu porukka, joka näissä kahvitilaisuuksissa käy, yleensä ne samat ihmiset.” (Helmi)*

Toimintaan osallistumattomuus voi kuitenkin johtua monenlaisista syistä, kuten terveydentilasta, toiminnan sisällöistä tai sen muodoista. Uudenlaiset yhteisen toiminnan ja yh-

teisöllisyyden muodot saattaisivat houkutella lisää asukkaita mukaan toimintaan. Nykyistä elinvaihetta pidettiin enemmän nauttimisen ja viihtymisen aikana, vaikka yksittäiset haastatellut olivat innokkaita järjestämään itse ohjelmaa.

Osa haastatelluista oli tyytymättömiä korttelialueen suunnittelun ylhäältä ohjautuvuuteen, sillä asunnon ja alueen suunnittelussa oli tehty arkea hankaloittavia ratkaisuja. Haastatellun omasta terveydentilasta riippumatta korttelin vaikeakulkuisuus oli yleinen huolenaihe. Eniten närkästyttä herättivät korttelialueen ylämäet, alamäet ja rappuset.

*”Tämmöseen kortteliin suunnittelijat suunnittelee ylämäkee, alamäkee ja rappusia, aika älytöntä.” (Kristiina)*

Nykytilassa asuinympäristöjen suunnittelu suuntautuu ylhäältä-alas, minkä vuoksi tehdyt suunnitteluratkaisut eivät vastaa asukkaiden tarpeita. Alla olevassa näytteessä haastateltu kuvaa asuinympäristöön liittyvää ärsytyksen tunnetta, kun suunnittelijat ovat määritelleet senioriasukkaiden asumisen tarpeet.

*”Tää on niin tyyppillisesti, voin kuvitella et tätä on suunniteltu kirjoituspöydän ääressä, 40–44-vuotiaat miehet, ja varmaan ehkä naisetkin, mutta kun siihen olisi tarvittu ihan selviä konsultteja, vanhoja ihmisiä.” (Aino)*

Asuntojen esteettömyyteen oltiin sen sijaan yleisesti tyytyväisiä: haastatellut arvostivat erityisesti tulevaisuuden kannalta sitä, että kylpyhuoneessa mahtuu liikkumaan rollaattorilla tai pyörätuolilla eikä asunnoissa ole lainkaan kynnyksiä. Lisäksi painavien ulkoviendien avaus onnistuu nappia painamalla tai ovikoodia käyttämällä.

*”Mikä tuli myönteisenä, mitä ei osannu odottaa, muutossa varsinkin huomas, nää ovitoiminnot: nappia painamalla aukee ulkoa ja sisältä, sillain se oli helppoa.” (Raili)*

*” [---] Tämä alue on semmonen paikka jossa ikäihminenkin viihtyy, vaikka kulku on joskus hankalaa.” (Anja)*

Kortteli on suunniteltu rinteeseen, minkä vuoksi korttelissa on portaita. Asukkailla oli kenties mielikuva esteettömästä ja helpokulkuisesta seniorikorttelista, mikä vaikutti

korttelin suunnittelun kummeksuntaan. Alueen ja asuntojen pienistä epäkohdista huolimatta asukkaat viihtyivät alueella hyvin.

Subjektiivisesti koetun asuinviihtyvyyden ja paikkaan kiinnittymisen kannalta arjen mieluisuus ja vaivattomuus ovat tärkeitä tekijöitä. Onnistuneen arjen palasia ovat palveluiden saatavuus, asuinympäristön esteettömyys ja asukkaiden mahdollisuus osallistua heidän elämäänsä ja arkeensa vaikuttavien asioiden suunnitteluun. Arki on ensisijaisesti subjektiivisesti koettua, jolloin esimerkiksi liikkumisen hankaluus tai asuinympäristöä kohtaan tunnettu närkästyneisyys hankaloittaa paikkaan kiinnittymistä. Asuinympäristön esteettömyys ja viihtyvyys vaikuttavat subjektiiviseen kokemuksellisuuteen ja asuinpaikassa koettuihin tunteisiin.

Haastatellut eivät täysin tyrmänneet ajatusta eri-ikäisiä asukkaita sekoittavasta asuinkorttelista, mutta yhteisymmärryksen nähtiin syntyvän luonnollisemmin senioreiden kesken. Seniorikorttelin asukkaat kohtaavat toisensa ihmisinä, eivätkä ”ikäntyneinä”, kuten usein nuoremmat ihmiset kohtaavat seniorit julkisissa tiloissa. Senioreiden oma asuin-kortteli ja -yhteisö vankistaa senioreiden yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta, sillä seniorikorttelissa he saavat olla hyväksytysti juuri sen ikäisiä kuin ovat.

Seniorikorttelin sen sijaan toivottiin sijaitsevan alueella, jossa asuu eri-ikäisiä ihmisiä. Eri-ikäisten ja eri elämänvaiheessa asuminen samalla alueella tuo asuinympäristöön elämän tuntua, mikä vaikuttaa subjektiivisesti koettuun arjen mielekkyyteen. Erityisen senioriasumisen kaupunginosan tai -alueen syntymistä tulee kuitenkin välttää. Viihtyisä asuinympäristö muodostuu eri-ikäisten ihmisten sekoittumisesta ja kanssakäymisestä.

*”Tosi kiva, kun on eri-ikäisiä tässä alueella, on lapsiperheitä ja meikäläiset seniorit.” (Kaarina)*

*”Mutta ei nyt mitään vanhusten kaupunginosaa. Voisi olla yks talo esimerkiksi kaupungillakin, yks kortteli tai jotain tämmöstä. Et ne on tavallisen asumisen seassa siellä.” (Aino)*

Erilaisten ihmisten kohtaaminen asuinympäristössä vaikuttaa subjektiivisesti koettuihin ja kollektiivisesti jaettuihin aistihavaintoihin asuinympäristöstä ja paikalle annettuihin

merkityksiin. Esimerkiksi lapset symboloivat elämän jatkuvuutta, reippautta ja uteliaisuutta, työikäiset työntekoa. Eri-ikäisiä sekoittavassa asuinpaikassa on nähtävillä koko ihmisen elämänkulku menneen, nykyhetken ja tulevan rinnakkaisuutena. Senioreilla lapsiperheet, nuoret ihmiset ja työikäiset muistuttavat menneestä ajasta, omasta elämänkulusta ja elämänvaiheista.

Seniorikorttelin hyviksi puoliksi nähtiin turvallisuus ja rauhallisuus, mikä muodostuu paitsi palveluohjaajan läsnäolosta niin erityisesti senioreiden omasta asuinyhteisöstä. Monille haastatelluille korttelin yhteistoiminta oli toissijaista korttelin tarjoamaan rauhallisuuden ja turvallisuuden nähden. Yhteisöllisyys eli tutut ja melko pysyvät naapurit ja saman ikäiset asukkaat loivat turvallisuutta ja rauhallisuutta. Syvä tunne turvasta ja rauhasta asuinympäristössä tukee subjektiivista paikkaan kiinnittymistä.

*” [---] On se oma rauha, rauha ja ikäihmisten oma yhteisö. [---] Kyl se oli ensimmäinen kriteeri, se on se rauha. ” (Kristiina)*

#### 4.3. Kodin monimerkityksellisyys

Koti on menneisyyden muistojen, nykyhetken arkisen elämän ja tulevaisuuden odotusten risteyspiste. Kodissa ovat läsnä aika, tarinat ja minuuden kerrostumat. Kiinnittyäkseen paikkaan täytyy ensin tuntea asuntonsa kodiksi. Asunnon kodiksi tunteminen ja paikkaan kiinnittyminen eivät ole ajallisesti toisistaan riippuvaisia, sillä yhtä hyvin voi tuntea ensin asunnon kodiksi ja sitten vasta kiinnittyä asuinpaikkaan. Syvälinen paikkaan kiinnittyminen vaatii kuitenkin sekä asunnon että asuinpaikan tuntumista tutulle ja omalle, minkä vuoksi erittelen molempia paikkaan kiinnittymisen ulottuvuuksia.

Paikkaan kiinnittymiseen vaikuttavat niin muistot alueesta aiemmilta vuosikymmeniltä, nykyhetken arjen sujuvuus ja mielekkyys kuin odotukset tulevasta. Haastateltujen joukossa oli niin Jyväskylään palanneita, Kortepohjassa vuosikymmenet asuneita kuin muilta paikkakunnilta Jyväskylään muuttaneita. Paluumuuttajilla tai Jyväskylässä vuosikymmenet asuneilla paikkaan kiinnittyminen on nopeaa sujuvan ja mielekkään arjen ta-



kia, sillä kaupungin tuttuus, ihmissuhteet ja tutut harrastukset helpottavat paikkaan kiinnittymistä. Eräälle haastatellulle Jyväskylään palaaminen vuosikymmenten jälkeen antoi tunteen, että nyt on vihdoin omassa kotikaupungissa. Kotikaupunkiin palaaminen vuosikymmenten jälkeen on vahva kokemus myös tunnetasolla.

*”Mä oon täältä kotosin, tää on mun juttu. Muualla on pitäny niin vieraalta mut nyt tuntuu, omat muistot täältä... [---] Niin että nyt mä voin sanoa et nyt oon kotikaupungissa (nauraa).” (Kaarina)*

Paikkaan kiinnittyminen ei voi rakentua ainoastaan muistojen varaan, sillä ne ovat kaikuja menneestä. Muistojen lisäksi asuinpaikasta täytyy olla tässä ajassa, paikassa ja minuudessa syntyviä merkityksiä. Jokin vuosikymmeniä sitten tärkeäksi koettu paikka saattaa olla vain muistoissa merkittävä, sillä paikat muuttuvat ajassa. Merkitysten suuri rakentaja on arjen kokemuksellisuus: ihmissuhteet, harrastukset ja muistoiksi muuttuvat aistihavainnot. Eräs haastateltu kuvasi osuvasti yhteydenpidon ja sosiaalisten suhteiden merkitystä asuinpaikan valinnassa. Kaupunki tuntuu jo valmiiksi tutulta, kun siihen liittyy lähimenneisyydessä tuotettuja merkityksiä.

*”En mä varmaan sinne [vieraaseen kaupunkiin] olis lähteny, se kotoutuminen olis varmaan ollu paljon heikompaa. Kun tänne on koko ajan ollu säännöllinen kontakti, et sillan kun voi kotoutua kotiin ja voi kotoutua kaupunkiin.” (Maria)*

Toisaalta myös paluumuuttajille Jyväskylä oli menneisyydestä ja muistoista muuttunut paikka, jolloin arjen palaset täytyi koota uudelleen. Kortepohjan Senja-seniorikorttelin paluumuuttajat kokivat Jyväskylän tuttuna paikkana sen muutoksesta huolimatta, mikä vahvistaa ajatusta muistoista paikkaa kannattelevina muutoksesta ja muuttumisesta huolimatta.

Haastatelluissa oli myös muutama seniori, joilla ei ollut Jyväskylään lainkaan sidoksia tai niitä oli vähän. Toiselta paikkakunnalta muuttaneiden pitää nähdä enemmän vaivaa sosiaalisen verkoston luomisessa. Seniorit, joilla ei ollut Jyväskylään vahvoja sidoksia kaipasivat yhteisöstä enemmän tukea kuin paluumuuttajat tai syvästi Jyväskylään juurtuneet seniorit. Ensimmäistä kertaa Jyväskylässä asuneilla ei ole kiinnittymistä tukevia muistoja, jolloin yksi paikkaan kiinnittymisen tekijöistä jää heikoksi. Muistojen puuttumisen takia

muut paikkaan kiinnittymistä tukevat tekijät eli sujuva arki ja asunnon kodiksi tunteminen ovat erityisen tärkeitä.

Haastatelluista erityisesti Jyväskylässä pitkään asuneet tai sieltä kotoisin olevat tunnistiivat seniorikorttelin valikoituneen asuinpaikaksi osaksi juuri tutun kaupunginosan takia. Kaupungin tuntuminen tutulta oli haastatelluille tärkeää. Muihin kaupunginosiin muuttaminen tuntuu mahdottomalta, jos on asunut pitkään tietyssä kaupunginosassa. Oman kaupunginosansa tuntee läpikotaisin polkuineen ja jopa ihmisineen.

*”En mä minnekään muualle halunnut muuttaa, kun täällä on tutut nämä seudut jo ennestään [---]. Mihinkään muualle en ois lähteny, tonne toisiin kaupunginosiin.”*  
(Anja)

Paikkaan kiinnittymiseen vaikuttavat menneiden muistojen ja nykyhetken kokemusten lisäksi tulevaisuuden odotukset. Jos on puoliksi jo lähdössä alueelta pois, voi asuinpaikkaan kiinnittyminen olla hankalaa. Kiinnittymistä hankaloittava kaipuu voi olla sekä kaipuuta menneeseen että kaipuuta tulevaan.

*”Semmonen lähempänä luontoa... Kuitenkin on kaipuu jonnekin, se on varmaan samalla ihmissuhteen kaipuuta. En voi sanoa et ikinä en lähtisi täältä pois, tässä on minun kotini, ei ei.”* (Aino)

Kaipuu tulevaan merkitsee ajallisten käsitysten välistä ristiriitaa. Jos on aiemmin ajatellut asuvansa tietyssä paikassa tai tietyn ihmisen kanssa, hankaloittaa nykyhetken ristiriita menneen odotusten kanssa asunnon tuntemista kodiksi ja paikkaan kiinnittymistä. Kaipuu liittyy niin asuinympäristön ominaisuuksiin kuin ihmissuhteisiin. Paikkaan kiinnittymisen esteet ovat siis luonteeltaan erilaisia. Asuinympäristön ominaisuuksista johtuvien paikkaan kiinnittymisen esteiden suunnittelulta vältytään, kun perehdytään suunnittelun alkuvaiheessa erilaisten ihmisten asuinpolkuihin ja paikkakokemuksiin.

Toinen paikkaan kiinnittymisen ulottuvuus on asunnon tunteminen kodiksi, mikä tarkoittaa asuntoon liitettävien merkityksien myönteisyyttä. Tilana koettu asunto muuttuu arjessa merkityksistä täytyväksi erityiseksi paikaksi. Prosessi, jonka myötä asunnosta tulee

koti, on ihmisillä erilainen. Toisille tutuilla tavaroilla, mieluisilla rutiineilla tai ihmissuhteilla on suurempi merkitys kuin toisille. Asunnon kodiksi tuntemisen tekijöihin vaikuttavat aiemmat kotikokemukset, elämänvaihe ja tulevaisuudenodotukset. Ihmissuhteista, turvallisuudesta, rauhallisuudesta sekä tavaroista ja rutiineista syntyvä kodin tuntu erottavat kodin asunnosta. Kodin tunning tekijöihin liittyvät olennaisesti myös tunteet. Turvallisuuden ja rauhallisuuden kokemiseen vaikuttaa asuinympäristö, mutta kehossa ne tuntuvat tunteina.

Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla kodin tavarat ja esineet olivat merkityksellisiä, koska ne muistuttivat paitsi omista juurista niin myös omasta ensimmäisestä kodista. Haastatelluilla erityistä kodin tuntua tuovia tavaroita olivat perintökahvikupit, valokuvat ja matkoilta tuodut esineet. Usein merkittäviksi tunnetuihin tavaroihin liittyi jokin tarina. Esineet muistuttivat menneestä ja ne symboloivat minuuden rakentumisen hetkiä.

*”Miten tärkeätä on se joku joka liittää minut menneeseen sukupolviin, jotain joka liittää mut elämäni ensimmäisiin kotijuttuihin.” (Aino)*

*”Omat tavarat, mitäs nyt vierailta (nauraa).” (Ella)*

*”Kaihan niillä [kodin esineillä] on oma merkitys. [---] Niin ja sitten muistaa miksi minä tuon ostin tänne näin, niihin tulee semmosia siinä sitten.” (Maria)*

Taulut, valokuvat, huonekalut ja muistoesineet tekevät kodista elämäkerrallisen paikan tuomalla kotiin ajallista kerrostumaa, muistoja ja kertomuksia. Muistot menneestä sitovat meidät nykyhetken aikaan ja paikkaan. Tavarat ja kertomukset tekevät kodista merkityksellisen paikan asujalleen. Kotia kuvailtiin omaksi, ihanaksi, viihtyisäksi ja helpoksi paikaksi. Haastatelluille oli tärkeää kodin sisustaminen mieleisillä tavaroilla, jolloin koti tuntuu kaikin tavoin omalta paikalta. Tavaroihin ja esineisiin liittyvät henkilökohtaiset muistot tekivät kodista turvallisen paikan palata.

Monilla siteet lapsuudenkotiin olivat katkenneet. Lapsuudenkoti ei tuntunut enää tutulta paikalta, jos siinä asui itselle vieraita ihmisiä. Senioreiden omat aikuiselämän kodit olivat vaikuttaneet enemmän asuinpaikan valintaan kuin lapsuudenkoti. Lapsuudenkotiä muisteltiin kuitenkin lämmöllä, ja se oli jäänyt monelle nostalgiseksi paikaksi.

*”Nyt siinä asuu ihan vieras ihminen. Ei se tunnu enää omalta kodilta, kun siinä on ihan vieras.”* (Helena)

Tunne kuulumisesta yhteisöön ja koko seniorikorttelialueen tunteminen kodiksi syventävät paikkaan kiinnittyneisyyden tunnetta. Oma koti on paikoista henkilökohtaisin ja tunteellisin, turvan ja rauhan paikka, mutta Senja-seniorikortteli on sen asukkaiden jakama yhteinen koti. Yhdessä toimiminen ja toisista huolehtiminen synnyttävät asukkaat paikkaan kiinnittävän yhteisön tunnun. Haastatellut kuvasivat kortteliä ryhmäksi ja sisäiseksi yhteisöksi, jossa elämisestä ja toimintaan osallistumisesta saa ennen kaikkea itse paljon. Tunne kuulumisesta johonkin ryhmään on ihmisen perustarve.

*”Minusta on kauheen kiva kun tuntuu, että mä kuulun johonkin tämmöseen yhteisöön ja ryhmään.”* (Anja)

*”Se oli hyvä, sehän on että semmonen sisäinen yhteisö, Senjan sisällä, tää on erinomaisen hyvä asia. [---] Niin se luo semmosta yhteishenkeä, itehän siinä eniten saa.”* (Tapio)

Yhteinen toiminta, arjen luonnolliset kohtaupaikat, toisten tervehtiminen ja toisista huolenpito luovat asukkaiden sisäisen yhteenkuuluvuuden tunteen. Ruokasali, korttelin sisäpihalla olevat keinut ja asukkaiden vapaassa käytössä olevat asuintalojen omat yhteistilat ovat merkittäviä ja helppoja arjen kohtaupaikkoja, jotka alensivat toisiin asukkaisiin tutustumisen kynnystä ja yhteisön tunnun syntymistä.

*” [---] Niin siellä [ruokasalissa] on aina paljon jo kaikki tuttuja, tässäkin moikaetaan toisia, kun satutaan tohon käytävään ja sillä lailla.”* (Liisa)

Haastatellut kuvasivat seniorikorttelin muistuttavan entisajan kylä- tai kaupunkiyhteisöä, jossa asukkaat viettävät toistensa kanssa aikaa, auttavat ja katsovat toinen toistensa perään.

*”Musta tämmönen yhteisö menee takaisin sinne kun ennen oli ne taloyhteisöt.”* (Kaarina)

Asukkaiden jaetut asumiseen liittyvät arvot ja päämäärät ovat tärkeitä yhteisön synty-  
miseksi. Jaettu arvoja ovat asumisen yhteisöllisyys, rauhallisuus ja huolenpito toisista.

*”Jos ei rupee näkymään niin kyl sitä kysellään missä se on ja mitä sille kuuluu, onks sitä näkyne ja tällein.”* (Kristiina)

Yhteisön sosiaaliset suhteet ja toiminnallisuus saavat arjen tuntumaan mukavalta ja merkitykselliseltä, mikä edistää paikkaan kiinnittymistä. Senioreilla ystävyys-suhteet ovat usein jo harventuneet, jolloin asuinyhteisössä on mahdollisuus luoda uusia tuttavuus- tai ystävyys-suhteita. Yksi senioriasumisen kantavista teemoista on, että siellä solmitut ystävyys-suhteet kantavat lopun ikää.

Kaikilla haastatelluilla ei ole ollut mahdollisuutta valita asuntoa, minkä vuoksi aiempien asuntojen vaikutusta nykyisen asunnon valintaan on vaikeaa todentaa. Jotkut haastatelluista tunnistivat nykyisestä asunnosta yhtäläisyyksiä aiempiin asuntoihin. Asunnosta avautuva maisema, tilan tuntu ja kodin toimivuus olivat aiemmista asunnoista tuttuja aistikokemuksia. Tiettyjen elementtien toistuvuus vaikutti asunnon valintaan ja sai tyhjänkin huoneiston tuntumaan heti ensivilkaisulta kodilta. Aistikokemukset ovat vahvoja ja ne jäävät ihmisen muistiin.

*”Et mä tykkään asua korkeella, mä oon lapsuuteni asunu korkeella ni mä oon varmaan tottunu siihen et ikkunoista näky.”* (Kaarina)

*”Yks on kyl se et ne on korkealla, et siinä on ilmaa ympärillä. Ja se näkymä. [---] Mut kyl tää on tää ilma se joka on hirveen tärkeätä, on ympärillä tilaa.”* (Kristiina)

*”Ne on ollu pieniä ja kodikkaita [---] kunhan se on vaan toimiva koti.”* (Marjatta)

Aistikokemusten tuttuus asunnonvalintaan vaikutti joko tiedostetusti tai tiedostomattomasti. Yksinään tutut aistihavainnot ja niiden mukanaan tuomat muistot eivät riitä asunnon tuntemiseen kodiksi, vaan arjen on oltava mielekästä uudessa asunnossa.

Nykyistä asuntoa kuvattiin loppuelämän viimeiseksi kodiksi. Kuitenkin asumisen helpoudesta, turvallisuudesta, rauhallisuudesta sekä mahdollisuudesta valita asuinpaikka itse iloittiin. Muuttaminen käy aina raskaammaksi ikävuosien myötä, joten hyvävoimaisena muuttamiseen oltiin tyytyväisiä.

*” [---] Niin tää on mun viimeinen koti. Toivottavasti ei tartte enää muuttaa mihinkään.” (Tapio)*

Kodin lopullisuutta verhoiltiin jonkin verran muun puheen taakse, ja harva rohkeni sanoa viimeisen kodin aiheuttavan myös ahdistusta. Seniorikortteli ympäristönä voi tuntua lopullisuuden ja raihnaisuuden kehältä, kun iän tuomat surut ja vaikeudet ovat jatkuvasti läsnä arjessa.

*”Nyt on nää romppeet tässä sisällä. Että jos vaan voi olla ja on mahdollista niin en enää lähde mihinkään jos ei oo tarvetta.” (Kaarina)*

*”Sen elämän, vanhuuden tunnistamisen vaikeus ehkä. [---] Se on varmaan se huonoin puoli et näkyy niin paljon sitä raihnaisuutta. [---] Tää että tää on mun lopullinen, viimeinen koti.” (Aino)*

Viimeisen kotiin liittyvät ajatukset ja ahdistus voivat hankaloittaa asunnon kodiksi tuntevista ja paikkaan kiinnittymistä. Senioriasunnossa etsimisen aika alkaa olla ohitse, ja se saattaa jäädä viimeiseksi täysin itse valituksi asunnoksi. Toiset jättivät itselleen takaportiksi mahdollisuuden vaihtaa asuntoa vielä kerran esimerkiksi elämäntilanteen muuttuessa. Senioriasunto kerii asumisuran kasaan, sillä asunnon koon kasvattamisen sijaan aiempaa pienempi asunto sopii tarpeisiin paremmin. Asumisen muistoja ja menneisyyttä on takana enemmän kuin asumiseen liittyviä odotuksia edessä.

Koti on tunnetta, ja ihmissuhteet ovat yksi kodin tunnun ulottuvuuksista. Asuinkumppanin jaetaan arki, muistot ja tulevaisuus. Ihmissuhteet ovat tärkeitä paikkaan kiinnittymiseen vaikuttavia tekijöitä.

*”Kai se on, kun yhdessä saadaan tässä asustella (nauraa).” (Kalle)*

Menneisyys ja tulevaisuuden odotukset vaikuttavat toisiinsa. Jos on ajatellut jakavansa elämän toisen kanssa, voi odotusten ja todellisuuden ristiriitaisuus vaikeuttaa kotiutumista. Ihmissuhteet saavat kodin tuntumaan kodilta mutta niiden puute tai yhtäkkinen menetys lyövät kodin kivijalkaan halkeamia. Sukupuolijakauman vinoutumisen takia valtaosa seniorikorttelin yksinasuvista oli naisia, joista osa kertoi avoimesti elämänkumppanin kaipuusta.

*”Mä en ollut koskaan kuvitellut et mä elän yksin, se oli mulle ihan vieras ajatus.  
[---] Se on kuitenkin mitä mä ajattelen, ainoa mikä tästä tekisi kodin olis hän.”*  
(Aino)

## 5. ELÄMÄKERRALLINEN ASUINYMPÄRISTÖJEN SUUNNITTELU

Esittelen tässä luvussa tutkielmassa sovellettujen humanistisen maantieteen teorioiden pohjalta luomani asuin ympäristöjen elämäkerrallisen suunnittelun tavan, jota ei vielä ole toteutettu käytännössä. Maailmamme ja elämämme muodostuvat paikoista: maailma on täynnä paikkoja, mutta vain jotkin niistä ovat osa elämäkertamme. Asuinpaikkojen liittyminen osaksi elämäkulkua on elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun perusta.

Asuin ympäristöjen elämäkerrallinen suunnittelutapa koskee nimenomaan asuin ympäristöjä asuntojen sijaan, koska kaupunkisuunnittelussa keskitytään asuin ympäristöjen suunnitteluun. Elämäkerrallinen ajattelu asuin ympäristöjen suunnittelussa ulottuu kaikille suunnittelutasoille aina strategisesta maankäytön suunnittelusta asemakaavoitukseen.

Suunnittelu perustuu muun muassa Faehnen ja Fagerholmin (2010: 153) esittämään paikalliseen tai kokemukselliseen tietoon, sillä elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa perehdytään erilaisten ihmisten asuinpolkuihin ja paikkaan kiinnittymisen tapoihin. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat eri asuinpaikoista muistettut ja koetut tunteet sekä aistihavainnot. Asuin ympäristön moniaistillisuus, muistot ja arjen tapahtumat luovat asuin ympäristön kokemuksellisuutta.

Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa hyödynnetään ihmisten sisäistä geografista karttaa. Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa ymmärretään ja hahmotetaan ihmisten ja asuinpaikkojen välisiä suhteita sekä ihmisen ja asuinpaikan välille muodostuvan tunnesiteen tekijöitä. Sisäiset paikkakokemusten maailmat ovat keskeisessä asemassa, koska asuinpaikan valinnan nähdään perustuvan rationaalisen toiminnan ja päätösten sijaan aiemmista asuinpaikoista kerrostuneisiin subjektiivisiin muistoihin, mieltymyksiin, tunteisiin ja odotuksiin.

Ihmisten paikkakokemusmaailmaa ei yhtenäistetä elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelun tavassa, vaan siinä sallitaan jokaisen tuntea asuin ympäristönsä sellaisena,



kuten sen sillä hetkellä on tuntenut. Suunnittelussa tunnustetaan se, että sama paikka tuntuu eri ihmisille erilaiselta ja herättää erilaisia tunteuksia ja muistoja. Paikkoihin liittyvien tunteiden, muistojen ja mielikuvien yhtenäistämisen sijaan elämäkerrallisessa asuin- ympäristöjen suunnittelussa pyritään löytämään yhtenäisyyksiä elämäkerrallisista paikkakertomuksista ja hyödyntämään niitä asuin- ympäristöjen suunnittelussa. Taulukossa 1 esitellään tutkielman pohjalta hahmotetun elämäkerrallisen asuin- ympäristöjen suunnittelun ulottuvuudet, toteutumistavat ja niiden merkitykset.

Taulukko 1. Elämäkerrallinen asuin- ympäristöjen suunnittelu.

<b>Asuin- ympäristöjen elämäkerrallisen suunnittelun sisältö</b>		
Ulottuvuus	Toteuttamistapa	Merkitys suunnittelulle
Osallistaminen	Kertomuskahvila	Asuin- polkuihin, asumisen odo- tuksiin ja paikkaan kiinnittymi- sen tapoihin perehtyminen
Suunnittelutapa	Suunnittelun horisontaalisuus ja paikkakokemusmaailmojen hyödyntäminen suunnittelu- työssä	Asuin- ympäristöön saadaan ajallista, paikallista ja minu- dellista kerrostuneisuutta sekä suunnittelijoiden ja kuntalais- ten välillä oleva valtasuhde lie- venee
Suunnittelijan rooli	Suunnittelijan inspiroituminen paikkaelämäkerroista	Suunnittelija asettaa omat ar- vonsa ja mieltymyksensä taka- alalle ja toimii vuorovaikutuk- sessa kertomuskahvilaan osal- listuvien kanssa

Suunnitteluun osallistaminen on vain yksi elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun ulottuvuus. Suunnittelumallissa on osallistamisen lisäksi keskeistä huomioida suunnittelun tapa ja suunnittelijan rooli. Suunnittelumalli muistuttaa osallistavaa tai kommunikatiivista kaupunkisuunnittelua, mutta erona niihin on osallistamisen tapahtuminen heti suunnittelun alussa ja suunnittelijan roolin huomiointi.

Suunnittelijan roolin luonteen ymmärtäminen on keskeistä: suunnitteluprosessin aikana suunnittelija hyväksyy ihmisten sisäisten paikkakokemusmaailmojen erilaisuuden ja asettaa omat suunnitteluun liittyvät arvonsa ja paikkojen kokemisen tavat taka-alalle. Kertomuskahvilassa suunnittelija toimii osallistujien innostajana, suunnitteluvaiheessa inspiroituu kertomuskahvilaan osallistuneiden paikkakertomuksista. Vaikka eri ihmiset kokevat paikat eri tavalla ja antavat niille erilaisia merkityksiä, ovat kaikkien paikkakokemukset ja -kertomukset yhtä arvokkaita.

Elämäkerrallinen asuin ympäristöjen suunnittelu ei tarjoa valmista mallia asuin ympäristöjen suunnitteluun, vaan olennaista on toteuttaa suunnittelutyössä sen keskeisiä lähtökohtia: erilaisten ihmisten vuorovaikutteista osallistamista ja asuin ympäristöjen suunnittelun perustumista osallistettujen paikkaelämäkertoihin. Elämäkerrallinen asuin ympäristöjen suunnittelu kiteytyy osallistamiseen, jonka ulottuvuuksia ovat aiemmat asuinpaikat, asumisen odotukset ja paikkaan kiinnittyminen. ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvilan tarkoituksena piirittää ulottuvuuksiin liittyviä tunteita, mielikuvia, muistoja ja odotuksia.

Esittelen seuraavaksi elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun kolme teemaa ja lopuksi idean ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvilasta. Elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun ulottuvuudet tiivistyvät kertomuskahvilan teemoissa. Nimenä kertomuskahvila kuvaa sitä, kuinka loppujen lopuksi kaikki asuinpaikassa tai -ympäristössä kokemamme asiat ovat kertomuksia jostakin, jo ennen kuin muisto jaetaan muille.

### 5.1. Aiemmat asuinpaikat

Suomalaisten asumispreferenssejä tutkitaan jatkuvasti kaupunkisuunnittelutyön pohjaksi (esim. Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Lapintie 2008; Vasanen 2010; Auranen 2015). Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa irtaannutaan asumispreferensseistä ja ollaan kiinnostuneita siitä, miksi jokin ominaisuus on merkittävä ja min-kälaisia merkityksiä se tuottaa asuin ympäristöön. Lähestymistapa muistuttaa Lapintien (2008: 29–30) näkemystä siitä, että myös asumispreferenssitutkimuksessa pitäisi keskittyä enemmän miellyttäväksi kerrottujen ominaisuuksien taustalla oleviin syihin.

Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa preferenssit nähdään ajallisena ja paikallisena ilmiönä ja kaikkiin elämänkulun asuinpaikkoihin liittyvinä. Asumispreferenssit eivät ole vain yksiulotteisia asumiseen liittyviä mieltymyksiä, vaan elämänkulun asuinpaikoista kerrostuneita koettuja ja muistettuja aistihavaintoja, paikkoihin liitettyjä tunteita ja tekemisestä syntyneitä tunnereaktioita. Kokemukset, tunteet ja muistot aiemmissa asuinpaikoissa vaikuttavat asuinpaikan valintaan.

Asuinpolut ovat yksilöllisiä ja henkilölle itselleen syvästi merkitykselliseksi koettuja. Asuinpaikat kuvaavat asujaansa: henkilökohtaisia mieltymyksiä, elämänkululle asetettuja tavoitteita, aiemmissa asuinpaikoissa koettuja pettymyksiä ja toiveiden täyttymyksiä sekä toisaalta myös sopeutumista perheenjäsenten, asuinkumppaneiden tai yhteiskunnan asetamiin toiveisiin ja odotuksiin.

Jokainen asuinpaikka muovaa identiteettiä ja ihmisen identiteetti muodostuu suhteessa asuinpaikkaan. Usein asuinpaikka liittyy osaksi ja vahvistaa ihmisen identiteettiä (Arvola, Lahti, Lampila, Tiilikainen, Kyrö, Toivonen, Viitanen & Keski-frantti 2010: 213). Ihmisten kuvaus asuinpaikan tuntumiselta tutulle heti ensikohtaamiselta tarkoittaa itse asiassa sitä, että asuinpaikka sopii omaan koettuun minuuteen tai omiin elämänarvoihin. Asuinpaikkoihin liittyy erilaisia arvoja, kuten yksityisyys, palvelujen helppo saavutettavuus ja luonnonläheisyys. Lapsuudenkoti ja -ympäristö vaikuttaa sisäisenä mielen maisemana ja usein aikuiselämän ensimmäisiä asuinpaikkoja verrataan lapsuudenkotiin tai johonkin muuhun merkittävään asuinpaikkaan.

Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutuksen luonne antavat asuinpaikoille omanlaisensa sisäl-  
lön. Asuinpaikkojen sosiaalinen ulottuvuus rakentuu yhtä lailla perheenjäsenistä, naapu-  
reista ja asuinpaikan muista kanssakäymisen tavoista ja paikoista. Esimerkiksi asuinpai-  
kan lähikirjasto, -kauppa tai leikkipuisto ovat paikkoja, jossa arjen sosiaaliset kokemukset  
rakentuvat. Eri paikkojen sosiaaliset suhteet vaikuttavat asuinpaikan kokemiseen ja siitä  
syntyviin muistoihin.

Aiemmista asuinpaikoista kasautuneet asumisen mieltymykset, arvot ja tavat kokea  
asuinpaikka antavat lähtökohdan elämäkerralliseen asuinympäristöjen suunnittelutyöhön.  
Asuinpaikat ovat tekemisen ja kokemisen paikkoja ja lisäksi ne vaikuttavat minuuteen.  
Asuinpaikat ovat subjektiivisia ja merkityksellisiä paikkoja, minkä lisäksi ne sisältävät  
sosiaalisia rakenteita.

## 5.2. Asumisen odotukset

Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa pohditaan asumisen unelmien sijaan  
konkreettisia asumisen arkeen ja asuinympäristöön liittyviä odotuksia (vrt. Lapintie  
2010). Odotukset ovat mielikuvia ja toiveita tulevassa asuinpaikassa koetuista tunteista  
ja tapahtumista. Ne ilmenevät asumisen ja arjen mielikuvituksellisuutena: ihminen kuvit-  
telee arkiset tapahtumat, kuten kaupassakäynnin, harrastukset ja ihmissuhteet tulevassa  
asuinpaikassa. Odotuksiin liittyy myös toiveita uudessa asuinpaikassa koetuista kehollis-  
ista tuntemuksista ja tunteista, kuten syvästä rauhasta, turvallisuudesta ja vapautuneisuu-  
desta.

Husun ja Hirvosen (2016: 23) tekemä johtopäätös odotusten realistisuudesta suhteessa  
käytettävissä oleviin resursseihin tekee odotuksiin perehtymisestä mielekäästä ja suunnit-  
telutyön kannalta merkityksellistä, koska kertomuskahvilassa esille tulevien odotusten  
voidaan olettaa olevan realistisia ja toteuttavissa olevia.

Asumiseen ja asuinympäristöön liittyviä odotuksia voidaan lähestyä myös asuinympäris-  
töön liittyvien arvojen kautta (ks. Arvola ym. 2010). Arvolan ym. (2010: 217) tutkimuk-

sessä asuinympäristöön liitettäviä merkityksellisiä arvoja olivat muun muassa viihtyisyys, luonnonläheisyys, yksityisyys, yhteisöllisyys ja arjen sujuvuus. Asuinympäristöön ja -paikkaan liittyvät odotukset limittyvät subjektiivisiin arvoihin ja asuinympäristön merkityksellisiin ominaisuuksiin. Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa asumisen odotukset laajentuvat arvoista kokemuksiin asuinpolun asuinpaikoissa ja nykyhetken kokemuksellisuuteen.

Pohtimalla asumisen odotuksia lähestytään asuinpolkua toisesta näkökulmasta: odotukset kertovat myös aina jotakin aiemmista asuinpaikoista, koska niitä tuotetaan suhteessa aiempiin asuinpaikkoihin, peilaten niiden kokemuksellisuuteen ja suhteessa tulevaan elämäntulkintaan. Tulevaa elämäntulkintaa suunnitellaan ihmissuhteiden, harrastusten ja arjen aktiivisuuden kautta – mitä haluan tehdä tulevassa asuinpaikassa, ovatko toivotut aktiivisuudet siellä mahdollisia ja kenen kanssa haluan asua. Odotukset paljastavat myös asuinpaikassa -ja ympäristössä merkitykselliset ja arvostettavat asiat ja toisaalta sen, mitä kokemuksia ja aistihavaintoja halutaan välttää uudessa asuinpaikassa.

Odotuksia ei tuoteta yksinomaan henkilökohtaisesti, vaan ympäröivän yhteiskunnan asenteet, odotukset ja mielikuvat vaikuttavat subjektiivisesti tuotettuihin odotuksiin. Yhteiskunnan luomat mielikuvat asuinalueesta vaikuttavat myös henkilön omiin mielikuviin ja toiveisiin arjesta tietyssä asuinpaikassa. Odotukset syntyvät myös yhteiskunnan asettamista odotuksista: jokin asuinalue on arvostettu ja normitettu kiireisten kaupunkilaisten asuinalueeksi, jokin toinen idyllistä lapsiperhe-elämää elävien asuinalueeksi ja kolmas asuinalue turvaa, rauhallisuutta ja palvelujen saatavuutta arvostavien senioreiden asuinalueeksi.

### 5.3. Paikkaan kiinnittyminen

Paikkaan kiinnittymisen tukeminen on elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun kolmas ulottuvuus. Juntto (2010: 47) toteaa, kuinka paikkaan kiinnittyneisyys vaikuttaa asuinpaikan valintaan ja päätökseen etsiä uusi asunto. Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta asukkaiden paikkaan kiinnittymisen tukemisen tärkeys kiteytyy tuohon huomioon.

Alueiden hyvinvointi riippuu sen asukkaiden viihtymisestä alueella ja kiinnittymisen tunteen kokemisesta. Paikkaan kiinnittyneet asukkaat viihtyvät asuinpaikassaan. Tämän vuoksi elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa pureudutaan paikkaan kiinnittymistä tukeviin tekijöihin ja suunnittelun tavoitteena on luoda asuinympäristöön paikkaan kiinnittymistä tukevia tekijöitä.

Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa paikkaan kiinnittyminen nähdään prosessina, joka alkaa mahdollisuudesta osallistua asuinympäristön suunnitteluun. Vuorovaikutus suunnittelijoiden kanssa, omien muistojen jakaminen muille ja vastavuoroisesti muiden kertomusten kuunteleminen tukevat paikkaan kiinnittymistä.

Aiemmin esitellyt elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun ulottuvuudet limittyvät paikkaan kiinnittymisen tukemiseen, sillä aiemmat asuinpaikat ja tuleviin asuinpaikkoihin liittyvät odotukset vaikuttavat kiinnittyneisyyden kokemiseen asuinpaikassa. Aiemmista asuinpaikoista muistetut, nykyisessä asuinpaikassa toistuvat ominaisuudet luovat asuinympäristöön paikkaan kiinnittävää tuttuuden tunnetta. Odotukset sen sijaan vaikuttavat kahtalaisesti: odotusten täytyminen nykyisessä asuinpaikassa syventää kiintymystä, kun taas ristiriita odotusten ja nykyhetken välillä heikentää kiinnittyneisyyden tunnetta.

Paikkaan kiinnittyminen perustuu tunnesiteeseen asujan ja asuinpaikan välillä, minkä vuoksi asukkaan tulee kokea asuinpaikkansa merkitykselliseksi. Merkityksellisyys syntyy kokemalla ja tuntemalla eli olemalla aktiivinen omassa asuinympäristössään. Tunneside muodostuu pienissä kokemisen ja tuntemisen hetkissä. Asuinpaikan yhteisöllisyys tai muut sosiaaliset suhteet asuinpaikassa, mieluisat vapaa-ajan viettotavat ja hiljentymisen paikat saavat asuinpaikan tuntumaan merkitykselliseltä. Asuinympäristössä on merkitykseltään erilaisia paikkoja, jotka kaikki kutovat asukkaan kiintymystä asuinpaikkaa kohtaan. Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa paikkaan kiinnittymistä tuetaan suunnittelemalla asuinympäristöön erilaisia aktiivisuuden ja tuntemisen paikkoja.

Paikkaan kiinnittymisen prosessi on jatkuva, koska arjessa tapahtuvat ja koettavat asiat tukevat tai hidastavat paikkaan kiinnittymistä. Arjen kokemuksellisuus luo muistoja,

jotka rakentavat asuinpaikan merkityksellisyyttä. Aiemmista asuinpaikoista nousevat merkityksellisyydet ja muistot ovat tärkeitä, mutta nykyhetkessä syntyneet muistot asuinpaikasta syventävät paikkaan kiinnittyneisyyden tunnetta. Asuinpaikkaansa kiinnittynyt henkilö kokee asuinpaikassaan tuttuutta, juurtuneisuutta, tyytyväisyyttä eikä toivo olevansa missään muualla.

Kiinnittyneelle henkilölle asuinpaikkaa ympäröivät enimmäkseen myönteiset tunteet, mutta myös asuinpaikassa koetut surun tai ärtyneisyyden hetket edistävät paikkaan kiinnittymistä. Asuinpaikassa koetut negatiiviset tunteet luovat merkityksellisyyttä, sillä turvalliseksi koetussa asuinpaikassa ja kodissa uskaltaa tuntea kaikenlaisia tunteita.

Asuinpaikan turvallisuus paikantuu kotiin. Asunnon tunteminen kodiksi on paikkaan kiinnittymisen ensimmäinen askel. Vaikka suunnittelijat eivät voi vaikuttaa kodin tuntemiseen, on sen merkityksen tiedostaminen paikkaan kiinnittymisen kannalta olennaista. Kotiin liittyy syvä tunneside, jonka tekijöihin paneudutaan tarkemmin aineiston tulkinnaissa.

#### 5.4. ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvila

Elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun neljäs ulottuvuus on asukkaiden osallistaminen uuden asuinympäristön suunnitteluun. Yli kymmenen vuotta sitten Kortteinen ym. (2005: 129) olivat huolissaan suunnasta, jossa yhdyskuntasuunnittelua tehdään huomioimatta asukkaiden toiveita. Nykytilassa asuinympäristöjen suunnittelussa on nähdäkseeni valtasuhde suunnittelijoiden ja asukkaiden välillä: ”Me suunnittelemme teille ja määritämme, millaisessa asuinympäristössä te viihdytte ja haluatte asua”. Kaupunkisuunnittelun osallistavien menetelmien kasvanut suosio (esim. Lund & Juujärvi 2016; Loivaranta & Rannila 2012) osoittaa Kortteisen ym. (2005) esittämän huolen ylimitoitetuksi. Kuitenkin, kaupunkisuunnittelun tapaan on kiinnitettävä huomiota ja uusia osallistumisen tapoja kokeiltava ennakkoluulottomasti, jotta yhdyskuntasuunnittelu pysyy jatkossakin osallistavana ja asukkaiden toiveet huomioivana. Elämäkerrallisessa asuinympäristöjen suunnittelussa osallistamisen tapana sovelletaan Raison ja Lindellin (2013: 61) esittelemää deliberatiiviseen demokratiaan perustuvaa world café -metodia.

Deliberatiivinen demokratia perustuu eri ihmisryhmiin kuuluvien kansalaisten aitoon vuorovaikutukseen ja harkittuun keskusteluun. Deliberatiivisen demokratian sovellustavoissa jokaisella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi. (Raisio & Vartiainen 2012: 11–14). Deliberatiivisen demokratian sovellustapoja ovat world cafén lisäksi kansalaisraati (emt. 36). Deliberatiivinen demokratian tavoitteena on pelkän dialogin sijaan kohteena olevan ongelman ratkaiseminen (Raisio & Vartiainen 2012: 14). Elämäkerrallisen asuin ympäristöjen suunnittelun näkökulmasta deliberatiivisen demokratian hyötyjä ovat kansalaisten osallisuuden vahvistaminen julkisessa päätöksenteossa ja julkishallinnon tekemien päätösten paraneminen (emt. 19, 24). Nähdäkseni deliberatiivinen demokratia liittyy paikalliseen tai kokemukselliseen tietoon, jonka hyödyntämisen eduiksi Faehnle ja Fagerholm (2010: 153) mainitsevat suunnittelua tukevan tiedon lisääntymisen ja demokratian edistämisen. Kaupunkisuunnittelussa tulisi hyödyntää aiempaa enemmän erilaisia deliberatiivisen demokratian muotoja, jotta paikallisella tiedolla ja paikkakokemuksilla olisi suurempi merkitys suunnittelutyössä.

World Café on deliberatiivisen demokratian muoto, joka antaa kaikille kansalaisille ja kuntalaisille mahdollisuuden osallistua suunniteluun ja päätöksentekoon (Carson 2011: 13; Raisio & Lindell 2013: 61). World Café -metodissa osallistujat ovat tasa-arvoisia ja osallistujat kunnioittavat toistensa mielipiteitä ja erilaisuutta (Carson 2011: 13). Osallistamisen muodossa keskusteluun voi osallistua suuri joukko ihmisiä. Osallistujat keskustelevat annetusta teemasta vaihtuvissa pienryhmissä, ja kunkin pienryhmän fasilitaattoriksi valittu kirjaa esiin tulleet näkökohdat ja ideat ylös. (Raisio & Lindell 2013: 65.)

Elämäkerrallisessa asuin ympäristöjen suunnittelussa henkilöt osallistetaan Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi -kertomuskahvilalla. Kertomuskahvila soveltaa world café -metodia: suunnitteluun osallistetaan eri elämänvaiheessa olevia ja erilaisista taustoista tulleita henkilöitä, se perustuu osallistujien tasa-arvoiseen dialogiin ja asuinpaikkoja lähestytään eri teemojen kautta. Kertomuskahvilassa käyty keskustelu nauhoitetaan, mutta osallistujat eivät laadi dotmocracy-prosessin mukaisesti ideoita toistensa arvioitaviksi (ks. Dotmocracy-prosessista Raisio & Lindell 2013). Kertomuskahviloissa tärkeintä on osallistujien välinen vuorovaikutus ja toisten mielikuvien, muistojen ja tunteiden kunnioittaminen.



World café on kuitenkin kertomuskahvilan vankkana perustana, toisin kuin Mension, Mäenpään ja Åkerblomin (2016) käyttämässä ostarifoorumissa pääkaupunkiseudun lähiöiden ostareiden kehittämiseksi. Mensio ym. (2016) hyödynsivät world cafén lähtökohtia käytetyssä osallistamisen tavassa, vaikeivat tuoneet sitä suoranaisesti ilmi.

Artikkelissaan Mensio ym. (2016) toteavat, kuinka käytetyn ostarifoorumin painopiste oli pelkän tiedonkeruun ja osallistamistavan muotoilun sijaan kerätyn tiedon jatkokehittäminen ja esiin tulleiden ideoiden toteuttaminen. Kirjoittajien toteamukseen tukeutuen korostan kertomuskahvilan ytimen olevan sen osallistujien kertomien ja kuvaamien paikkaelämäkertojen hyödyntäminen uuden asuin ympäristön suunnittelussa.

Kertomuskahvila muodostuu neljästä teemasta. Jokaisen teeman jälkeen osallistujat jakaantuvat uusiin pienryhmiin, jotta keskustelua käytäisiin aina uusien ja erilaisista taustoista tulevien henkilöiden kanssa. Kertomuskahvila kestää yhden päivän ajan ja se alkaa suunnittelijoiden virikealustuksella. Virikealustus on merkittävä osa kertomuskahvilaa, sillä sen avulla suunnittelija luo innostavan ja luottamuksellisen ilmapiirin kaikkien kahvilaan osallistuvien välille. Lisäksi sen tarkoituksena on saada osallistujat siirtymään tilaan ja tunteeseen, jossa on helppo muistella omaa elämäntulkuaan. Virikealustuksen voi toteuttaa monin eri tavoin: suunnittelija voi hyödyntää virikealustuksessa esimerkiksi omia muistojaan omista asuinpaikoistaan, esittää katkelman jostakin inspiroivasta ja tunteellisesta romaanista, musiikkikappaleesta tai elokuvasta. Perusajatuksena on, että eri tavoin esitetyt tarinat herättävät kuulijassa subjektiivisia muistoja ja kokemuksia.

Kertomuskahvilan teemana on ”Muistoja ja tunteita elämäntulkun asuinpaikoistani”. Teemaa lähestytään eri tavoin. Ensimmäinen teema käsittelee osallistujien assosiaatioita ja mielikuvia suunnittelijan esittämistä kuvista erilaisista maisemista, paikoista, asunnoista ja asuin ympäristöistä. Osallistujat ovat omilla paikoillaan ja kirjoittavat esitetystä kuvasta ensimmäisenä mieleen tulevan asian paperille ylös. Mielikuvista ei vielä tässä vaiheessa keskustella. Suunnittelijan esitettyä kaikki kuvat osallistujat jakaantuvat pienryhmiin ja keskustelevat lyhyesti kuvista tulleista mielikuvistaan.

Assosiaatioiden avulla lähestytään kaikkia elämänkulun asuinpaikkoja. Assosiaatiotehtävän tulokset antavat suunnittelijalle käsityksen osallistuneiden sisäisestä kokemusmaailmasta ja arvostamista asioista kuin muut kokemuskahvilassa käytetyt teemat antavat. Mielikuvat saattavat paljastaa paloja sellaisista muistoista, tapahtumista ja toiveista, mitä ei haluta sanoa ääneen tai haluta muistaa.

Kertomuskahvilan seuraavassa vaiheessa osallistujat jakaantuvat uusiin pienryhmiin keskustelemaan aiemmista asuinpaikoistaan. Ensimmäiseksi jäsenet keskustelevat pienryhmille jaetuista väittämistä. Suunnittelija laatii väittämät, jotka voivat esimerkiksi olla ”Ihmissuhteet tekevät asuinpaikasta merkittävän”, ”Asuinpaikan sijainnilla ei ole väliä”, ”Asuinpaikan luonnonläheisyys on tärkeää”, ”Yksityisyys ja oma rauha ovat tärkeitä asuinpaikassa”.

Osallistujien on helppo keskustella valmiiksi laadituista väittämistä eikä kertomuskahvilan tässä vaiheessa tarvitse vielä paljastaa liikaa omista asuinpaikoistaan tai muistoistaan. Väittämistä syntynyt keskustelu kertoo osallistuvien asuinympäristöön liittämistä arvoista. Suunnittelija saa helposti lähestyttävää ja vaivattomasti jaoteltavissa olevaa materiaalia suunnittelutyön pohjaksi. Tehtävässä on tärkeää muistaa antaa jokaisen pienryhmän jäsenen osallistua keskusteluun. Toisen tehtävän jälkeen pidetään pieni tauko, jonka jälkeen käsitellään aiempaa henkilökohtaisempia teemoja.

Ensimmäiset teemat loivat osallistujien välille yhteenkuuluvuuden ja luottamuksen tunnetta, joten kertomuskahvilan toinen puoli käsittelee osallistujien muistoja ja odotuksia. Muistot ja odotukset ovat niin henkilökohtaisia ja paljastavia, joten niiden jakaminen toisille ihmisille vaatii turvallista ilmapiiriä.

Tauon jälkeen ensimmäinen tema liittyy odotuksiin tulevista asuinpaikoista. Aukkaat keskustelevat uudessa pienryhmässä tuleviin asuinpaikkoihin liittyvistä odotuksista: kenen kanssa ajattelee asuvansa, millaisessa paikassa ja minkälaisia asioita arkeen liittyy. Kertomuskahvilan tässä vaiheessa osallistujat ovat jo tutustuneet toisiinsa, joten keskustelun voi odottaa sujuvan vaivatta ja käsittelevän monipuolisesti erilaisia odotuksia käsitteleviä asioita.

Viimeinen tehtävä liittyy muistoihin. Osallistujat jakaantuvat jälleen uuteen pienryhmään ja jakavat toistensa kanssa ainakin yhden mihin tahansa elämänsä asuinpaikkaansa liittyvän muiston. Muistojen aihepiiriä ei rajata, sillä se vaikuttaisi liikaa muistoissa esiintuviin asioihin. Pienryhmän jäsenet antavat toistensa kertoa muistonsa keskeytyksettä ja voivat halutessaan kommentoida tai esittää kysymyksiä muiston jakajalle.

Mielikuvat, väittämät, muistot ja odotukset lähestyvät asuinpaikkojen kokemuksellisuutta eri näkökulmista. Ne kuvaavat osallistujien aiempia asuinpaikkoja, asumiseen liittyviä odotuksia ja paikkaan kiinnittymisen tapoja. Teemojen erilaiset käsittelytavat antavat suunnittelijalle laajan ja monipuolisen aineiston eikä kertomuskahvilan järjestäminen ei vaadi suunnittelijalta suunnattomia ponnistuksia. Kertomuskahvila on helppo tapa osallistaa kuntalaiset asuin ympäristöjen suunnitteluun ja tehokas tapa parantaa kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuksellisuutta.

Oksmanin, Ylikauppilan ja Väätäisen (2014: 28) tekemässä haastattelututkimuksessa tuli ilmi, kuinka Tampereen seudun kaupunkisuunnittelun kanssa tekemisissä olevat poliittiset päättäjät pitivät kuntalaisten mukaan ottamisen aikaa nykytilassa liian myöhäisenä. Haastatteluun osallistuneet korostivat aidosti vuorovaikutteisen suunnittelun merkitystä (emt. 28). Kertomuskahvila järjestetään suunnittelutyön alkuvaiheessa, mikä vastaa Oksmanin ym. (2014) tutkimuksessa esiin tulleisiin toiveisiin osallistamisen oikea-aikaisuudesta.

Elämäkerrallisesti suunnitteluissa asuin ympäristöissä on elementtejä suunnitteluun osallistettujen aiemmista asuinpaikoista, jolloin asuin ympäristöissä on ajallista, paikallista ja minuudellista kerrostumaa. Suunnittelija hyödyntää ”Tunne muistosi, muista asuinpaikasi” -kertomuskahvilaan osallistuneiden kertomuksia elämänsä asuinpaikoista. Ihmisten muistot ja kertomukset ovat suunnittelijoiden inspiraation lähteenä, jolloin vapautetaan suunnittelijoiden omista mieltymyksistä ja yhteiskunnan asettamista asumisen arvostuksista ja normeista.

## 6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus kohdentui Jyväskylän Kortepohjassa sijaitsevan yhteisöllisen Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolkuihin. Teemahaastatteluilla tutkittiin asuinpaikalle annettuja merkityksiä, muistoja ja aistihavaintoja. Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolkuihin, muistoihin ja arjen kokemuksiin perehtyminen loivat perustan tutkielmassa laaditun elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun mallille, joka perustuu maantieteen humanistisen metodologian teorioihin ja tutkimuskohteisiin eli topobiografiaan, topophilian ja kotiin. Elämäkerrallinen asuinympäristöjen suunnittelussa keskeistä on kunnan asukkaiden osallistaminen ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvilalla ja suunnittelijoiden rooli kokemusten kerääjänä.

Tutkielmassa haastatteluaineiston perusteella hahmotellun elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun rajoitteena on, että aiempien asuinpaikkojen vaikutus nykyisen asuinpaikan valintaan on todettu tässä työssä vain senioreiden osalta. Elämäkerrallista asuinympäristöjen suunnittelua voidaan kuitenkin hyödyntää kaikenlaisien asuinympäristöjen suunnittelussa, sillä samassa elämänvaiheessa olevilla tai samaan sukupolveen kuuluvilla on samankaltaisia asuinpaikkaan ja -ympäristöön liittyviä kokemuksia, mieltymyksiä ja toiveita.

*Miten aiemmat asuinpaikat ovat vaikuttaneet Kortepohjan seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan?*

Aiempien asuinpaikkojen ominaisuudet ja arjen kokemukset ovat vaikuttaneet Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan. Aiempien asuinpaikkojen sijainti, asuin ympäristön ominaisuudet ja sosiaaliset suhteet ovat tuottaneet asuinpaikalle merkityksiä, joita on haluttu toistaa tai välttää uudessa asuinpaikassa. Aiemmissä asuinpaikoissa syntyneet muistot ovat vaikuttaneet uudelle asuinpaikalle annettuihin odotuksiin siellä eletävästä arjesta. Muistot liittyivät arjen ominaisuuksiin ja siihen, millaista arki aiemmissä asuinpaikoissa on ollut.

Aiemmat asuinpaikat vaikuttivat asuinympäristössä arvostettuihin asioihin, jotka olivat Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkailla luonteeltaan hektisiä ja seesteisiä. Asuinympäristön yhteisöllisyyden tuoma rauhallisuus ja turvallisuus sekä toisaalta toiminnallisuus ja vilkkaus kuvaavat asuinympäristön arvostusten ja arvojen kahtalaisuutta. Asuinympäristön arvojen erilaisuutta kuvasi lisäksi asuinpaikan hyvien julkisten kulkuyhteyksien arvostaminen ja asuinpaikan ympärille levittäytyvän luonnon tärkeys.

Asuinympäristössä olevat merkitykset perustuvat tunteisiin. Asuinympäristön yhteisöllisyys on merkityksellistä, koska se lisää asukkaiden yhteenkuuluvuudentunnetta ja vuorovaikutus muiden asukkaiden kanssa tuottaa arkipäiviin iloa. Luonnonläheisyys taas tuo turvan ja rauhan tunteita ja luonnossa liikkuminen kohentaa mielialaa. Aiemmista asuinpaikoista kasautuneet merkitykset ja merkityksellisyydet ovat moniulotteisia ilmiöitä: aistihavaintoja, tunteita ja tunnereaktioita sisältävät muistot ovat vaikuttaneet Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpaikan valintaan.

#### *Kuinka Kortepohjan seniorikorttelin asukkaat kiinnittyvät paikkaan?*

Paikkaan kiinnittymisen tavat ovat kahtalaiset: toisaalta vahva subjektiivinen ja kollektiivinen kokemuksellisuus ja toisaalta asuinyhteisön yhteisten arvojen toteuttaminen ja vahvistaminen kiinnittävät Senja-seniorikorttelin asukkaat paikkaan. Yhteisten arvojen toteuttaminen ja subjektiivinen kokemuksellisuus ilmenevät asukkaiden ja yhteisön aktiivisuutena ja vuorovaikutuksena.

Arjen subjektiivinen ja kollektiivinen kokemuksellisuus muodostuu omista ja muiden asukkaiden kesken jaetuista muistoista, yhteisestä toiminnasta muiden asukkaiden kanssa ja omista harrastuksista sekä ihmissuhteista korttelissa ja muualla asuinympäristössä. Asukkaat toteuttavat arjessa omia ja yhteisön kesken jaettuja arvoja, kuten asumisen turvallisuutta, luonnon aistimista ja yhteisöllisyyttä. Mielekäs ja omia arvoja vastaava arki kiinnittävät Senja-seniorikorttelin asukkaat paikkaan.

Kortepohjan Senja-seniorikorttelin asukkaiden paikkaan kiinnittymiseen vaikuttavat menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Kortepohjasta tai Jyväskylästä olevat henkilökohtaiset tai asukkaiden kesken jaetut muistot kuluneilta vuosikymmeniltä tuovat asuinpaikkaan ajallista kerrostumaa ja kertomuksellisuutta. Nykyhetkessä olevat paikkaan kiinnittymisen tavat tiivistyvät arjen kokemuksellisuuteen ja asunnon kodiksi tuntemiseen. Asunnon kodiksi tunteminen kiinnittää asukkaat paikkaan. Henkilökohtaiset muistot ja muistaminen laajentavat kodin ajallista ulottuvuutta nykyhetkestä menneeseen ja kertovat minuuden muodostumisen hetkistä. Tulevassa ajassa asumiselle ja arjelle annettujen odotuksien toteutuminen edistää paikkaan kiinnittymistä.

*Millä tavoilla paikkakokemusten elämäkerrallisuutta voitaisiin hyödyntää asuinympäristöjen suunnittelussa?*

Tutkimuksessa haastateltujen Senja-seniorikorttelin asukkaiden asuinpolkuihin perustuen elämäkerrallisia paikkakokemuksia hyödynnetään suunnitteleamalla yhteisöllisiä asuinympäristöjä. Kaupunkisuunnittelijoiden myönteinen asenne yhteisöllisten asumishankkeiden suunnitteluun on edellytys elämäkerrallisten paikkakokemusten hyödyntämiseksi suunnittelussa. Lisäksi kaupunkisuunnittelussa tuetaan asuinyhteisöjen muodostumista, mikä tarkoittaa kaikenlaiseen asukkaiden omaehtoiseen yhteisölliseen toimintaan kannustamista.

Asuinympäristöjen suunnittelussa elämäkerrallisuutta kuvastavat tekijät poimitaan ”Tunne muistosi, muista asuinpaikkasi” -kertomuskahvilaan osallistuneiden paikkakokemuksista ja -kertomuksista. Kertomuskahvilaan osallistuneiden paikkakokemuksia hyödynnetään asuinympäristön suunnittelussa elämäkulkua ja elämäkertaa kuvaavaksi. Suunnittelussa huomioidaan ihmisten eri elämänvaiheiden paikkakokemukset, paikkojen kokemisen tavat sekä paikkoihin liitetyt merkitykset.

Elämäkerrallista asuinympäristöjen suunnittelun mallia ja kertomuskahvilaa tulisi pilotoida jossakin suunnittelukohteessa. Pilotointivaiheessa tulisi haastatella sekä suunnittelijoita että suunnitellun asuinympäristön asukkaita suunnittelumallin toimivuudesta ja

asuinympäristön miellyttävyydestä. Mikäli pilotointikohde osoittaa elämäkerrallisen asuinympäristöjen suunnittelun tukevan asukkaiden viihtymistä ja asuinympäristöjen houkuttelevuutta, voitaisiin siitä muodostaa nykyistä suunnittelumallia vankempi elämäkerrallinen asuinympäristöjen suunnitteluteoria.

**LÄHDELUETTELO**

- Alasuutari, Pertti (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Anderson, Kay & Susan J. Smith (2001). Editorial: Emotional Geographies. *Transactions of the Institute of British Geographers* 26: 1, 7–10.
- Arvola, Anne, Pekka Lahti, Piritta Lampila, Aimo Tiilikainen, Riikka Kyrö, Saija Toivonen, Kauko Viitanen & Susanne Keskifrantti (2010). *Asuinympäristön ominaisuudet ja asukkaan arvot: Kuluttajatutkimusnäkökulman sovellus asuinympäristön koetun laadun tutkimukseen*. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimusraportti, R-04869-10.
- Auranen, Maria (2015). *Kaupunginosan suunnittelu asukaslähtöisesti: Tapaustutkimus Hyvinkään Palopuron osayleiskaavoituksesta*. Julkaisematon Aalto-yliopiston diplomityö. Espoo: Oppimiskeskuksen arkisto.
- Bondi, Liz & Joyce Davidson (2004). Spatialising affect; affecting space: An introduction. *Gender, Place and Culture* 11: 3, 373–374.
- Carson, Lyn (2011). Designing a Public Conversation Using the World Café Method. *Social Alternatives* 30: 1, 12–14.
- Casey, Edward S. (1998). *The Fate of Place: A Philosophical History*. Berkeley (CA): University of California Press.
- Collins English Dictionary (2017). *Hakusana topophilia*. Saatavissa 8.5.2017: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/topophilia>.
- Cresswell, Tim (2013). *Geographic Thought: A Critical Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell.



- Cresswell, Tim (2015). *Place: An Introduction*. Second edition. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Ekinsmyth, Carol & Pamela Shurmer-Smith (2002). *Humanistic and behavioral geography*. Teoksessa: *Doing Cultural Geography*, 19–27. Toim. Pamela Shurmer-Smith. Lontoo: Sage Publications.
- Fairhurst, E. (1999). *Fitting a quart in a pint pot: Making space of older people in sheltered housing*. Teoksessa: *Ideal Homes?: Social change and domestic life*. Toim. T. Chapman & J. Hockey. London: Routledge.
- Faehnle, Maija & Nora Fagerholm (2010). *Ympäristökokemuksista kulttuurista herkkyyttä kaupunkien suunnitteluun*. *Terra* 122: 3, 153–158.
- Flick, Uwe (1998). *An introduction to qualitative research*. London: Sage.
- af Forseilles-Riska, Cecilia (2006). *Menneisyyden muuttuvat paikat*. Teoksessa: *Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 218–231. Toim. Seppo Knuuttila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granfelt, Riitta (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heidegger, Martin (2003). *Rakentaa, asua ajatella*. *Niin & näin*: 3, 53–59.
- Helsingin keskustakirjaston suunnittelu 2018 (2017). *Kaupunkilaisten ääni: Osallistava suunnittelu*. Saatavissa 8.5.2017: <http://keskustakirjasto.fi/kaupunkilaisten-aani-osallistava-suunnittelu/>.
- Horton, John & Peter Kraftl (2014). *Cultural Geographies: An Introduction*. New York: Routledge.

- Hockey, Jenny, Bridget Penhale & David Sibley (2007). *Environments of Memory: Home, Space, Later Life and Grief*. Teoksessa: *Emotional Geographies*, 135–145. Toim. Joyce Davidson, Liz Bondi & Mick Smith. Aldershot: Ashgate.
- Husu, Eija & Jukka Hirvonen (2016). *Townhouse Envi: Housing, energy and environment*. Kysely suomalaisten energia- ja ympäristöasenteista 2015. Julkaisematon Power Point -esitys. Aalto-yliopisto. Saatavissa 6.4.2017: [https://issuu.com/aalto-townhouse/docs/envi\\_2015\\_osa2\\_1611.pptx](https://issuu.com/aalto-townhouse/docs/envi_2015_osa2_1611.pptx).
- Häkli, Jouni (1999). *Meta Hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Häkli, Jouni (2006). *Ihmismaantieteen metodologiset 'tietosodat'*. Teoksessa: *Paikka, kaupunki, valtio: Ihmismaantieteen perspektiivejä*, 129–144. Toim. Jorma Kytömäki & Sami Moisio. Turku: Kirja-Aurora.
- Jones, Owain (2007). *An Ecology of Emotion, Memory, Self and Landscape*. Teoksessa: *Emotional Geographies*, 205–218. Toim. Joyce Davidson, Liz Bondi & Mick Smith. Aldershot: Ashgate.
- Juntto, Anneli (2010). *Asumisen historiallinen muutos Suomessa ja polkuriippuvuus*. Teoksessa: *Asumisen unelmat ja arki: Suomalainen asuminen muutoksessa*, 17–47. Toim. Anneli Juntto. Helsinki: Gaudeamus.
- Jyväskylän karttapalvelu (2012). *Jyväskylän kaupungin sähköinen karttapalvelu*. Saatavissa 8.5.2017: <https://kartta.jkl.fi/ims>.
- Jyväskylän kaupunkirakennelautakunta (2009). *Seniori- ja palveluasumisen kehittäminen Kortepohjan keskustan ja Kuokkalan alueilla*. Ote esityslistasta 5.5.2009. Saatavissa 25.10.2016: <http://www.jyvaskyla.fi:8081/ktweb/default.htm>.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1986). *Geodiversity as a Lived World on the Geography of Existence*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, no 7.

- Karjalainen, Pauli Tapani (1993). House, Home and the Place of Dwelling. *Scandinavian Housing & Planning Research* 10: 1, 65–74.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997a). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa: Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 227–241. Toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997b). Maailman paikoista paikan maailmoihin: Kokemisen geografiaa. *Tiedepolitiikka* 22: 4, 41–46.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006a). Ajassa ja tilassa: Paikka kertomispositiona. *Synteesi* 1, 38–47.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006b). Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa: Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu, 83–92. Toim. Seppo Knuuttila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korkiakangas, Pirjo (2004). Memories and the Identity of Place: Strategies of Town Residents in Jyväskylä. Teoksessa: *Memories of My Town: The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*, 150–171. Toim. Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson. Tampere: Oulun yliopisto.
- Kortteinen, Matti, Martti Tuominen & Mari Vaattovaara (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 2, 121–131.
- Koskela, Hille (1994). Tilan voima ja paikan henki: Yhteiskuntateoria ja humanismi uudessa aluemaantieteessä. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja, B 42. Helsinki: Yliopistopaino.

- Kuula, Arja (2006). Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lapintie, Kimmo (2008). Ilmastonmuutos ja elämän virta: Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit. *Yhdyskuntasuunnittelu* 46: 1, 24–39.
- Lapintie, Kimmo (2010). Intohimon hämärä kohde: Mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu* 48: 2, 41–57.
- Leskinen, Antti (2016). Kuntalaisten osallistumisen hyödyt. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54: 1. Saatavissa 3.5.2017 <http://www.yss.fi/journal/kuntalaisten-osallistumisen-hyodyt/>.
- Ley, David (1980). *Geography Without Man: A Humanistic Critique*. Research Paper 24. Oxford: School of Geography University of Oxford.
- Loivaranta, Tikli & Päivi Rannila (2012). Soveltavan draaman työpajat osana vuorovaikutteisen suunnittelun tiedonrakennusprosessia. *Yhdyskuntasuunnittelu* 50: 3, 27–45.
- Lukermann, Fred (1964). Geography as a Formal Intellectual Discipline and the Way in Which it Contributes to Human Knowledge. *Canadian Geographer* 8: 4, 167–172.
- Lund, Virpi & Soile Juujärvi (2016). Asukastyöpajat osallisuuden edistämisen välineenä Espoon keskuksessa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54: 1. Saatavissa 3.5.2017 <http://www.yss.fi/journal/asukastyopajat-osallisuuden-edistamisen-valineena-espoon-keskuksessa/>.
- Luoto, Ilkka (2008). Paikan tekstit ja niiden henki: Johdatus geosemiotiikkaan – matkakerromus paikan kulttuuriseen ytimeen. *Nordia Geographical Publications* 37: 2. Oulun yliopiston julkaisema väitöskirja.

- Luoto, Ilkka (2016). Paikkaperusteisen aluekehittämisen iskusanat – tekno, tahto ja tunne. Teoksessa: Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 205–221. Toim. Ilkka Luoto, Mari Kattilakoski & Peter Backa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.
- Milligan, Christine, Amanda Bingley & Anthony Gatrell (2007). ‘Healing and Feeling’: The Place of Emotions in Later Life. Teoksessa: Emotional Geographies, 49–61. Toim. Joyce Davidson, Liz Bondi & Mick Smith. Aldershot: Ashgate.
- Mahoney, James (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society* 29: 4, 507–548.
- Mallet, Shelley (2004). Understanding home: A critical review of the literature. *The Sociological Review* 52: 1, 62–89.
- Mensio, Ville, Pasi Mäenpää & Satu Åkerblom (2016). Lähiöiden kehittämiseen mallia ostarifoorumista. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54: 1. Saatavissa 3.5.2017 <http://www.yss.fi/journal/lahioiden-kehittamiseen-mallia-ostarifoorumista/>.
- Nivala, Elina & Rynänen Sanna (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja* 14, 9–14.
- Oksman, Virpi, Mari Ylikauppila & Antti Väätäinen (2014). Tulevaisuuden havainnollistava ja osallistava kaupunkisuunnittelu: Näkökulmia uusiin digitaalisiin palveluihin. Espoo: Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 171.
- Parjanen, Satu, Lea Hennala, Mirva Hyypiä & Suvi-Jonna Martikainen (2016). Sosiaalisesti kestävä innovointi – Asuin ympäristöjen kehittäjien näkemyksiä asukkaiden osallistamisesta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54: 4. Saatavissa 3.5.2017 <http://www.yss.fi/journal/sosiaalisesti-kestava-innovointi-asuinymparistojen-kehittajien-nakemyksia-asukkaiden-osallistamisesta/>.

- Pile, Steve (2010). Emotions and affect in recent human geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 35: 1, 5–20.
- Raijas, Anu (2008). Arki keskittyy kotiin. Teoksessa: *Koti: Tehtävistä uusiin haasteisiin*, 118–131. Toim. Minna Lammi & Päivi Timonen. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 4. Tampere.
- Raisio, Harri & Juha Lindell (2013). Demokratiaa ”täplittämällä”: Dotmocracy-prosessi kahdessa deliberatiivisessa foorumissa. *Kansalaisyhteiskunta* 4: 1, 61–73.
- Raisio, Harri & Pirkko Vartiainen (2012). Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Saatavissa 22.2.2017 [http://shop.kunnat.net/product\\_details.php?p=2636](http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=2636).
- Rajanti, Taina (1997). Kaupunki on ihmisen koti. *Tiede & Edistys* 21: 4, 334–342.
- Relph, Edward (1981). *Rational Landscapes and Humanistic Geography*. London: Croom Helm.
- Relph, Edward (1986). *Place and placelessness*. London: Pion.
- Riukulehto, Sulevi (2013). Muisto kohtaa maiseman: Kotiseutu syntyy kokemuksista. Teoksessa: *Kotiseutu*, 23–27. Toim. Lassi Saressalo. Suomen Kotiseutuliiton julkaisu A 26.
- Riukulehto, Sulevi & Katja Rinne-Koski (2014). Asunnosta kodiksi: Kotoisuus kolmannen iän asumiskokemuksissa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutin Raportteja 134.
- Ronkainen, Suvi, Leila Pehkonen, Sari Lindblom-Yläne & Eija Paavilainen (2014). *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Spinney, J. (2006). A place of sense: a kinaesthetic ethnography of cyclists on Mont Ventoux. *Environment and Planning D: Society and Space* 24, 709–732.
- Tolia-Kelly, Divya (2004a). Locating processes of identification: Studying the precipitates of re-memory through artefacts in the British Asian home. *Transactions of the Institute of British Geographers* 29, 314–329.
- Tolia-Kelly, Divya (2004b). Materialising post-colonial geographies: Examining the textual landscapes of migration in the South Asian home. *Geoforum* 35, 675–688.
- Tuan, Yi-Fu (1974). *A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. New York: Columbia University Press.
- Tuan, Yi-Fu (1975). Place: An experiential perspective. *The Geographical Review* 65: 2, 151–165.
- Tuan, Yi-Fu (1976). Humanistic Geography. *Annals of the Association of American Geographers* 66: 2, 266–276.
- Tuan, Yi-Fu (2006). Paikan taju: Aika, paikka ja minuus. Teoksessa: Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu, 15–30. Toim. Seppo Knuuttila & Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tulevaisuuden senioriasuminen (2006). Tulevaisuuden senioriasuminen (TSA) -hanke loppuraportti. Toim. Yrjö Tuppurainen. Oulun yliopiston rkkitehtuurin osasto. Julkaisu AO / A 37. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Tuomi-Nikula, Outi, Päivi Granö & Jaakko Suominen (2004). Oma koti kullan kallis: Johdannoksi. Teoksessa: *Koti: Kaiho, paikka, muutos*, 7–12. Toim. Outi Tuomi-Nikula, Päivi Granö & Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 4. Pori: Turun yliopisto.
- Urry, John (2007). The Place of Emotions within Place. Teoksessa: *Emotional Geographies*, 77–83. Toim. Joyce Davidson, Liz Bondi & Mick Smith. Aldershot: Ashgate.
- Vasanen, Antti (2010). Asuinpaikkana kaupungin keskusta: Asumispreferenssit ja asumisviihtyvyys Turun keskustassa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 48:1, 6–23.
- Vilkko, Anni (1998). Kodiksi kutsuttu paikka: Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkertoista. Teoksessa: *Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, 27–72. Toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkko. Tampere: Vastapaino.
- Väliniemi-Laursen, Jenni & Hannu Kytö (2013). Arjen palvelut kotiseudun määrittäjinä: Esimerkkejä pääkaupunkiseudun lähiöistä ja kehyskunnista. Teoksessa: *Kotiseutu*, 67–71. Toim. Lassi Saressalo. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A 26.
- Ympäristöministeriö (2007). *Ympäristöhallinnon ohjeita 1. Alueidenkäytön osasto*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Åström, Anna-Maria, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (toim.) (2004). *Memories of My Towns: The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Tampere: Oulun yliopisto.
- Özer-Kemppainen, Özlem (2005). Senioriasumisen nykytila, kehitystarpeet ja mahdollisuudet. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto. Julkaisu A 32.



## LIITE 1. Haastattelurunko

### **Yhteisöllisyys**

Onko senioritaloissa mieleistä yhteisöllistä toimintaa? Jos on, mitä – jos ei, mitä kaipaisi? Saunotaanko yhdessä, onko yhteisiä illanviettoja tai ulkoiluhetkiä -haravoidaanko pihaa tai luodaanko lunta yhdessä-?

Kuka päättää, minkälaista yhteisöllistä ohjelmaa korttelissa järjestetään?

Millaiset naapuruussuhteet senioritalossa on? Tunteeko muut asukkaat?

Millaisena kokee korttelialueella asuvat alle 55-vuotiaat?

Asuvatko perhe ym. läheiset tällä alueella?

Osallistuuko alueen harrastus- ja yhdistystoimintaan? Mihin?

Onko mahdollisuus toisaalta yksinoloon ja yksityisyyteen ja toisaalta yhteisöllisyyteen?

Onko asunnossa ja alueella turvallinen olo?

Onko yhteisöllisyys tuonut jotakin uutta elämään?

### **Esteettisyys ja esteettömyys**

Onko ympäristö miellyttävä ja esteetön – onko helppo liikkua?

Onko luontoa tarpeeksi ympärillä? Miellyttääkö rakennettu ympäristö: talot, kaupat ja kulkuyhteydet?

Onko työpaikka helposti saavutettavissa, jos on vielä työelämässä?

Onko lähiympäristössä jokin itselle tärkeä paikka – mikä ja miksi?

Onko kodissa joitakin henkilökohtaisia paikkoja, kuten oma tuoli ruokapöydän ääressä?

Miellyttääkö asunnosta avautuva maisema?

Vastaako senioriasunto mieltymyksiä? Onko huoneita tarpeeksi, huonejärjestys toimiva, ikkunoita riittävästi... Onko asunnossa ja talossa helppo liikkua?

Onko arkisia tilanteita, joihin kaipaisi apua niin asunnossa kuin alueella?

Kuinka ympäristöä ja asuntoa voisi parantaa?

Minkälaisia asunto ja Kortepohjan alue ovat?

### **Paikka ja siihen kiinnittyminen**

Millainen asumishistoria on?

Millaisia aiemmat asuinpaikat ovat olleet maisemaltaan, yhteisöllisyydeltään ja ympäristöltään?

Kuinka kuvailisi entisiä asuinpaikkoja?

Mikä on entisistä tai nykyisistä asuinpaikoista mieluisin?

Kerro jokin tarina, hetki tai sattumus jostakin asuinpaikasta?

Onko jokin koti lakannut tuntumasta kodilta, miksi?

Kaipaako jotakin entistä asuinpaikkaa tai kotia?

Kokeeko olevansa kortepohjalainen?

Mikä tekee Kortepohjan alueesta tunnistettavan ja omaleimaisen?

Mikä tekee tästä asunnosta kodin? Mikä tekee tästä alueesta tutun ja oman?

### **Muuttopäätös**

Miksi edellisestä asunnosta muutettiin pois? Millainen edellinen asunto oli?

Oliko edellisen asunnon myyntiprosessi helppo?

Millä perusteella Kortepohja valikoitui asuinalueeksi?

Jos senioriasuminen olisi mahdollista myös muissa kaupunginosissa, mille alueelle muuttaisi mieluiten?

Miksi muutettiin juuri senioriasuntoihin eikä tavallisiin senioreille sopiviin asuntoihin?

Millaisia odotuksia ja mielikuvia senioritaloista oli? Vastasivatko ne totuutta?

Millaisin keinoin senioriasuntoja markkinointiin? Mistä kuuli senioriasunnosta?

### **Tulevaisuus**

Ajatteleeko muuttavansa mahdollisesti tulevaisuudessa pois senioriasunnosta?

Mille alueelle voisi ajatella muuttavansa? Voisiko ajatella asuvansa Kortepohjassa?

Onko nykyisessä ja entisessä asunnossa joitakin samoja piirteitä?

Kuinka aluetta ja yhteisöllistä toimintaa voisi parantaa?

Kuinka näkee seniorialueen osana kaupunkia?

Kuinka kuvailisi entisiä ja nykyistä asuinpaikkaa tai aluetta?

Millaiselle asukkaalle suosittelisi senioriasuntoa?

LIITE 2. Haastatelluille annettu informointilomake

## **SENIORIIHAASTATTELUUN OSALLISTUVIEN INFORMOINTILOMAKE**

Tutkimuksen tekijä: Ilona Koitto

Tutkimustaho: Vaasan yliopisto, aluetiede / Jyväskylän kaupunkirakennepalvelut

Tutkimuksen käyttötarkoitus: Vaasan yliopiston aluetieteen oppiaineen lopputyö

Tutkimusaihe: Aiheena on tarkastella senioriasumista ja sen vaikutuksia tulevaisuuden kaupunkisuunnitteluun. Lisäksi mielenkiinto kohdistuu siihen, kuinka edelliset asuinpaikat ovat vaikuttaneet nykyisen asuinpaikan valintaan. Tutkimuksessa tarkastellaan myös asioita, joiden avulla henkilö kotiutuu uuteen asuinpaikkaansa.

Haastateltavan tunnistaminen: Yksikään haastateltavista ei ole tunnistettavissa valmiissa tutkimusraportissa. Mitään henkilötietoja ei julkaista missään tutkimuksen vaiheessa. Tutkimukseen osallistuneiden tiedot säilyvät tutkimuksen tekijän tiedossa.

Aineiston jatkokäyttö: Puhtaaksikirjoitettujen tekstien jatkokäyttö on mahdollista joko kokonaan toisen tutkimuksen aineistona tai vertailuaineistona.

Tutkimuksen tekijän & haastattelijan yhteystiedot.

– Kiitos osallistumisesta! –